

Årsrapport

Landsbygdsprogram
för Sverige år 2007–2013

Innehåll

1	Inledning	7
1.1	Omfattning	7
1.1.1	Kort redovisning av utfallet för programmet	7
1.1.2	Programmets omräkningskurs i denna rapport	7
1.1.3	Förtydligande om hur utfallet redovisas i rapporten	8
2	Ändringar av de allmänna villkoren som påverkar programmets genomförande.....	9
2.1	Förändringar av lagstiftningen	9
2.2	Oförutsedd samhällsekonomisk utveckling	9
2.3	Ändringar i gemenskapspolitiken och den nationella politiken som påverkar kopplingen mellan EJFLU och andra finansiella instrument.....	9
2.4	Ändringar i landsbygdsprogrammet.....	11
3	Utveckling av programmet i förhållande till uppsatta mål.....	13
3.1	Inledning	13
3.1.1	Ändrade målvärden för indikatorer.....	13
3.1.2	Utgångspunkter för bedömning av utfall och resultat.....	13
3.1.3	Begrepp för bedömning av utfall och resultat.....	13
3.1.4	Olika mätillfällen för omfattnings- respektive resultatindikatorer	14
3.1.5	Förutsättningsskapande projekt.....	15
3.1.6	Bedömningar med utgångspunkt från indikatorutfall	15
3.2	Sammanfattande bedömning.....	16
3.3	Länsstyrelsernas, Skogsstyrelsens respektive Sametingets erfarenheter och bedömningar.....	17
3.3.1	Länsstyrelserna.....	17
3.3.2	Skogsstyrelsen.....	22
3.3.3	Sametinget.....	24
3.4	Nationella landsbygdsnätverkets insatser och resultat.....	25
3.5	Insatser inom ramen för Östersjöstrategin	26
3.5.1	Flaggskeppet för en hållbar landsbygdsutveckling	26
3.5.2	Miljöarbete och Baltic Sea Action Plan.....	27
3.6	Axel 1	28
3.6.1	Kompetensutveckling, information och kunskapsspridning (111 och 114)	28
3.6.2	Startstöd för unga jordbrukare (112).....	32
3.6.3	Modernisering av jordbruksföretag (121)	33
3.6.4	Högre värde i jord- och skogsbruksprodukter (123).....	37
3.6.5	Samarbete om utveckling av nya produkter (124)	38
3.6.6	Infrastruktur (125).....	39
3.7	Axel 2.....	41

3.7.1	Ersättning för naturbetingade svårigheter i bergsområden och för andra områden med svårigheter (211 och 212).....	41
3.7.2	Ersättningar för miljövänligt jordbruk (214)	42
3.7.3	Biologisk mångfald och kulturmiljövärden i betesmarker, slåtterängar och våtmarker	43
3.7.3.1	Värdefulla natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet och renskötselområdena.....	45
3.7.2.3	Regionalt prioriterade ersättningar (214 och 216)	46
3.7.2.4	Traditionella kulturväxter och husdjursraser	52
3.7.2.5	Minskade växtnäring förluster från jordbruksmark.....	53
3.7.2.6	Miljöskyddsåtgärder.....	54
3.7.2.7	Certifierad ekologisk produktion eller kretsloppsinriktad produktion.....	55
3.7.2.8	Extensiv vallodling för miljön och det öppna landskapet.....	57
3.7.4	Icke-produktiva investeringar skog (227)	58
3.8	Axel 3	63
3.8.1	Diversifiering (311).....	63
3.8.2	Affärsutveckling i mikroföretag (312).....	66
3.8.3	Främjande av turistnäringen (313).....	70
3.8.4	Grundläggande tjänster (321).....	72
3.8.5	Förnyelse och utveckling i byarna (322).....	75
3.8.6	Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden (323) ..	76
3.8.7	Kompetensutvecklings- och informationsinsatser (331).....	78
3.8.8	Kompetens- och informationsinsatser för förberedelse och genomförande av lokala utvecklingsstrategier (341)	80
3.9	Axel 4.....	81
3.9.1	Genomförande av lokala utvecklingsstrategier (411, 412 och 413)	81
3.9.2	Samarbete (421)	83
3.9.3	Driftskostnader för LAG samt informations- och animationsinsatser (431)	85
3.9.4	Utvecklingen av Leader under programperioden.....	85
4	Programmets finansiella genomförande	87
4.1	Generellt om det finansiella genomförandet	87
4.2	Axelvis redovisning av utbetalade belopp	87
5	Pågående utvärdering av programmet	89
5.1	Viktiga händelser under året när det gäller pågående utvärdering.....	89
5.2	Utvärderingssystem och utvärderingsplan	89
5.3	Utvärderingsaktiviteter i relation till utvärderings-planen.....	90
5.4	Jordbruksverkets rapporter, studier och under-sökningar med koppling till landsbygdsprogrammet, påbörjade och genomförda under 2010	91
5.4.1	Pågående projekt om åtgärderna i axel 1, 3 och 4	91
5.4.2	Pågående projekt med koppling till axel 2.....	94

5.5	Länsstyrelserna rapporter, studier och under-sökningar med koppling till landsbygdsprogrammet, påbörjade och genomförda under 2010	101
5.6	Skogsstyrelsen.....	102
5.7	Sametinget.....	102
5.8	Datainsamling	102
5.8.1	Översikt över kvalitetshöjande åtgärder för datainsamling	102
5.9	Nätverksaktiviteter i samband med pågående utvärdering	103
5.9.1	Deltagande i nätverk på programnivå, nationell och europeisk nivå.....	103
5.9.2	Syfte, resultat och uppföljning av nätverksevenemang, workshops och seminarier	103
6	Åtgärder för att garantera kvalitet och måluppfyllelse	105
6.1	Övervaknings- och utvärderingsåtgärder	105
6.1.1	Administrativa system och kontroller	105
6.1.2	Utbildningar m.m.....	106
6.1.3	Kontroller på plats.....	108
6.2	Sammanfattning av större problem som uppstått vid förvaltningen av programmet och hur dessa har åtgärdats	110
6.2.1	Handläggningstider	110
6.3	Användning av tekniskt stöd.....	112
6.3.1	Redovisning per myndighet och användningsområde	113
6.4	Informationsåtgärder	120
6.4.1	Sammanfattning av informationsinsatser under 2010.....	120
6.4.2	Information och offentlighet	121
6.4.3	Budskapen förstärker varandra	121
6.4.4	Mål för informationen	121
6.4.5	Hur långt har vi i Sverige kommit i informationsarbetet	121
6.4.6	Målgrupper	123
6.4.7	Aktiviteter personlig kommunikation	124
6.4.8	Aktiviteter elektronisk kommunikation	127
6.4.9	Aktiviteter direktkommunikation.....	128
6.4.10	Aktiviteter masskommunikation	128
6.4.11	Information till allmänheten.....	129
7	Deklaration om överensstämmelse med gemenskapspolitiken i fråga om stödet	130
7.1	Konkurrensregler och statsstöd.....	130
7.2	Offentlig upphandling	130
7.3	Miljöskydd och miljöförbättringar.....	130
7.4	Jämställdhet och icke-diskriminering	130
7.5	Avgränsning mot andra fonder, program och finansiella instrument	131
7.5.1	Överensstämmelse med den gemensamma jordbrukspolitiken	131
7.5.2	Avgränsning i förhållande till ERUF, ESF och EFF	132
8	Användningen av återkrävda belopp.....	133

1 Inledning

1.1 Omfattning

Årsrapporten avser Landsbygdsprogram för Sverige 2007-2013 som omfattar alla Sveriges landsbygdsområden.

1.1.1 Kort redovisning av utfallet för programmet

Under kalenderåret 2010 betalades totalt ca 4 961 miljoner kronor (mnkr) ut i offentliga medel (EU och svenska offentliga finansiärer) för olika former av stöd och ersättningar. Under kalenderåret 2009 var motsvarande siffra ca 3 647 mnkr. Ökningen i utbetalningar från 2009 till 2010 är således mycket kraftig och beror framförallt på att utbetalningarna (för miljöersättningarna) hösten 2009 försenades på grund av att blockinventeringar ännu pågick. En del av ökningen i utbetalningar beror också på att utbetalningarna i axel 3 och 4 har tagit fart samt att justeringarna av hektarersättningarna som gjordes från januari 2010 för miljöersättningar och kompensationsbidrag har medfört större utbetalningsvolym.

Den genomsnittliga årliga utbetalningen under programmets sju år är efter programändringen 2009 ca 5 200 mnkr. Utbetalningarna 2010 kan således sägas ligga nära i fas med programmets intentioner när man tar i beaktande att utbetalningarna från de finansiella förstärkningar som gjordes genom programändringen 2009 var begränsade det första året. För tidigare år har redovisats stora negativa avvikelser jämfört med genomsnittsåret.

Under EU:s räkenskapsår 2010 för landsbygdsfonden, som avser perioden från den 16 oktober 2009 till den 15 oktober 2010, betalades 285,3 miljoner euro (mneuro) ut från fonden. Den i förväg finansiella tilldelningen från fonden var för detta räkenskapsår 280,5 mneuro. Utbetalningarna var således ca 5 mneuro högre än tilldelad budget, vilket innebar att tidigare ej utnyttjade tilldelningar från fonden kunde finansiera skillnaden.

Under 2008 och 2009 var den svenska kronans kurs avsevärt svagare än den förutsedda 9,00 kr/euro. År 2009 var den genomsnittliga vägd kursen 10,49 kr/euro. Förbrukningen i euro blev därför betydligt lägre än vid den förutsedda kursen. Under 2010 var den genomsnittliga kursen 9,37 kr/euro. Vid utbetalningsnivån 2 700 mnkr (EU-delen) gör bara kursskillnaden att ca 30 mneuro mer har förbrukats, motsvarande ca 290 mnkr. Under andra halvåret 2010 hade kursen sjunkit till 9,21 kr/euro och nedgången (förstärkningen av svenska kronan) har fortsatt under 2011. Kort innebär detta att fler euro går åt för att täcka utbetalningarna och att en svag kronkurs inte längre tycks vara ett problem för att hinna förbruka tilldelningen från EU-budgeten.

1.1.2 Programmets omräkningskurs i denna rapport

Stöd och ersättningar är i svenska förordningar och föreskrifter som reglerar programmet uttryckta i svenska kronor. Det är ett önskemål från EU-kommissionen att siffervärden i rapporten även bör anges i euro. En fråga är vilken kurs som bör väljas. Programmets omräkningskurs från svenska kronor till euro är som tidigare nämnts 9,00. Den genomsnittliga kursen för år 2010 vid rekvisitioner har varit 9,38 kr/euro (vägd kurs). Rekvisitioner för medfinansiering från EU görs alltid i euro och kursen bestäms en gång per månad. I bilaga 1 (indikatortabell för övervakning och utvärdering enligt mall från EU-kommissionen) används för redovisning av utbetalningar den verkliga kursen enligt rekvisitioner. Detsamma gäller för bilaga 3 Redovisning av utbetalningar. I bilaga 2 Redovisning av beslut används programmets kurs 9,00. För övriga värdena i denna rapport används också 9,00 om inget annat anges.

1.1.3 Förtydligande om hur utfallet redovisas i rapporten

I kapitel 3 redovisas programmets framsteg i förhållande till uppsatta mål såsom de gäller efter programändringen som godkändes av EU-kommissionen den 25 juni 2010. Vid mätningen av omfattningsindikatorerna utgår denna rapport textdel från uppgifter i ansökningarna om stöd, som kan komma att avvika från de utbetalningar som sedan sker för genomförda insatser. Indikator Tabellen i bilaga 1 utgår däremot från utbetalade stöd och avslutade insatser. Eftersom flera av de insatser som beviljats stöd inte har avslutats, blir värdet av de indikatorer som redovisas i rapportens textdel större än det faktiska utfallet för avslutade insatser som anges i bilaga 1. Det faktiska utfallet som anges i bilaga 1 ger inga betydande utslag förrän långt senare, då det tar en viss tid för insatser att bli helt färdigställda. Slutsatsen är att dessa olika delar inte är jämförbara.

De investeringsvolymerna som anges för vissa stöd i kapitel 3 utgår från de uppgifter om insatsernas kostnader som redovisas i ansökningar om stöd. Dessa uppgifter omfattar insatsernas kostnader enligt ansökan, men inte alltid de totala kostnader som stödmottagarna har för sina insatser. De verkliga kostnaderna redovisas först efter det att projektet är avslutat och då i bilaga 1.

För företagsstöd och projektstöd exklusive kompetensutveckling gäller att framtagandet av siffror till resultatindikatorerna görs genom insamling av uppgifter från affärs- och projektplaner, slutrapporter och annat material. Ett ackumulerat resultat uppskattas utifrån det material som hittills granskats om det anses tillämpligt.

Resultatindikatorerna mäts endast för företag/organisationer som genomfört investeringen fullständigt och fått stödet slututbetalat. Från tidpunkten från det att investeringen är genomförd till dess den ger full effekt går det ofta 2-3 år. Eftersläpningen är som regel kopplad till investeringens storlek. En liten investering ger snabbt genomslag medan en stor investering inte får genomslag förrän efter flera år. Resultatet ökar successivt under perioden från att investeringen är genomförd till dess den ger full effekt. Mot bakgrund av bland annat detta blir det hittills förhållandevis låga utfall.

För förutsättningsskapande projekt (dvs. projekt där syftet är att stimulera till efterföljande verksamheter eller investeringar) redovisas inga resultat. Enligt Common Monitoring and Evaluation Framework (CMEF) ska endast resultat som skapas som en direkt följd av ett projekt räknas. Indirekta resultat som uppstår i efterföljande projekt eller genom företagsinvesteringar ska inte tas med.

De projekt som inte är förutsättningsskapande är huvudsakligen inriktade på marknadsföring och utveckling av befintliga turistmål men även utveckling av nya turistattraktioner förekommer. I projekten deltar ofta många företag och organisationer, vilket gör det svårt att mäta resultaten. Resultaten uppstår också ofta en tid efter det att projekten avslutats. En hel del av projekten ger resultat endast under ett eller två år, t.ex. när det handlar om att genomföra ett visst evenemang eller att göra en marknadsföringsinsats.

För att mäta bruttoförelägningsvärde krävs egentligen tillgång till deltagande företags bokföring vilket inte är möjligt när det gäller projekten. Andra metoder för att uppskatta bruttoförelägningsvärde utifrån nyckeltal måste därför användas. Det innebär att uppgifter i projektansökningar och slutrapporter måste kompletteras med mer information. I den mån sådana uppföljningar och beräkningar lett till att uppskattning av bruttoförelägningsvärde har kunnat göras så har de redovisats. Det återstår ett antal projekt där det saknas uppgifter eller metod för uppskattning av bruttoförelägningsvärde. En del av dessa kan dock ha resultat som inte är bestående.

Resultatindikatorn Ökat antal turister som redovisas i denna rapport avviker från de två indikatorer som finns i indikator Tabellen R9 (bilaga 1): Ökat antal övernattningsnätter och Ökat antal besökare över dagen. Det är inte lämpligt att summera dessa två indikatorer eftersom en del turister gör fler än en övernattningsnatt. Istället redovisas en lägre siffra i indikatorn Ökat antal turister efter antagandet att en del turister gör fler än en övernattningsnatt.

2 Ändringar av de allmänna villkoren som påverkar programmets genomförande

2.1 Förändringar av lagstiftningen

Ändringar i EU-lagstiftningen för landsbygdsprogrammet som infördes under senare delen av 2009 har påverkat landsbygdsprogrammets genomförande under 2010. Resurser från Europeiska garantifonden för jordbruket flyttades till särskilt angelägna utmaningar på främst energi- och klimatområdet som preciserades inom ramen för landsbygdsprogrammet. I samband med detta gjordes också en särskild satsning i landsbygdsprogrammet på regeringens vision ”Sverige – det nya matlandet”. Regler infördes också för hanteringen av pengar som tillfördes landsbygdsprogrammet från den europeiska ekonomiska återhämtningsplanen, vilka riktades till bredbandssatsningar. Följdändringar har gjorts i svenska författningar under 2010. Ändringarna har under 2010 lett till ökad administration i form av nya processer, ny rapportering m.m.

2.2 Oförutsedd samhällsekonomisk utveckling

Den djupa internationella finansiella krisen, som började 2008, mildrades genom betydande offentliga insatser inom bl.a. EU, genom att en ökad efterfrågan på varor och tjänster kom till stånd. Under 2010 steg således producentpriserna åter på mjölk och en rad andra jordbruksprodukter. Även priserna för insatsvarorna steg, däribland diesellojan. Prisökningarna är dock från en nedpressad nivå från 2008 och 2009. De låga mjölkpriserna hade lett till problem för företag som genomfört större investeringar, vilket således i viss mån ändrades till det bättre under loppet av 2010. Avräkningspriserna på griskött föll kraftigt 2010, vilket ledde till en rad nedläggningar inom branschen.

Generellt har investeringarna inom jordbrukssektorn och inom landsbygdsföretagen ökat under 2010. Det är dock att märka att investeringarna inom jordbruket har hållits väl uppe trots lågkonjunkturen.

2.3 Ändringar i gemenskapspolitiken och den nationella politiken som påverkar kopplingen mellan EJFLU och andra finansiella instrument

Andra finansiella instrument inom EU som kan ha koppling till Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU) är förutom Europeiska garantifonden för jordbruket t.ex. Europeiska fiskerifonden, Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden och Sammanhållningsfonden men också InterReg (EU:s territoriella samarbetsprogram), CIP (EU:s program för konkurrenskraft och innovation), FP7 (EU:s program för forskning och utveckling) och Enterprise Europe Network (företagsrådgivning om bland annat EU-regler).

Finansiella instrument på nationell nivå, som kan ha koppling till EJFLU är t.ex. kanalisationsstödet, som är ett statligt stöd för anläggande av kanalisation för bredbandsfiber och Livsmedelsstrategin, som regeringen presenterade 2008. Även det nationella stödet till jordbruket i norra Sverige har koppling till EJFLU genom att utgöra en viktig förutsättning för att jordbruk ska kunna bedrivas i dessa områden.

De ändringar som har genomförts i lagstiftningen och som redovisas under avsnitt 2.1 ovan, påverkar kopplingen mellan EJFLU och andra finansiella instrument på några områden. Det gäller dels kopplingen till Europeiska garantifonden för jordbruket. Från garantifonden fördes pengar över genom s.k. modulering till EJFLU för att användas till särskilda utmaningar på främst energi- och klimatområdet, med start 2010.

Ett annat område är de pengar som tillfördes EJFLU från den europeiska ekonomiska återhämtningsplanen. Dessa pengar ska användas till bredbandssatsningar och därmed finns en koppling till det nationella kanalisationsstödet, som hanteras av länsstyrelserna eller i vissa

fall regionförbunden. Kommunikationsmyndigheten PTS (Post- och telestyrelsen) erbjuder medfinansiering både till kanalisationsstödet och till bredbandssatsningar inom landsbygdsprogrammet. Bredbandssatsningen bidrar till att uppfylla regeringens bredbandsstrategi för Sverige (N2009/8317/ITP), som presenterades i slutet av 2009.

Enligt regeringens bredbandsstrategi är en hög användning av IT och Internet bra för Sverige när det gäller områdena tillväxt, konkurrenskraft och innovationsförmåga. Enligt strategin hjälper det också till att möta utmaningar i form av en ökad globalisering, klimatförändringar och en åldrande befolkning i ett glest bebyggt land. En förutsättning för att möta utmaningarna är att det finns tillgång till bredband med hög överföringshastighet i hela landet. Strategin innebär att 90 % av alla hushåll och företag år 2020 bör ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s. Redan år 2015 bör 40 % ha tillgång till bredband med den hastigheten. Enligt strategin är det viktigt att svenska företag och hushåll i alla delar av landet kan dra nytta av de möjligheter som tillgång till kraftfullt bredband ger. Då kan traditionella arbetsmetoder förändras, nya tjänster och affärsmodeller utvecklas och nya beteenden växa fram.

Ett tredje område som påverkar kopplingen mellan EJFLU och andra finansiella instrument är omfördelningen inom programmet till satsningen på visionen ”Sverige – det nya matlandet”. Regeringen presenterade en handlingsplan för visionen under 2009. Handlingsplanen är uppdelad på fem fokusområden: offentlig mat, primärproduktion, förädlad mat, matturism och restaurangbranschen. Från 2010 avsätts från landsbygdsprogrammet 160 mnkr till handlingsplanen. De huvudsakliga verktygen för visionen är tillämpbara åtgärder i landsbygdsprogrammet samt den ovan nämnda Livsmedelsstrategin. Regeringen bedömer att satsningen kan medverka till att skapa uppemot 10 000 nya arbetstillfällen. En strategisk kommunikationsplattform och en webbplats ska ge aktörerna verktyg för att arbeta med Sverige – det nya matlandet. Landsbygdsprogrammet tillsammans med Livsmedelsstrategin bidrar till målet att stärka den svenska livsmedelssektorns konkurrenskraft.

Ett förstärkt samarbete mellan politikområdena, som kan påverka kopplingen mellan de finansiella instrumenten är också den heltäckande strategi för att stärka utvecklingskraften i Sveriges landsbygder som regeringen arbetade fram under 2009. Strategin är tvärssektoriell och täcker in såväl den regionala tillväxtpolitiken och politiken för landsbygdsutveckling som andra politikområden av stor betydelse för landsbygdens utvecklingsmöjligheter. De regionala utvecklingsprogrammen (RUP), Europeiska unionens strukturfondsprogram, Sveriges landsbygdsprogram och programmet för Europeiska fiskefonden innehåller resurser som kommer de svenska landsbygderna till godo.

En fast grupp har inrättats kring arbetet med landsbygdsutveckling där statssekreterarna för Landsbygds- och Näringsdepartementet deltar tillsammans med tjänstemän från respektive departement. Gruppen fungerar som en styrgrupp och sammanträder några gånger per år.

Under 2010 har gruppen initierat en uppföljning av strategin. Eftersom strategin är tvärssektoriell har man satt samman en arbetsgrupp med representanter från flera departement, i syfte att hjälpa till med uppföljningen och med det fortsatta löpande arbetet. Uppföljningen presenterades i maj 2010 på Landsbygdsriksdagen i Sunne.

För att nå de övergripande målen och prioriteringarna i regeringens strategi för att stärka utvecklingskraften i Sveriges landsbygder har regeringen genomfört, och kommer att genomföra, en rad insatser inom flera politikområden. Det handlar dels om insatser som är direkt avsedda för landsbygdsområden eller näringar som verkar där, dels om mer generella insatser för hela landet men med stor betydelse också för landsbygdsområdena. Insatserna delas in i följande områden:

- Strategiska program
- Ett enkelt, självklart och lönsamt företagande
- Ökade insatser för utbildning, forskning och innovationer
- En god service och förnyad välfärd
- Förbättrade kommunikationer och förbättrad infrastruktur
- Attraktivare landsbygder och ett ökat lokalt inflytande
- En landsbygdssäkrad organisation.

2.4 Ändringar i landsbygdsprogrammet

Under år 2010 har två förslag om ändringar av programmet överlämnats till EU-kommissionen.

Det första ändringsförslaget anmäldes enligt artikel 6.1.c och artikel 9 i EU-kommissionens förordning (EG) nr 1974/2006 den 31 mars 2010. EU-kommissionen accepterade förslaget den 25 juni 2010.

Ändringarna omfattade följande:

1. Tekniska ändringar som uppdaterar indikatorer.

Som ett led i att kvalitetssäkra indikatorernas målvärden gjordes en genomgång av samtliga målvärden i programmet. Sedan programmet infördes har mer kunskap inhämtats såväl om åtgärderna och deras genomförande som om metoder och modeller för skattning av målvärden för indikatorerna. Den förbättrade kunskapsnivå ledde till ett förslag på förändringar i ett antal målvärden, främst för axel 1 och 3. Även vissa justeringar gjordes i axel 2 som ett resultat av förfinade beräkningssätt, för att justera för tidigare förändringar i programmet samt ta hänsyn till nya forskningsrön inom området.

2. Ändring av stödberättigade kostnader under åtgärd 124 Samarbete om utveckling av nya produkter.

Inom åtgärd 124 Samarbete om utveckling av nya produkter föreslogs att kostnad för ifyllnad av ansökan och rekvisitioner skulle räknas som stödberättigande kostnader i syfte att öka effektiviteten i åtgärden och förenkla regelverket för att därigenom öka anslutningen till åtgärden.

3. Ändring av projektstöd under axel 3.

I syfte att förenkla och effektivisera genomförandet gjordes en ändring avseende projektstöd för s.k. ordinarie verksamhet inom axel 3. Det har visat sig att det i praktiken har varit svårt att exakt avgränsa vad som är att betrakta som ordinarie verksamhet och vad som är ett projekt. Detta gäller framför allt i de fall där organisationer har som huvudsaklig verksamhet att genomföra utvecklingsprojekt som inte skulle komma till stånd utan stödinsatser.

4. Ändrade regler för ersättning till LAG medlemmar.

En ändring gjordes även ifråga om ersättningar till ledamöter i LAG. Utöver verksamhetsledaren arbetar i många fall ledamöter i LAG med olika insatser för att underlätta genomförandet av den lokala utvecklingsstrategin m.m. Det ansågs rimligt att ersättning ska kunna utgå även för denna typ av arbete.

5. Tillägg till statsstödstabell 17.2 med notifiering N30/2010.

EU-kommissionen beslutade den 25 mars 2010 att godkänna statsstödsnotifieringen avseende stödet för bredbandsinvesteringar inom åtgärd 321 Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden. För att stödet ska kunna genomföras krävdes att en referens till detta ärende fördes in i det svenska programmet.

6. Redaktionella ändringar.

Det andra ändringsförslaget anmäldes i enlighet med artikel 6.1.c och artikel 9 i kommissionens förordning (EG) nr 1974/2006 den 22 december 2010. EU-kommissionen accepterade förslaget den 18 mars 2011.

Syftet med denna programändring var att möjliggöra förlängning av ingångna femåriga åtaganden inom åtgärden 214 Miljöersättningar som löper ut 2011 och 2012. Avsikten är att åtaganden ska kunna förlängas till slutet av programperioden, dvs. till och med 2013. Därigenom kan en stor omfattning av nya femåriga åtaganden undvikas. Antalet åtaganden som löper in i nästa programperiod minimeras därmed. Detta bidrar till att inför nästa finansiella period, dvs. landsbygdsprogrammet som avser år 2014 till 2020, öka möjligheten till flexibilitet vid den nationella utformningen.

3 Utveckling av programmet i förhållande till uppsatta mål

3.1 Inledning

I detta avsnitt ges en kvantitativ och i viss mån en kvalitativ bild av uppnådda framsteg i förhållande till mål som finns fastställda i landsbygdsprogrammet. Prestationerna mäts med hjälp av indikatorer där det varit möjligt. Indikatorerna bygger i huvudsak på det system och de riktlinjer som EU-kommissionen fastställt för uppföljning och utvärdering, CMEF. I flera fall finns även indikatorer som valts på nationell nivå för att bättre spegla det svenska landsbygdsprogrammets inriktningar och mål.

3.1.1 Ändrade målvärden för indikatorer

I samband med programändringar (inskickade i juli 2009 och mars 2010) har ett antal ändringar gjorts av målvärden för indikatorer kopplade till programmets åtgärder. Ändringarna av målvärden kan delas in i följande två grupper:

1. Ändringar av målvärden kopplade till den s.k. hälsokontrollen av den gemensamma jordbrukspolitiken och förstärkningar av programmet med moduleringsmedel (överflyttning av medel från den gemensamma jordbrukspolitikens pelare 1 till pelare 2). Åtgärderna tillämpas först från 2010.
2. Ändringar av målvärden kopplade till ändringar av åtgärder som tillämpas först från 2010.

3.1.2 Utgångspunkter för bedömning av utfall och resultat

I kapitlet berörs utvecklingen av programmet från något olika utgångspunkter. En utgångspunkt är hur olika åtgärder ligger till i förhållande till mål, t.ex. budgetmässiga, som är satta för hela programperioden för den aktuella åtgärden. Analyser av hur långt programmet hunnit så här långt görs i avsnitten 3.6-3.9 med utgångspunkt i olika målvariabler för respektive åtgärd.

Som nämnts tidigare finns särskilda för EU gemensamma indikatorer framtagna av EU-kommissionen, som ska avrapporteras varje år i årsrapporterna. Medlemsländerna har möjligheter att komplettera de gemensamma indikatorerna med s.k. programspecifika indikatorer som bara berör det egna landets program. Sverige har utnyttjat möjligheten till sådana kompletteringar, vilket innebär att det i rapporten vid sidan av de EU-gemensamma indikatorerna även ska redogöras för en rad ytterligare indikatorer.

En annan utgångspunkt är hur jordbrukare och andra grupper som är föremål för stöden uppfattar stödprocessen. Problemområden i det senare fallet är om informationen om stöden är otillräcklig eller om ansökningsförfarandet är så komplicerat att många avstår från att söka trots att de är berättigade till stödpengar eller om det finns andra orsaker till att ansökningar inte kommer in i den omfattning som man förväntar. Analyser utifrån den senare utgångspunkten ingår bara marginellt i denna årsrapport men undersökningar av hur kunderna uppfattar programmet görs löpande.

3.1.3 Begrepp för bedömning av utfall och resultat

I tabellerna över mål och utfall i detta kapitel anges för flertalet av åtgärderna omfattningsindikatorer avseende antal stödmottagare och investeringsvolym. Investeringsvolym är den totala kostnaden för insatsen i respektive åtgärd (inkl. privata medel). Uppgiften samlas in från stödansökan och kan närmast ses som en bedömning av insatsens hela kostnads massa. Underlaget är till viss del osäkert eftersom samtliga kostnader inte alltid tas med i en ansökan. Detta gäller särskilt vid beloppsmässigt stora insatser då ofta ett stödtag uttryckt i visst belopp begränsar de stödberättigande kostnaderna som registreras i IT-systemet. Investeringsvolymen blir då underskattad. (Jämför med avsnitt 1.1.3 ovan.)

Observera att begreppet investeringsvolym inte är begränsat bara till insatser som avser investeringar.

Resultatindikatorerna avser de realiserade utfallen, d.v.s. utfallen som uppstår när insatsen är helt genomförd. Indikatorer som anges för respektive åtgärd är vanligen antal slutförda insatser, ökat bruttoförelingsvärde och ökningen i sysselsättning. En insats anses helt genomförd när slututbetalningen har gjorts. Antalet slututbetalade ärenden vid en viss tidpunkt är vanligen betydligt lägre än antalet beviljade ärenden samma tidpunkt, eftersom insatsen tar tid att genomföras. Förutsättningsskapande projekt redovisas med resultatindikatorn noll.

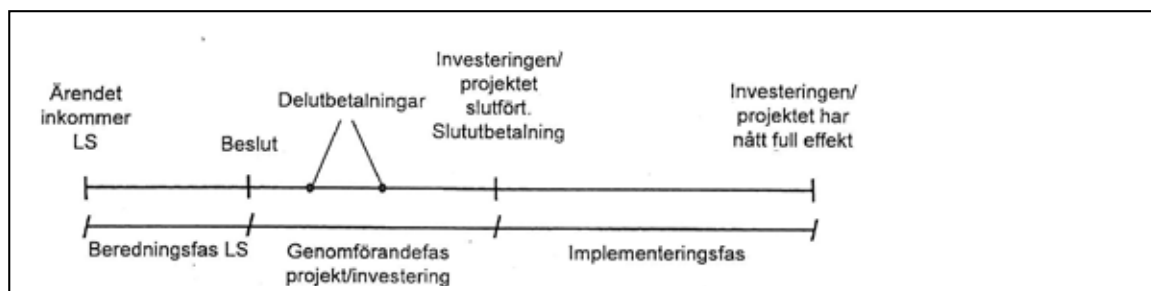
I tabellerna över mål och utfall per åtgärd anges att riktvärdet är 57 %. Detta är ett slags artificiellt riktvärde som kan användas vid bedömning av hur programmet fortskrider. Resonemanget bakom detta värde är att vid ett jämnt budgetutnyttjande bör 57 % av hela budgeten vara förbrukad vid utgången av 2010 eftersom fyra av de sju åren i programperioden då har passerat. Det är dock inte fastställt i programmet att det ska vara en jämn årlig takt. För t.ex. Leader är det heller inte möjligt att ligga i fas efter 4 år, se vidare avsnitt 3.9. Slutsatsen är att en jämförelse av utfallet gentemot det ackumulerade resultatet kan göra att utfallet ser sämre ut än vad det egentligen är.

3.1.4 Olika mättillfällen för omfattnings- respektive resultatindikatorer

EU:s indikatorer är komplicerade och är styrda av ett regelverk som går ner på en ganska detaljerad nivå. Man skiljer på omfattningsindikatorer och resultatindikatorer. Omfattningsindikatorerna är till för att ge en bakgrund till resultatindikatorerna. För att belysa omfattningsindikatorerna räcker det som regel med att hämta uppgifter som redovisas och registreras i IT-system i samband med ansöknings- / beslutstillfället. För resultatindikatorerna måste en ganska omfattande kompletterande uppgiftsinsamling genomföras efter avslutad insats. Resultatindikatorerna är inte av den karaktären att underlaget kan hämtas från statistiska källor. I vissa delar måste kompletterande bedömningar och undersökningar göras.

För att kunna tolka sifferutfallet i de tabeller som senare kommer att presenteras i avsnitt 3.6-3.9 är det viktigt att känna till grundprinciperna för hur indikatorerna mäts. Enligt CMEF ska det finnas en logisk kedja som följer en tidsaxel. För att exemplifiera hur grundtanken är i uppföljningen visas i nedanstående bild ett schematiskt tidsförlopp från det att en ansökan om stöd kommer in till dess den efterkommande insatsen har genomförts och gett full effekt.

Figur 1, Tidsfaser för en insats

Anm. Med LS avses länsstyrelsen

Den första fasen (beredningsfasen) belyses överhuvudtaget inte i indikatorerna. Processen börjar när ett ärende blivit inlämnat till myndigheten och beslutat. Det är endast beviljade ärenden som följs upp i indikatorerna. Endast indikatorerna för *omfattning* avser beslutstidpunkten (exempelvis antal beviljade aktiviteter eller beviljade stödbelopp). Övriga indikatorer behandlar konstaterat utfall, dvs. *resultat* när en insats (t.ex. en investering) är avslutad.

Uppgifter som berör genomförandefasen avser hur mycket som betalas ut som stöd samt hur mycket som insatsens beräknade totalkostnad (investeringens volymen) uppgår till. Investeringens volym redovisas i huvudrapporten som total kostnad enligt ansökan. I bilaga 1 redovisas endast faktiska utfall. För *resultatindikatorerna* ska ingenting redovisas förrän efter tidpunkten då insatsen fullföljts och stödet slututbetalats. Rapporteringen berör här endast genomförandefasen, dvs. tiden mellan det att insatsen fullföljts till dess den ger full effekt. Ofta sker processen stegvis så att t.ex. ett ekonomiskt resultat kan förbättras successivt första och andra året efter det att en investering är klar för att sedan nå full effekt år 3. I detta fall ska en fördelning av resultatförbättringen göras över samtliga tre år.

Beskrivningen ovan innebär att omfattningsindikatorer inte är riktigt jämförbara med resultatindikatorer. På grund av att tiden kan vara lång mellan det att ett ärende beviljats stöd till dess den efterföljande insatsen ger full effekt, är utfallet hittills relativt lågt i resultatindikatorerna. Effekterna kommer först senare, till stor del efter programperiodens slut.

Vid sidan av omfattnings- och resultatindikatorerna finns också effektindikatorer, men dessa ska inte redovisas i årsrapporterna.

3.1.5 Förutsättningsskapande projekt

Ett problem som framkommit är att de projektstöd som genomförs i Sverige inte riktigt passar ihop med EU:s gemensamma indikatorer för resultat. Det beror på att de svenska insatserna många gånger är av förutsättningsskapande karaktär med syfte att stimulera till efterföljande verksamheter eller investeringar. Indikatorvärdena sätts därför ofta till 0. De efterföljande mätbara resultaten kan eventuellt komma först efter det att programperioden har avslutats. Indirekt kan de också påverka resultatindikatorerna för viss åtgärd.

3.1.6 Bedömningar med utgångspunkt från indikatorutfall

Bedömningar och analyser baserade på omfattningsindikatorer och i vissa fall även resultatindikatorer ska göras med stor försiktighet. Dessa indikatorer kan indikera att verksamheten går i en viss riktning men utgör endast mätpunkter för vissa förhållanden. Indikatorerna är inte ett mått på programmets effekt och de kan inte ersätta andra signaler som kommer fram om hur framgångsrikt programmet är. Oavsett om insatserna är större eller mindre i antal eller omfattning än vad indikatorernas målvärden anger, är detta av mindre betydelse i förhållande till de effektmål som finns fastställda för programmet.

3.2 Sammanfattande bedömning

Landsbygdsprogrammet har nu tillämpats under fyra år. De bedömningar som anges i den här rapporten vilar främst på de redovisade indikatorernas utfall.

Axel 1

Liksom under tidigare år varierar måluppfyllelsen starkt mellan stödåtgärderna inom axel 1, Ökad konkurrenskraft inom jord- och skogsbruket. Åtgärderna modernisering, startstöd och numera även kompetensutveckling, har alla god måluppfyllelse medan måluppfyllelsen för övriga stödformer inom axeln är lägre.

Axel 2

Inom axel 2, Förbättra miljön och landskapet, varierar måluppfyllelsen mellan delåtgärderna inom miljöersättningarna. Kompensationsbidraget ligger något över den målsatta arealen. För miljöersättningar varierar måluppfyllelsen mellan insatserna. Den programändring som trädde ikraft 2010 som framför allt innebar att ersättningen per hektar (ha) höjdes, har ökat intresset för de insatser som visade på låg måluppfyllelse 2007-2009. Det gäller i första hand ekologiska produktionsformer, delinsats fånggrödor och vårplöjning inom minskat kväveläckage, miljöskyddsåtgärder, skydds-zoner, slåtterängar samt delar av utvald miljö. Det kan dock konstateras att höjningarna inte har medfört att målen för insatserna nås med ett undantag, delinsats skydds-zoner mot vattendrag inom minskat kväveläckage, där ersättningshöjningen medfört att hektarmålet överträffas.

Axel 3

Inom axel 3, diversifiering och livskvalitet, har de företagsinriktade åtgärderna diversifiering, turism och mikroföretag, fortsatt hög anslutning och ett högt budgetutnyttjande, väl i fas med den förväntade nivån. Inom dessa tre åtgärder står företagsstöden för 75 % av antalet beviljade stöd och för 46 % av det beviljade beloppet. Föutsättningsskapande projektstöd står således för 54 % av det hittills beviljade beloppet vilket kommer att påverka det mätbara resultatet direkt efter programperiodens slut, se avsnitt 3.1.5. Grundläggande tjänster och kompetensutveckling är de åtgärder som ökat mest mellan 2009 och 2010 räknat i antal beviljade stöd. Ökningen för grundläggande tjänster beror på stor efterfrågan på stöd till bredband. Åtgärden diversifiering har också ökat något jämfört med året innan.

Axel 4

Genomförandet av Leader har tagit ordentlig fart under 2010. Detta gäller särskilt åtgärden diversifiering och livskvalitet där nära nog halva budgeten är utnyttjad. Åtgärderna ökad konkurrenskraft samt markförvaltning och miljö har svårare att komma igång men mot bakgrund av de insatser som gjorts under 2010 bedöms att även pengarna inom dessa åtgärder kommer att utnyttjas under programperioden. Medelsförbrukningen är dock fortfarande ojämn mellan de 63 LAG varför utbildningsinsatser även fortsättningsvis kommer att vara nödvändiga för att alla LAG ska komma igång på ett bra sätt.

3.3 Länsstyrelsernas, Skogsstyrelsens respektive Sametingets erfarenheter och bedömningar

I arbetet med årsrapporten har berörda myndigheter rapporterat om programmets genomförande enligt riktlinjer från Jordbruksverket.

Nedan följer en sammanställning av kommentarer från stödmyndigheterna.

3.3.1 Länsstyrelserna

Åtgärder inom axel 1, 3 och 4 samt utvald miljö inom axel 2

Axel 1

Den helt dominerande åtgärden inom axel 1 är modernisering. Genom en programändring förstärktes åtgärden budgetmässigt år 2010 för mjölkinvesteringar. Flertalet länsstyrelser har haft en mycket god efterfrågan på dessa pengar och för vissa län är pengarna helt beslutade. Stödtaken för mjölkinvesteringar har höjts jämfört med tidigare, vilket kan förklara en del av den ökade efterfrågan på stödet men också att lönsamheten har förbättrats genom högre mjölkpriser under 2010. Ett annat stöd med god efterfrågan är startstödet där tilldelad budget på flera håll kommer att ta slut redan 2012. För kompetensutvecklingsåtgärden skedde betydande budgetförstärkningar under år 2010 genom modulering. Inriktningen för dessa medel är klimat och energi och verksamheterna håller på att byggas upp. Länen samarbetar i hög grad när det gäller satsningarna inom Matlandet (inom kompetensutveckling, modernisering och förädling). Exempelvis har utlysningar av projektmedel för kompetensutveckling skett samlat för Västerbottens, Uppsala, Södermanlands, Västmanlands och Örebro län. Åtgärderna samarbete och infrastruktur har överlag låg efterfrågan. För samarbete gäller att länen redovisar 2-3 projekt men framför samtidigt att regelverket för stödet är komplext. Insatserna inom infrastruktur berör inom många län framförallt vägförrättningar, d.v.s. att genom Lantmäteriet få till stånd nya andelstal för privata vägföreningar. Några län har i sina strategier strukturerat vägförrättningar från prioriterade insatser, eftersom kopplingen till jord- och skogsbruk anses vara för svag. Dalarnas län har redovisat behov av medel inom åtgärden infrastruktur för insatser inom omarronderingar.

Axel 3

Det är svårt att få fram en entydig och generell bild av de 21 länsstyrelsernas genomförande av axel 3. Bilden är mycket olikartad, det finns län som rapporterar ett högt söktryck medan andra nämner att det är lite lägre tryck. Nedan redovisas några frågor som är aktuella för 2010.

Omorganisationer och ett förbättrat samarbete internt inom myndigheten har gjorts på en del länsstyrelser i syfte att förbättra genomförandet. Utveckling av partnerskapet inkluderande kommunala näringslivsutvecklare lyfts fram som en positiv faktor för ökat intresse. Några län nämner att programstrukturen kan medverka till lågt utnyttjande i vissa åtgärder. Projekten är ofta av sådant innehåll att de kan platsa inom flera av åtgärderna inom axel 3. Det finns också en överlappning mellan axel 1 och axel 3, insatser för ökad diversifiering är ett område där det finns en överlappning mellan åtgärden modernisering inom axel 1 och åtgärden diversifiering inom axel 3. Detta nämns som en orsak till lägre utnyttjande inom diversifiering. Många åtgärder och i flera fall åtgärder med särskilda satsningar kräver många budgetar, vilket i sin tur skapar inlåsnings effekter. Fortfarande lämnas många ofullständiga ansökningar in som kräver resurser.

Några länsstyrelser pekar på projektägarnas problem med att finna den 20-procentiga övriga offentliga finansieringen som krävs inom axel 3. Det finns dock exempel på motsatsen där länsstyrelsen tydligt uttalar att detta krav ökar kvaliteten på projekten. Kravet på 20 % på axelnivån, innebär för de län där man beviljat en stor del företagsstöd (för vilka det är svårt att få medfinansiering) att man inte kommer att kunna bevilja fler företagsstöd om man ska nå upp till 20 % i övrig offentlig finansiering. Andra pekar på att man kommer att tvingas att kräva 40-50 % i övrig offentlig finansiering för att nå upp till 20 % för hela axeln.

Flertalet länsstyrelser pekar på ett stort behov av bredbandsinsatser. De tilldelade medlen är på många håll redan förbrukade genom beslut, andra län rapporterar låg efterfrågan under 2010 men att de insatser som gjorts under året kommer att leda till ett stort intresse. De länsstyrelser som tidigare arbetat aktivt med bredbandsinsatser och där behoven var kända sedan tidigare tycks ha fått ett försprång i genomförandet och i förbrukningen av medel. Andra länsstyrelser rapporterar att de först under 2010 jobbat med uppsökande arbete. Länsstyrelserna har också medverkat till att det bildats bredbandsföreningar. Paraplyprojekt har satts igång under 2010 som samlar flera mindre projekt. För biogassatsningar tycks det finnas tveksamheter pga. bristande lönsamhet. Även om intresse har visats så tar det tid innan ansökningar om stöd kommer in. Växthusproducenter fortsätter med energibesparingsinsatser. Flera länsstyrelser rapporterar att få eller inga matlandetsprojekt har beviljats. Länsstyrelserna har på en del håll genomfört aktiviteter under 2010, vilket medför att ansökningar kommer att kunna beviljas under 2011. Ett turistlän pekar på hög aktivitet inom åtgärden mikroföretag, som en effekt av matlandetsatsningen. Någon länsstyrelse rapporterar färre ansökningar avseende hästföretag än tidigare, orsaken tros vara lågkonjunkturen 2009. Vissa länsstyrelser pekar på färre ansökningar inom axel 3 pga. lågkonjunktur medan den mer jordbruksinriktade axel 1 inte påverkats på samma sätt. Andra länsstyrelser har en mer positiv bild av axel 3 under 2010. Företagsstöden har stor efterfrågan på en del håll. Ett problem som förs fram vad det gäller företagsstöd är att många ansökningar omfattar en mycket liten verksamhet och att affärsplanen inte håller måttet. Länsstyrelserna ger därför avslag pga. bristande lönsamhet.

Axel 4, Leader

Flera länsstyrelser nämner att genomförandet av Leader har kommit igång på ett bra sätt under 2010. Man tar även upp hög personalomsättning, vilket har sinkat genomförandet. Organisatoriska förändringar har gjorts i syfte att förbättra genomförandet av Leader. Under 2010 har några nya kommuner tillkommit i befintliga leaderområden. Ett leaderområde har bytt organisatorisk hemvist, dvs. bytt ansvarig länsstyrelse. Det verkar vara vanligt med både lokala och regionala träffar för erfarenhetsutbyte och utbildningar. Paraplyprojekt, som ägs av LAG, genomförs på många håll i syfte att förenkla hanteringen av små projekt. Samma metod används på en del håll för att på ett samlat sätt öka intresset för åtgärderna konkurrenskraft samt markförvaltning och miljö, som fortfarande släpar efter. Intresset för projekt inom samarbetsåtgärden börjar komma igång. Inflödet av ansökningar verkar vara i nivå med 2009, Antalet utbetalningar har ökat kraftigt på en del håll. Små projekt är ovana vid hantering av stöd, har svårt med redovisning etc. Utbildningar hålls för att förbättra kvaliteten. Personalförstärkningar har gjorts på en del håll för att korta ner handläggningstiderna för Leader.

Axel 2, utvald miljö

Utvald miljö i axel 2 når inte upp till de uppsatta målen. Med få undantag ligger ansökningsvolymen under tillgängliga budgetmedel hos respektive länsstyrelse. I vissa län har det låga intresset inte påverkats i någon större omfattning trots att stora informationsinsatser genomförts. Av de under 2010 nyinförda insatserna – damm som samlar fosfor, reglerbar dränering, anpassad skyddszon och stängsel mot rovdjur – så är det bara den sistnämnda som har fått någon nämnvärd omfattning. När det gäller de insatser som funnits sedan tidigare har i stort sett alla länsstyrelser genomfört satsningar på anläggning och restaurering av våtmarker och restaurering av betesmarker och slätterängar. Intresset för insatserna har lokala variationer där t.ex. länsstyrelsen i Skåne län redovisar ett stort intresse för våtmarker där budgeten överskrids medan andra länsstyrelser har en motsatt trend. Ett problem som flera länsstyrelser tar upp i samband med våtmarker är de bekymmer som finns kopplade till vattendomar och avvattningsföretag. Västra Götaland nämner att ”skärgårdsinsatserna” – mosaikbetesmarker, bete och slätter på svårtillgängliga platser och bränning – går bra vilket pekar på att lokalt utnyttjande av insatserna inom utvald miljö kan vara framgångsrikt. Övriga insatser som flera länsstyrelser framhåller som framgångsrika är restaurering av överloppsbyggnader, stenmurar, trädgårdsgårdar och alléer. Handläggningstiden för ärenden inom utvald miljö beskrivs ofta som lång beroende på begränsade resurser och konkurrens om resurser från andra områden inom länsstyrelserna.

Åtgärder inom axel 2 exkl. utvald miljö

Trenden för miljöersättningar totalt sett redovisas som svagt neråtgående med något undantag. Det mest påtagliga undantaget är att intresset för delinsats skyddszoner mot vattendrag inom minskat kväveläckage fördubblats som en följd av att ersättningsnivån höjts.

Andra enskilda miljöersättningar som nämns är certifierad ekologisk produktion och kretsloppsriktad produktion där trenden är en minskning totalt sett. Detta är sannolikt en följd av att inte alla brukare som hade ekologisk ersättning enligt de gamla reglerna valt att gå in i ett nytt åtagande. Detta kan i sin tur bero på att villkoren för ekologisk vall förändrats. Andelen certifierade ekologiska odlare ökar emellertid.

Ersättningen för värdefulla natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet har ett förhållandevis svagt intresse. Skälet är sannolikt för låg ersättningsnivå och att diken som gränisar mot annat än åkermark inte längre är stödberättigande. Däremot har motsvarande ersättning inom renskötseområdet utvecklats starkt.

Utvidgningen av området som från och med 2010 kan få ersättning för delinsats fånggrödor och vårplöjning inom minskat kväveläckage har inte fått så stort genomslag. Detta kan bero på att växtodlingen, åtminstone i vissa av områdena, domineras av vall varför ersättningen inte passar brukarna.

Nästan samtliga länsstyrelser redovisar att förändringarna av betesmarksdefinitionen och blockprojektet fortfarande leder till mycket merarbete med justeringar i åtagandeplaner, även för mycket små arealförändringar. I norra delen av landet finns en oro för att minskningen av antalet betande djur allvarligt kan minska möjligheterna att nå målen för biologisk mångfald.

När det gäller kompensationsbidraget är trenden stabil när det gäller arealer men antalet brukare minskar.

Omvärldsförändringar

Många länsstyrelser skriver om en större framtidstro bland landsbygdsföretag då ekonomin återhämtade sig starkt under 2010. Många företag vill starta upp eller utveckla sina verksamheter. Länen säger också att fler ansökningar har kommit in 2010 jämfört med 2009 och att det finns en ökad investeringsvilja. Inom mjölksektorn och även slaktkycklingsområdet är investeringsviljan fortsatt stor, men vissa branscher med låg lönsamhet har det svårt, t ex grisköttsproduktionen. En länsstyrelse nämner att de stigande räntorna och de rekordhöga råvarupriserna så smått börjar återspegla sig i en vikande investeringsvilja när det gäller de mer kapitalintensiva företagen. Någon skriver att serviceutbudet har fortsatt att minska, men att det samtidigt har kommit igång mer diskussioner kring möjligheter att vända trenden ute på landsbygden

Några länsstyrelser beskriver att turistnäringen ökar hela tiden och att den har gynnats av den tidigare relativt svaga svenska kronan. Under 2010 har många ansökningar med inriktning turism kommit in.

Mat, matkvalitet och matens ursprung får allt större betydelse och satsningen på mat i landsbygdsprogrammet faller väl in i hur utvecklingen ser ut, säger flera län. Det görs nu mer samlade aktiviteter med fokus kring mat och måltid till gagn för primärproduktion, förädling, besöksnäring och boende i länet. Småskaliga livsmedelsproducenter har valt att satsa på att utveckla sin verksamhet under året.

Landsbygdsutveckling har allt mer börjat handla om tillgång till bredband via fiber. Ett ökat intresse för insatser för bredbandsutbyggnad märks. Någon länsstyrelse skriver att andra medel än de som kommer från landsbygdsprogrammet måste skjutas till för att stötta bredbandssatsningen.

Energifrågorna är aktuella. Energikostnaderna har ökat och fler biobränslealternativ har blivit ekonomiskt intressanta liksom olika former av energisparåtgärder. Ett par länsstyrelser vittnar om att ett antal biogasanläggningar har kommit till stånd, men man pekar på att dessa ändå är få och att anledningen är höga investeringskostnader. Ett par andra länsstyrelser skriver emellertid att man numera prioriterar investeringar i biobränsleanläggningar och någon annan

nämner att det nu görs en stor satsning på projekt som arbetar för att få igång biogasanläggningar.

Läget för grisköttsproducenterna blir allt allvarligare och allt fler slutar pga. dålig lönsamhet. Ett par länsstyrelser säger att under 2010 har inga eller väldigt få ansökningar om moderniseringsstöd eller startstöd inkommit från grisköttsproducenter.

Trenden som ett par länsstyrelser beskriver visar att de investeringar som görs i framförallt jordbruksföretag ser ut att bli större och större. De ansökningar om stöd som kommer in är till gårdar som väsentligt ska öka djurantalet. De som redan är relativt stora väljer alltså att bygga ut och utöka sin verksamhet för att stå bättre rustade inför framtiden.

Slutligen konstaterar man att jordbruksmark blir dyrare, särskilt i storstadsnära områden råder stor konkurrens om mark, ett exempel som nämns är kraftigt höjda priser med 19 % under 2010. Stor efterfrågan, litet utbud och lågt ränteläge anses driva prisuppgången. Höga fastighetspriser skapar problem både för nystartare och vid generationsskiften och det försvårar förnyingen av lantbrukarkåren.

Samverkan mellan olika åtgärder i programmet

Hur man är organiserade spelar en stor roll när det handlar om att få olika åtgärder i programmet att samverka. Ungefär en tredjedel av länen säger att hela landsbygdsprogrammet handläggs inom en och samma enhet, vilket underlättar möjligheten att samverka mellan åtgärder. Detta sker i samråd och samverkan med andra berörda enheter inom länsstyrelsen, som t ex miljöenheten när det handlar om natur- och kulturmiljöer, samt andra berörda. Vissa har omorganiserat sig i år medan andra arbetar på detta sätt sedan tidigare. Det är inte ovanligt att arbetsuppgifterna kring Regional tillväxt och Infrastruktur också finns på samma enhet, vilket bidrar till att undanröja risken för dubbelfinansiering och att samordning kan ske där det är möjligt. Denna organisationsstruktur har givit en kraftsamling kring landsbygdsutveckling som är värdefull.

Andra länsstyrelser har delat upp handläggningen på två enheter eller funktioner och regelbundna handläggarmöten leder till att avstämningar görs som borgar för en hög grad av samverkan mellan åtgärderna där så är möjligt. Någon pekar på vikten av att sitta fysiskt samlade, eftersom det underlättar den dagliga samverkan. Några länsstyrelser skriver att handläggarna ofta handlägger flera åtgärder och då uppstår förutsättningen för att samordning ska kunna ske på ett naturligt sätt.

Ett antal länsstyrelser har berednings- eller beslutsgrupper där ärenden tas upp i ett samlat kollegium med representanter från berörda enheter. Någon har även ett remissförfarande innan föredragning görs i gruppen och i remissförfarandet ges länsstyrelsens olika kompetensområden liksom Regionförbundet möjlighet att lämna synpunkter på aktuella ärenden.

För att formalisera samverkan mellan åtgärder har vissa länsstyrelser inrättat olika arbetsgrupper som träffas regelbundet. Exempel på områden för arbetsgrupper är kompetensutveckling där den samlade målsättningen är att förbättra utbudet av utbildningar inom den gröna sektorn. Utveckling av turism respektive matlandet är andra exempel på arbetsgrupper som har bildats vid vissa länsstyrelser.

Ett antal länsstyrelser skriver om ett nära och bra samarbete med sina leaderområden, vilket medför att synergier samt avgränsningar mellan olika projekt kan uppnå på ett smidigt sätt. Samverkan sker genom en tät dialog och regelbundna möten med framförallt verksamhetsledaren på Leader. Samverkan mellan åtgärder i axel 3 och 4 sker vanligtvis på så sätt att en förstudie görs inom axel 4, som därefter genererar ett större projekt inom axel 3.

Mycket av kompetensutvecklingsinsatserna syftar till att öka intresset och anslutningen till miljöersättningarna, utvald miljö och åtgärder med låg anslutning. Vid länsstyrelsens upphandling av kompetensutveckling kan inriktningen påverkas genom utformningen av anbudsunderlagen, så att önskad effekt stimuleras. Länsstyrelsen genomför också kompetensutveckling i egen regi. Då finns större möjligheter att välja inriktning efter vad som efterfrågas och behövs

Stöd för fysiska investeringar och kompetensutveckling är åtgärder som kompletterar varandra. Även startstöd och investeringsstöd förekommer ofta i samma ansökan.

Modernisering och förädling är en annan förekommande kombination. Några länsstyrelser skriver att man vid prioritering av projektärenden försöker bedöma om ett projekt är av typen förstudier eller inspirationsprojekt, som kommer att stimulera till att fler ansökningar så småningom kommer in inom företagsstöd.

Samverkan mellan program

Många länsstyrelser har samarbete med regionförbundet i länet. Härigenom får länsstyrelserna en bild av strukturfondernas verksamhet. Beröringspunkterna mellan regional tillväxtpolitik och landsbygdsprogrammets mål är många, vilket gör att många länsstyrelser försöker hitta ett samspel mellan olika sektorer, intressen och aktörer. Samverkan sker också genom att partnerskapen i många län är desamma för landsbygdsprogrammet, regionala utvecklingsprogram (RUP) och regionala tillväxtprogram (RTP). Ansökningar inom strukturfondsprogrammen remissbehandlas för vissa län av länsstyrelsen. Några länsstyrelser redovisar att samtliga ansökningar från landsbygdsprogrammet går på remiss till Regionförbundet. Projekt kan starta i landsbygdsprogrammet och när detta avslutats övergå till projekt inom ett strukturfondsprogram. Härigenom erhålls goda synergieffekter. Formaliserade samarbeten mellan region och länsstyrelse redovisas hos några länsstyrelser för besöksnäringen, bredbandsutbyggnad, biogas och kommersiell service. Strukturfondernas handläggare har i flera län kontinuerliga kontakter med handläggarna inom landsbygdsprogrammet.

Jämställdhet och integration

Många länsstyrelser konstaterar att fördelningen är skev mellan män och kvinnor, respektive svenskfödda och utlandsfödda när det gäller ansökningar om stöd från programmet.

Olika metoder används för att råda bot på den situationen. De allra flesta länsstyrelser arbetar aktivt med information när det gäller jämställdhet och integration. Ett par länsstyrelser har tagit fram särskilda trycksaker när det gäller jämställdhet, det gäller bl.a. Jönköpings och Örebro länsstyrelser. I Norrbottens och Västerbottens länsstyrelser strävar man efter en så jämn könsfördelning som möjligt vid produktionen av myndigheternas tidning Norrbruk, t.ex. när det gäller artiklar, artikelförfattare, bilder, redaktionsmedlemmar m.m.

Flera länsstyrelser har också utbildat handläggare i dessa frågor. Vissa länsstyrelser, bl.a. Östergötlands har också haft utbildningar för projektägare. I Västernorrland stöttar och uppmuntrar man stödsökande kvinnor.

Ett antal länsstyrelser samarbetar i jämställdhetsfrågor med övrigt jämställdhetsarbete i länet. På motsvarande sätt finns det ett par länsstyrelser som samarbetar med större länsövergripande integrationsarbete. Det förekommer samordning av dessa frågor med andra program och politikområden i bl.a. Östergötlands och Värmlands län. Kronobergs och Blekinge länsstyrelser anger att de har insatser som samverkar med programmet "Främja kvinnors företagande" som Tillväxtverket ansvarar för.

Flera länsstyrelser ser till att frågorna om jämställdhet och integration uppmärksammas i prioriteringsunderlag inför beslut om stöd och anger att de uppmärksammar frågorna i länets genomförandestrategi. På dessa sätt menar man att frågorna hålls levande i varje ärende.

Det är också vanligt att länen har beviljat projekt som särskilt främjar jämställdhet eller integration.

Bland svårigheterna när det gäller att arbeta med dessa frågor nämner länsstyrelserna bl.a. att reella verktyg saknas för att arbeta med frågorna effektivt. Det är främst informationsarbete som leder framåt och ett problem är då att det kräver stora resurser, vilket länen inte har. Man nämner också att det är svårt att följa upp resultatet eftersom de horisontella kriterierna saknar indikatorer. Något länsstyrelser säger sig ha gränsdragningsproblematik när det gäller integrationsprojekt och insatser på arbetsmarknadsområdet.

Två länsstyrelser anger att de inte har arbetat specifikt med dessa frågor.

Partnerskapen

Alla länsstyrelser redovisar att man samarbetar med ett partnerskap. Partnerskapet kommer särskilt till användning i samband med ändringar i strategierna. Några länsstyrelser har redovisat möten med partnerskapet 2010 utan något direkt samband med ändring i strategin. Intrycket är att partnerskapen tillför programmet värdefull kompetens. Vid behov kan olika policy- och strategifrågor behandlas i partnerskapet som ofta är detsamma som för strukturfonderna.

Övriga synpunkter

Flera länsstyrelser pekar på att programmet nu blivit mer komplicerat genom programändringen från 2010, då olika villkor har införts inom samma åtgärd.

3.3.2 Skogsstyrelsen

Allmänt

2010 har varit det första året med löpande förvaltning. Handläggningen har gått bra och de processer och rutiner som tagits fram fungerar. Det framgår också av handläggningskontrollerna och de revisioner som varit att kvaliteten är hög. Det finns fortfarande områden som behöver utvecklas vidare men i stort fungerar det bra.

Måluppfyllelsen ser väldigt bra ut för de flesta av åtgärderna, det är bara insatsen skogens mångfald i axel 2 som ligger långt från målet. Som en följd av detta har Skogsstyrelsen föreslagit att sänka mål och budget för skogens mångfald men också att höja dem för insatsen ädellöv samt om det är möjligt att även öka omfattningen av kompetensutvecklingsinsatserna för ett hållbart skogsbruk.

Det är fortfarande för långa handläggningstider även om de har minskat. För att ytterligare minska tiderna och göra stöden inom axel 2 mer attraktiva för de sökande har det tagits fram en åtgärdsplan med aktiviteter. Exempel på aktiviteter är ackreditering av organisationer för att utföra rådgivning, göra besiktning på plats i ett urval av ärenden och inrätta en helpdesk. En del av aktiviteterna håller på att genomföras och andra ska påbörjas under våren.

Vad det gäller information har Skogsstyrelsen haft fortsatt fokus på att ta fram korrekt information om stöden till stödmottagare, men också att förbättra och förenkla informationen. Annonser och information om stöden har publicerats i SkogsEko som går ut till alla skogsägare i Sverige. I slutet av året kom SkogsEko dessutom ut med en temabilaga med inspirerande exempel av dem som har sökt stöden. Skogsstyrelsen samarbetade också med andra för att sprida information om stöden bl.a. Jordbruksverket i SAM-utskicket och temabilagan i tidningen Dagens Nyheter.

Skogsstyrelsen utför även kompetensutveckling för ett hållbart skogsbruk i egen regi. Under 2010 bedrev myndigheten tio kompetensutvecklingsprojekt inom axel 1. Några projekt avslutades under året och några startade. Exempel på projekt är Bioenergi och kompensationsåtgärder, Beställarkompetens hos skogsägare, Hänsyn vid forn- och kulturlämningar, Skogens mångfald och Ädellöv. Kompetensutvecklingsprojekten Skogens mångfald och Ädellöv stöttar åtgärd 227 i axel 2 genom att erbjuda skogsägare tillgång till fri rådgivning om nyanläggning och återskapande av ädellövskog samt lämpliga skötselåtgärder för att bevara, utveckla och restaurera miljövärden (inkl. kulturmiljö- och sociala värden) på sin fastighet. Projekten är en viktig länk i arbetet med att öka kunskapen om stöden hos skogsägare och ger sökande hjälp i deras arbete med planeringen av utförandet av åtgärderna för att uppnå önskvärd effekt.

Omvärldsförändringar

Det är möjligt att den ekonomiska lågkonjunkturen minskar skogsägarnas vilja att utföra icke-produktiva investeringar i skogen och ligga ute med pengar i väntan på stöd. Detta borde dock inte påverka schablonersättningar i samma utsträckning eftersom dessa kan ge ersättning för eget arbete och inte behöver innebära att sökande ligger ute med några pengar i väntan på stöd.

Samverkan mellan olika åtgärder i programmet

Skogens mångfald och ädellöv inom axel 2 stöttas genom var sitt kompetensutvecklingsprojekt inom axel 1 som bedrivs i Skogsstyrelsens regi. Genom projekten får skogsägare tillgång till fri rådgivning om nyanläggning och återskapande av ädellövskog samt lämpliga skötselåtgärder för att bevara, utveckla och restaurera miljövärden (inkl. kulturmiljö- och sociala värden) på deras fastighet. Projekten är en viktig länk i arbetet med att öka kunskapen om stöden hos skogsägare och ger sökande hjälp i deras arbete med planeringen av utförandet av åtgärderna för att uppnå önskvärd effekt.

Samverkan mellan program

Under 2010 har Skogsstyrelsen tillsatt en arbetsgrupp för att se över strategin och arbetsmetoderna för regional utveckling.

Vidare har Skogsstyrelsen utsett en länskontaktperson för landsbygdsprogrammet och regional utveckling inom varje län. Kontaktpersonerna har fungerat som informationsbärare för landsbygdsprogrammet och deltagit aktivt i partnerskap som samverkar kring olika fonder, framför allt jordbruksfonden och strukturfonder.

För att undvika dubbelfinansiering tar Skogsstyrelsen in uppgifter från sökande om de har beviljats andra stöd. Vid behov görs en utredning för att försäkra att Skogsstyrelsen inte finansierar något som leder till en dubbelfinansiering. Vad gäller de icke-produktiva investeringarna inom axel 2, kontrollerar IT-systemet om stödmottagaren har beviljats andra stöd inom landsbygdsprogrammet och upplyser handläggaren om detta. Om det beviljade stödet är av sådan typ att risk för dubbelfinansiering finns tas kontakt med handläggande myndighet för att göra en manuell utredning.

Jämställdhet och integration

Inom axel 1 har deltagare fått kompetensutveckling varav 21 % av deltagarna i kurs är kvinnor, 14 % av deltagarna i rådgivning är kvinnor. Skogsstyrelsen har via de kompetensutvecklingsprojekt som utförs i egen regi arbetat för att nå framförallt kvinnliga och unga skogsägare. Detta genom riktade utskick till unga och kvinnor och även kurser specifikt för kvinnliga skogsägare. Ett av projekten, Beställarkompetens hos skogsägare, har arbetat aktivt med delmål för antal kvinnliga och unga deltagare med lyckat resultat, 32 % av deltagarna var kvinnor och 19 % var unga.

Erfarenheter från tidigare rådgivningsaktiviteter inom myndigheten visar att andelen kvinnor som deltar normalt är ungefär 10-15 % och kan vid kraftigt riktade åtgärder uppgå till 35 % eller mer. Detta kan ställas mot att 38 % av skogsägarna är kvinnor.

Andelen utlandsfödda skogsägare är relativt liten. Skogsstyrelsen arbetar fortsatt vidare på att få in mångfald som en resurs i företagsutveckling och hoppas få in ansökningar som berör detta område. Under 2010 har fokus varit på att jobba internt med detta och under 2011 ska myndigheten fortsätta jobba externt.

Kvinnor är mer underrepresenterade i kompetensutveckling för skogen än i kompetensutveckling för jordbrukssidan. Kvinnor är mindre aktiva efter rådgivning än vad män är, för kurs är det ungefär lika mellan könen.

Partnerskapet

Länskontaktpersonerna har deltagit i partnerskapet med länsstyrelserna och i arbetet med ev. revideringar av genomförandestrategierna. I partnerskapet har länskontaktpersonerna verkat för att lyfta skogens betydelse för landsbygden och den regionala utvecklingen. Stor vikt har lagts vid Skogens alla värden, dvs. ekonomiska värden, värden som relaterar till natur och kultur samt värden av social betydelse som rekreation, jakt och friluftsliv.

Länskontaktpersonerna har även tagit kontakt med leaderområden för att skapa kontaktytor för möjliga projekt som berör skogen.

Skogsstyrelsen har också under våren haft möte med olika intressenter för att i första hand samla in synpunkter inför kommande programperiod men också för att få synpunkter på nuvarande åtgärder.

3.3.3 Sametinget

Allmänt

Sametinget ligger i fas med budget för axel 1, fram till och med 2010 har det fattats beslut om 48 % av tilldelad budget för axeln. Två av åtgärderna har dock inte söks av någon. Sametinget har beviljat stöd till ett antal projekt som arbetar aktivt för att utveckla de samiska näringarna – med fokus på förädling och mat.

Antalet ansökningar inom startstödet fortsätter att vara långt fler i förhållande till den budget som finns tillgänglig, varför Sametinget har varit tvungen att prioritera mellan ansökningarna och där affärsplanen är utgångspunkten för beslut. Majoriteten av de sökande har fått avslag på sina ansökningar. Åtgärden modernisering har mattats av vad gäller ansökningar. Det kan bero på att Sametinget valt att endast ge 20 % i investeringsstöd för renvaktarstugor, då man vill att åtgärden bättre ska spegla näringsutveckling i det egna företaget istället för byggnationer av stugor. Förädlingsstödet har förbrukat 68 % av budgeterade medel. Sametinget tror att det delvis kan bero på det stora Matlyckaprojektet, som landsbygdsprogrammet bidragit med pengar till, som gjort att flera företagare vågar satsa på vidareförädling av renkött.

Inom Axel 3 har 41 % av budgeterade medel beslutats. Åtgärd mikroföretag går allra bäst och åtgärden har nyttjats till 81 %. Sametinget har beviljat stöd till projekt som aktivt arbetar med företagen och deras utveckling. Omfördelning av medel för att stärka denna åtgärd kommer att behövas. Turismåtgärden har mattats av något under 2010, men det bedrivs två stora samiska turismprojekt inom Mål 2-programmet, som förhoppningsvis kommer att knoppa av sig till investeringar i landsbygdsprogrammet. Förfrågningar har gjorts om hur programmen kan samverka med varandra. Pengarna i åtgärden byutveckling har nästan förbrukats tack vare ett stort projekt som bedrivs i Övre Soppero där både berörd sameby och sameförening samverkar.

Samernas utbildningscentrum är en stor aktör vad gäller kompetensutveckling inom axel 3 och de genomför riktade kompetenshöjande åtgärder. Även i axel 3 finns en åtgärd, natur- och kulturarv, som inte har några sökande. Sametinget arbetar för att informera om vad denna åtgärd kan bidra med i det samiska samhället.

Renskötseln har som traditionell samisk näring mycket gamla traditioner och har format det samiska kulturlandskapet under lång tid bl. a. genom påverkan på flora och fauna. Då rennäringen är en areell näring som i alla tider har nyttjat naturen efter renen och dess behov finns spår efter samisk närvaro i både fjäll- och skogslandet i form av bosättningar. Den främsta anledningen till att miljöersättningen för värdefulla natur- och kulturmiljöer i renskötselområdet, i axel 2, har tillkommit är för att hålla det samiska kulturlandskapet öppet, genom att lämna stöd för skötsel för att förhindra förstörelse och igenväxning av objekt.

Under de år som Sametinget administrerat programmet har antal ansökningar i axel 2 utökats. Antal objekt per brukare varierar från mellan 1 till 139 objekt. Grovt räknat så har de flesta 23-30 objekt i sina åtaganden. Andelen större brukare med ungefär 50 objekt ökar stadigt.

Det administrativa stödsystemet är ännu inte klart, men det arbetet har påbörjats i slutet av 2010. Det innebär bl.a. att alla meddelande om beslut, och meddelanden om utbetalning måste skrivas manuellt. Detta är väldigt tidskrävande och risken för felskrivningar ökar markant.

Samverkan mellan åtgärder i programmet

Det samiska näringslivet är relativt avgränsat och lätt identifierbart även om verksamhetsgrenarna skiljer sig åt. De stödsökande är för det mesta kända för Sametingets handläggare, vilket gör att arbetet med att sätta sig in i företagets verksamheter inte är så betungande. Då Sametinget har en relativt liten personalstyrka innebär det att alla i princip

arbetar med alla åtgärder inom axel 1 och 3. Då ansökningsförfarandet har ”en ingång” är det upp till Sametinget att se till att de sökandes kostnadsposter fördelas så att de hamnar i rätt åtgärd. Detta diskuteras även vid regelbundna träffar. Om samma sökande återkommer vid flera tillfällen tilldelas denne samma handläggare, detta för att kunna följa och följa upp de olika besluten.

Samverkan mellan program

Förutom landsbygdsprogrammet ansvarar Sametinget endast för genomförandet av delprogrammet Interreg Sápmi. De ansökningar som kommer till Sametinget inom respektive program är enkla att kontrollera. De ansökningar inom Mål 2-programmen som kommer in till Tillväxtverket och ESF-rådet har Sametinget emellertid ingen kännedom om. Under året har dock de samiska projekt som erhållit stöd från Mål 2-programmen tagit kontakt med Sametinget för att reda ut hur dessa stöd kan kombineras.

Jämställdhet och integration

För att nå framgång i ett jämställdhetsarbete krävs medverkan av både kvinnor och män. Det samiska näringslivet, i synnerhet inom rennäringen, domineras av män, vilket motiverat extra insatser för att synliggöra samiska kvinnors företagande.

Sametinget arbetar inte aktivt med integrationsfrågor.

Partnerskapet

Sametinget har valt att inte ha ett fast partnerskap som involveras regelbundet, då den samiska regionen är så vidsträckt. Regionala och lokala träffar ha hållits med företrädare för samiska organisationer som samebyar, sameföreningar, samiska institutioner samt övriga intresseorganisationer.

3.4 Nationella landsbygdsnätverkets insatser och resultat

Under 2010 har Landsbygdsnätverket haft följande fokusområden:

- **Företagande** för att möta entreprenörers behov av coachande och vägledande insatser när de ska ta en idé till verksamhet.
- **Jämställdhet** för att mer resurser ska läggas på insatser som gör att kvinnor och män utifrån de förutsättningar som varje individ har, kan utveckla företag och driva utvecklingsprojekt. Det i sin tur ska leda till att skillnaden mellan antalet kvinnor och män som får del av stöden i programmet minskar liksom skillnaden mellan antalet kvinnor och män som är företagare.
- **Ungdomar** för att fler ungdomar ska kunna driva och delta i projekt som utvecklar landsbygden.
- **Integration** för att fler invandrare ska vara aktiva i landsbygdsutvecklingen. Till exempel att andelen företags- och projektstöd till personer med utländsk bakgrund ökar och att fler invandrare medverkar i Leader och i landsbygdsprojekt.
- **Klimat och energi** för att mer resurser ska läggas på insatser som underlättar för landsbygdsbor, brukare, företagare och projektägare att genom miljömedvetet agerande bidra till att möta klimathoten och utveckla förnybar energi.
- **Framtida miljöersättningar** för att de nätverksmedlemmar som är intresserade och engagerade i frågan om framtida miljöersättningar samlas, kan utbyta erfarenheter och bidra med dessa till analyser och utredningar som tas fram som underlag för kommande jordbrukspolitik.

- **Livskvalitet – byutveckling och kapitalförsörjning.** Dels för att samla in och sprida goda exempel och vägledande metoder om hur kommunförvaltningar tillsammans med lokala aktörer kan utarbeta strategier för hållbar utveckling i sina landsbygder och att därigenom undanröja lokala intressekonflikter som förhindrar framgångsrika satsningar inom t.ex. förnybar energi, utveckling av företag, bevarande av naturkulturarv, etc. Dels för att samla och vidareutveckla metoder för lokalt sparande och kapitalförsörjning så att fler entreprenörer och byutvecklare kan finansiera sina satsningar.
- **Livskvalitet – bredband** för att öka kännedomen om stöden och om inspirerande exempel på hur bredbandsprojekt kan genomföras bland våra medlemsorganisationer, i synnerhet bland kommunerna.
- **Kontaktpunkt Leader** för att alla LAG-engagerade ska ha möjlighet att lära av varandra och för att svenska LAG ska kunna ha ett erfarenhetsutbyte och samarbete med LAG i övriga EU samt för att alla LAG och övriga medlemmar i nätverket ska kunna ha en god dialog.
- **Ökad samverkan** för att förvaltningsmyndigheten ska kunna ha en löpande dialog med nätverkets medlemmar om bristerna i programgenomförandet och om hur de bör åtgärdas. För att nätverkets medlemmar ska kunna lära från halvtidsutvärderingen. För att viktiga aktörer inom prioriterade områden (som idag saknas i nätverket) ska rekryteras och involveras i arbetet med våra nätverksaktiviteter. För att nya nätverk bildas för erfarenhetsutbyte och samverkan om sådana saknas inom prioriterade områden. För att fler ska kunna samverka med aktörer i andra medlemsländer. För att fler ska kunna samverka med forskare och studenter vid högskolor. Samt för att fler aktörer i landsbygdsprogrammet ska få god kännedom om andra utvecklingsprogram och kan samverka med dessa.

I bilaga 4 till denna rapport redovisas matriser över hur Landsbygdsnätverket arbetat under 2010 inom resp. prioriterade områden, vad som uppnåtts och vad resultaten av arbetet bedömts ha bidragit till.

3.5 Insatser inom ramen för Östersjöstrategin

Östersjöstrategin är ett integrerat ramverk upprättat för att ta hand om miljöproblem och andra gemensamma utmaningar, samt hjälpa Östersjöregionen att öka sin konkurrenskraft. Det erbjuds inga extra pengar inom strategin utan meningen är att åtgärderna ska finansieras genom existerande program, såsom landsbygdsprogrammet, program inom strukturfonderna m.fl.

Östersjöstrategin handlar om samarbete över landsgränserna. Det finns fyra områden att samarbeta kring: förbättra miljön, öka välbefindandet, göra regionen mer tillgänglig och attraktiv samt ökad trygghet och säkerhet. Under de olika målen, eller pelarna som de också kallas, finns ett antal prioriterade områden. Inom dessa områden ska det finnas så kallade flaggskeppsprojekt, vilket markerar att projektet ses som särskilt betydelsefullt.

3.5.1 Flaggskeppet för en hållbar landsbygdsutveckling

Inom målet öka välbefindandet finns det för landsbygdsprogrammet centrala prioriterade områden att göra jordbruket, skogsbruket och fisket mer hållbart. De nordiska och baltiska nätverken har fått ett uppdrag inom ramen för detta område. Det svenska Landsbygdsnätverket tillsammans med Polens Jordbruksministerium ansvarar för flaggskeppsprojektet för en hållbar landsbygdsutveckling inom strategin.

Projektet syftar till att skapa ett ökat engagemang hos ungdomar i landsbygdssamhällen och ett bättre innovationsklimat på landsbygden. Detta ska uppnås genom att ansluta lokala, nationella och transnationella projekt inom landsbygdsprogrammet, särskilt inom Leader, främja god praxis och benchmarking i medlemsstaterna samtidigt som man försöker hitta gemensamma lösningar.

Under 2010 har det hållits två möten för att finslipa projektidén och välja ut de lokala projekt som ska delta. Det första mötet var de nordiska och baltiska landsbygdsnätverkens möte som hölls i Lettland i Apšuciems den 28-30 april. En styrgrupp, "The captains crew", bildades och kriterier för lokala projekt beslutades.

Ett andra möte hölls i Warszawa den 26-27 oktober. Förutom en mängd projektpresentationer, gav även två forskare sin syn på ungdom och landsbygd. Ett förslag till färdplan beslutades, med följande innehåll: arrangera en workshop på ett möte i Helsingfors i november, val av minst två lokala/nationella projekt per medlemsstat till att vara medlemmar i flaggskeppet, möte med de utvalda projekten i januari 2011, gemensamma aktiviteter under 2011 och en konferens om Östersjöstrategin i slutet av 2011 med flaggskeppets teman.

Ett problem för projektet är att man ännu inte har lyckats få deltagande från Tyskland. Relevanta kontakter i delstaterna efterfrågas.

När det gäller finansieringen är den säkrad för den lokala verksamheten. För de gemensamma åtgärder som planeras, såsom konferenser och seminarier, är finansieringen ännu inte löst. Flera möjliga lösningar inklusive Interreg, Aktiv ungdom och andra källor undersöks.

Nästa steg är de gemensamma aktiviteter som utförs individuellt av varje medlemsprojekt följt av den allmänna konferensen i slutet av 2011, där beslut kommer att tas för framtida gemensamma aktiviteter under 2012 och den avslutande europeiska konferensen.

3.5.2 Miljöarbete och Baltic Sea Action Plan

Östersjöstrategin innehåller även ett antal förslag för att förbättra Östersjöns miljö. Bland flaggskeppsprojekten finns BalticDEAL, som är initierat av fem bondeorganisationer runt Östersjön, där Lantbrukarnas Riksförbund är den drivande organisationen. Projektförslaget bygger på erfarenheter från Greppa Näringen och det pågående projektet Baltic Agreement och syftar till en massiv satsning på att utöka och förbättra vatten- och växtnäringsinriktad miljörådgivning i alla länder runt Östersjön.

Detta stärker genomförandet av Östersjöländernas gemensamma aktionsplan för havsmiljön, Baltic Sea Action Plan (BSAP) som Östersjöländernas miljöministrar och EU-kommissionen har beslutat om inom ramen för Helcom¹. Baltic Sea Action Plan gäller för Egentliga Östersjön, Öresund och Kattegatt. Målet är att uppnå god ekologisk status till år 2021.

Varje land har fått ett beting för hur mycket utsläppen av kväve och fosfor till haven ska minska och det krävs långtgående förändringar för att uppnå dessa beting i Sverige och i de andra länderna. Östersjöländerna ska ta fram nationella planer till år 2010 om hur målet ska uppnås.

Naturvårdsverket har tillsammans med bl.a. Jordbruksverket tagit fram förslag till en nationell plan för Sverige inom ramen för Baltic Sea Action Plan. Planen presenterades på ett ministermöte i Moskva under våren 2010. I utredningen utvecklas så långt som möjligt konkreta åtgärder för att minska övergödningen i haven. En del av dessa åtgärdsförslag är kopplade till ersättningar inom landsbygdsprogrammet. Programändringen som godkändes i slutet av 2009 öppnar nu upp för möjligheten att söka ersättning för dammar som samlar fosfor, reglerbar dränering och anpassade skydds zoner samt utökad rådgivning inom kampanjen Greppa Näringen. Se även avsnitt 5.4.2.

¹ Helsingforskommissionen, förkortat Helcom, är det styrande organet i "Konventionen om skydd av Östersjöområdet marina miljö". I Helcom ingår de nio Östersjöstaterna samt EU. Helcoms huvudsyfte är att skydda Östersjön från alla föroreningskällor och att säkerställa säker navigation.

3.6 Axel 1

3.6.1 Kompetensutveckling, information och kunskapspridning (111 och 114²)

Åtgärdens syfte och innehåll

Insatser inom kompetensutvecklingsåtgärden ska underlätta företagens och den enskildes anpassning till nya förutsättningar för en ökad kvalitet och miljöhänsyn i produktionen av varor och tjänster. Den ska dessutom stärka företagens utvecklingsförmåga och konkurrenskraft. Kompetensutveckling av företagarna och kunskapsuppbyggnad hos företagen är viktig för att uppnå målen för axel 1 och 2. Stöd för aktiviteter av nationellt intresse söks centralt hos Jordbruksverket eller Sametinget, medan verksamheter med regionalt intresse söks hos länsstyrelserna. Myndigheterna genomför verksamhet i egen regi och genom upphandling av utbildning från kunskapsföretag. Kunskapsföretag kan också själva ansöka om projektmedel för att de ska kunna ta fram och erbjuda olika kurser och utbildningar. Skogsstyrelsen bedriver framför allt aktiviteter av nationellt intresse men med möjlighet till regionala anpassningar. Kunskapsföretag kan söka projekt hos Skogsstyrelsen för både regionala och nationella utbildningsåtgärder.

Aktivitetserna kan dels avse företagsstöd och dels projektstöd. Företagsstöd ges till verksamma inom jordbruk, trädgård, renskötsel, livsmedelsförädling och skogsbruk som önskar genomgå specialutbildningar och därigenom stärka företaget. Projektstöd för kompetensutveckling ges till kunskapsföretag och organisationer – inklusive Jordbruksverket, Skogsstyrelsen och Sametinget samt länsstyrelser – som anordnar kompetensutveckling som kommer flera till del och tar fram utbildningsprogram med kursmaterial.

Verksamheten täcker fyra huvudinriktningar:

- Företagsutveckling: Verksamheten ska stimulera till att utveckla befintliga och nya produkter och verksamheter inom lantbruket.
- Förbättring av miljön och landskapet: Verksamheten ska vara en del i arbetet med att nå miljömålen, öka djurvälståndet och förbättra andra produktionskvaliteter.
- Jordbruksrådgivning: Verksamheten ska göra jordbrukare mer medvetna om regler för miljö, livsmedelssäkerhet, arbetsmiljö samt djurhälsa och djurskydd.
- Kompetensutveckling för ett hållbart skogsbruk

Aktivitetserna utförs med utgångspunkt i nationella och regionala strategier för landsbygdsutveckling.

Målgrupp för kompetensutvecklingsåtgärden inom axel 1 är personer som är verksamma inom jordbrukssektorn inklusive trädgård och renskötsel samt livsmedels- eller skogsbrukssektorerna, eller i produktutveckling för dessa sektorer.

² Åtgärd 114 avser jordbruksrådgivning om tvärvillkor.

Budget och beviljat stöd

Åtgärden har inför 2010 tillförts drygt 296 mnkr för utmaningarna klimat, förnybar energi, vattenkvalitet och mjölksektorn och Sverige det nya matlandet har tillförts 80 mnkr. Budget och beviljat stöd redovisas i följande tabell.

Tabell 1, Budget och beviljat stöd, åtgärd 111 och 114

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2010, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2010, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	1 449,9	211,3	1 219,0	84 %
Utmaning, klimat	119,7	49,7	49,7	42 %
Utmaning, förnybar energi	60,3	22,6	27,3*	45 %
Utmaning, vattenkvalitet	96,3	12,8	12,8	13 %
Utmaning, mjölk	19,8	0,7	0,7	4 %
Sverige – det nya matlandet	80,0	28,0	28,0	35 %
SUMMA	1 826,0	325,1	1 337,5	73 %

*Under 2009 beviljades en stödansökan om förnybar energi omfattande 4,7 mnkr.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 2, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 111 och 114 inkl. utmaningarna klimat, energi, vattenkvalitet och mjölk

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2010	Utfall ackumulerat†	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal deltagare i olika aktiviteter				
	Åtgärd 111 (jordbruksföretag och livsmedelsföretag)	431 000	121 113	278 443	65 %
	Åtgärd 111 (skogsföretag)	93 000	43 279	86 939	93 %
	Åtgärd 114 (jordbruksföretag)	4 200	221	2 492	59 %
	Åtgärd 114 (skogsföretag)	0	0	0	0 %
	Antal utbildningsdagar				
	Åtgärd 111 (jordbruksföretag och livsmedelsföretag)	485 000	105 669	238 104	49 %
	Åtgärd 111 (skogsföretag)	110 000	32 898	76 051	69 %
	Åtgärd 114 (jordbruksföretag)	6 300	95	1 819	29 %
	Åtgärd 114 (skogsföretag)	0	0	0	0 %

Resultat (avslutade insatser)	Antal deltagare som framgångsrikt fullföljt en utbildningsaktivitet				
	Åtgärd 111 (jordbruksföretag)	431 000	79 700	182 600	42 %
	Åtgärd 111 (skogsföretag)	93 000	29 600	60 850	65 %
	Åtgärd 114 (jordbruksföretag)	4 200	172	1 944	46 %
	Åtgärd 114 (skogsföretag)	0	0	0	0 %

Riktvärde för 2007-2010 är 57 % av målvärdena

Tabell 3, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 111 och 114, insatser inom utmaningarna klimat, energi, vattenkvalitet och mjölk

Typ av indikator	Indikator	Mål 2010-2013	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal deltagare i olika aktiviteter				
	Åtgärd 111 (jordbruksföretag och livsmedelsföretag)	41 000	945	945	2 %
	Åtgärd 111 (skogsföretag)	23 000	5	5	0 %
	Antal utbildningsdagar				
	Åtgärd 111 (jordbruksföretag och livsmedelsföretag)	46 000	4 104	4 104	9 %
	Åtgärd 111 (skogsföretag)	27 000	17	17	0 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal deltagare som framgångsrikt fullföljt en utbildningsaktivitet				
	Åtgärd 111 (jordbruksföretag)	41 000	0	0	0 %
	Åtgärd 111 (skogsföretag)	23 000	0	0	0 %

Riktvärde 2007-2010 är 25 % av målvärdena

Inom kompetensutveckling har antalet deltagare och antal utbildningsdagar ökat under 2010. Målvärdet för antal deltagare är nu i nivå med planen för programperioden medan antal utbildningsdagar fortfarande ligger något under planen.

Totalt har beslutats om utbildningsaktiviteter för 1 337 mnkr, vilket utgör 73 % av budgeten. Exklusive utmaningar uppgår besluten till 1 219 mnkr, vilket utgör 84 %. Att en hög andel av budgeten är beslutad beror på att projekt spänner över flera år och att aktiviteterna även kan genomföras kommande år.

2010 är första året med utökad budget för insatser inom de nya utmaningarna. Projekt som har påbörjats omfattar större del av budgeten än en jämn fördelning mellan åren. Projekten har ännu inte pågått så länge att det går att läsa av några resultat eller något större antal deltagare i utbildningar.

Jordbruksverket genomförde våren/sommaren 2010 i samarbete med SCB en enkätundersökning riktad till målgruppen för åtgärden. Syftet med enkäten var att utvärdera åtgärden för att kunna få svar på frågor kopplade till EU-indikatorer men också för att kunna förbättra verksamheten. Enkäten gick ut till drygt 8 000 personer som deltagit i en kurs eller fått rådgivning. Enkäten finns redovisad i rapporten 2010:30 Kompetensutveckling inom landsbygdsprogrammet. Svaren visar att 80 % av deltagarna är nöjda eller mycket nöjda med den kompetensutveckling man fått. Deltagarna vill även delta i utbildning i framtiden och kan rekommendera den till andra. Av dem som deltog i undersökningen svarade 65 % att de på något sätt förändrat sitt sätt att arbeta på.

I rapportens sammanfattning framkommer att:

- 8 av 10 företagare är nöjda eller mycket nöjda med kompetensutvecklingen.
- 6 av 10 anser att företaget stärkts.
- Omkring hälften säger att utbildningen haft betydelse för djurväl-färden inom företaget.
- Nästan hälften har börjat jobba mer miljövänligt.
- 3 av 4 av de företag som fått rådgivning på gårdsnivå inom projektet Greppa Näringen säger att de börjat jobba mer miljövänligt.

Förhållandevis få kvinnor har deltagit i kompetensutvecklingsinsatserna.

För kompetensutveckling till verksamma inom *skogsbruket* är nästan hela budgeten beslutad när det gäller kompetensutveckling till hållbart skogsbruk och målet för antal deltagare har nästan redan nåtts. När det gäller pengar som tilldelats genom modulering är drygt 40 % av budgeten beslutad, men projekten har inte hunnit påbörja sin verksamhet i någon större utsträckning under 2010, varför måluppfyllelsen är låg till den delen. Skogsstyrelsen bedömer att hela budgeten kommer att tas i anspråk under programperioden. Skogsstyrelsen gör också bedömningen att målet för antal utbildningsdagar och deltagare kommer att nås både för pengar som tilldelats genom modulering och för grundbudgeten.

Av den totala budgeten för skogsbruket på 422 mnkr är 296 mnkr beslutad och 27 mnkr är utbetalt. I sista ansökningsomgången för 2010 kom det in ansökningar i den omfattningen att kompetensutveckling till ett hållbart skogsbruk kommer att fulltecknas under början av 2011. Det kommer bara att finnas lite pengar kvar till företagsansökningar. När det gäller utmaningarna klimat och förnybar energi finns det fortfarande pengar kvar.

Åtgärden har nått 93 % av målet på 93 000 deltagare och 69 % av målet för utbildningsdagar som är på 110 000 st.

Enligt SCB:s utvärdering av hur deltagarna uppfattat kurserna/rådgivningen svarar de allra flesta deltagarna inom skogsbruket, ca 80 %, att de är nöjda med den kurs rådgivning de varit på. På frågan om de anser att de fått ny kunskap svarade 94 % av kursdeltagarna och 84 % av rådgivningsdeltagarna att de fått ny kunskap. Drygt hälften av alla deltagare uppger att de förändrat sin verksamhet till följd av kursen/rådgivningen. Av de deltagare som förändrat sin verksamhet anger de flesta att det skett både för att öka lönsamheten och för miljöns skull.

Sammanfattningsvis anser de skogsbrukare som har deltagit i kurser eller fått rådgivning att de har lärt sig mycket och därför kan bli mer aktiva i sitt brukande framöver. Svaren i sammandrag:

- 8 av 10 skogsbruksföretagare är nöjda eller mycket nöjda med kompetensutvecklingen
- 9 av 10 anser att de ökat sin kunskap
- 6 av 10 anser att företaget har stärkts
- 5 av 10 markägare anser att de blivit mer aktiva i att beställa eller utföra arbete i skogen
- 5 av 10 anser att de förändrat sin verksamhet för att öka lönsamheten
- 5 av 10 anser att de börjat arbeta mer miljövänligt

3.6.2 Startstöd för unga jordbrukare (112)

Åtgärdens syfte och innehåll

Startstödet ska bidra till att främja en långsiktigt lönsam och konkurrenskraftig jordbruksnärings genom att stödja unga personer som för första gången vill etablera sig som ägare till ett jordbruksföretag inklusive trädgårds- och rennäringsföretag. Stödet kan också underlätta och påskynda generationsväxlingar i jordbruksföretagen och därmed leda till en förnyring av jordbrukarkåren. Genom ett bidrag av likvida medel, som kompensation för utebliven lön i uppstartsskedet, underlättar stödet ett övertagande eller en nyetablering. Ett beviljat startstöd gör det sannolikt även lättare för den unga brukaren att beviljas banklån.

Startstöd lämnas med högst 250 tkr i form av en startpremie till företagare under 40 år som för första gången etablerar sig som företagare i ett jordbruks-, trädgårds- eller rennäringsföretag. Stödet är inte kopplat till en viss investering utan ges i form av en startpremie som ersättning för utebliven lön i uppstartsskedet. Premien kan även användas för betalning av kostnader förknippade med igångsättningen. Stödet betalas ut till personen och inte till företaget.

När det gäller företagens inriktning dominerar mjölk- och köttproduktion samt växtodling.

Budget och beviljat stöd

Tabell 4, Budget och beviljat stöd, åtgärd 112

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2010, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2010, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	280	43,3	191,8	68 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 5, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 112

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat %
Omfattning (enligt beslut)	Antal personer som har beviljats stöd	1 100	202	938	85 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	2 240 (248,9)	545 (60,6)	1 838 (204,2)	82 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	1 100	208	800	73 %
	Ökning av brutto-förädlingsvärdet hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	280 (31,1)	0 (0)	73,7 (8,2)	26 %

Riktvärde för 2007-2010 är 57 % av målvärdena

Investeringsvolymen beräknas här som det genomsnittliga värdet på sålda lantbruk multiplicerat med antalet personer som har fått startstöd.

Omfattning

Siffrorna visar att målet för indikatorn ”antal personer som har fått stöd” redan efter de fyra första åren har uppnåtts med 85 %, dvs. har överträffats med 27 procentenheter. Den höga måluppfyllelsen av antal beviljade stöd kan bero på att stödet är välkänt samt att stödet måste beviljas inom arton månader efter etableringen vilket har inneburit att länsstyrelserna prioriterat handläggningen av detta stöd.

Stödet prioriteras även p.g.a. att länsstyrelserna anser att generationsskiften ofta dröjer alltför länge. Vidare vill man få in unga företagare i jordbrukarkåren eftersom dessa i större utsträckning tar till sig nya metoder och utvecklar företaget, vilket i sin tur bidrar till en ökad konkurrenskraft.

Resultat

Under 2010 har 208 insatser avslutats och 800 insatser totalt för perioden 2007-2010, vilket motsvarar 73 % av målvärdet. Siffrorna i tabellen visar på ett ökat bruttoförelingsvärde med 73,7 mnkr för hela perioden 2007-2010 vilket motsvarar 26 % av målvärdet.

Det uppsatta målet för bruttoförelingsvärdet för åtgärden Startstöd för unga jordbrukare utgår från ett antagande om ett relativt högt belopp per insats. Hittillsvarande utvecklingen pekar på att detta värde är överskattat

Siffrorna för resultatindikatorn har uppskattats med ledning av insamlade uppgifter från en stor andel företag som fått stöd. Enligt EU-kommissionens anvisningar ska endast realiserade effekter beaktas som uppstår i samband med att en ny brukare tillträder. För startstödet är förhållandet ofta att en nystartad brukare tar över en befintlig drift från en tidigare brukare.

Stödet ska täcka en del kostnader som sammanhänger med förvärvet av en fastighet och annat som berör övertagandet av själva verksamheten. Här räknas effekten som den förändring av arbetstid och ekonomiskt resultat som sker i samband med övertagandet. Hittillsvarande analyser visar att det normalt inte sker några stora förändringar i bruttoförelingsvärdet som enbart är hänförligt till brukarskiftet. Ibland görs investeringar i t.ex. stallar i nära anslutning till brukarskiftet. Detta räknas dock normalt inte som en startstödsinvestering utan som en fristående investering under åtgärden Modernisering av jordbruksföretag. Ibland söker en brukare både startstöd och investeringsstöd vid ett och samma tillfälle. I utvärderingen skiljer man då på dessa båda delar vilket också är fallet i det administrativa systemet.

EU-kommissionen pekar också på att den metod vi hittills tillämpat ger för höga värden. Någon korrigering av denna metod har ännu inte gjorts och därför har inte värden för 2010 kunnat uppskattas. Frågan kommer att diskuteras ytterligare.

De största driftsgrenarna inom startstöden är mjölk, -kött, och växtodling och dessa står för 76 % av alla ärenden. När man tittar på stödmottagarna så står kvinnliga företagare för ca 26 % av antalet avslutade insatser. Snittåldern oberoende kön ligger på ca 30 år.

3.6.3 Modernisering av jordbruksföretag (121)

Åtgärdens syfte och innehåll

Stöd till modernisering, som ges i form av stöd till investeringar, ska bidra till att påskynda företagets anpassning till nya marknadsförutsättningar men ska samtidigt ge positiva effekter för biodiversitet, miljövänlig produktion, djurvälstånd och arbetsmiljö. Under åtgärden ingår även stöd för anläggning av energigrödor på åkermark.

Stödet beviljas som en procentsats av planerade fasta investeringar och betalas ut först då dessa har genomförts och betalats. Landsbygdsprogrammet medger stöd med högst 30 % av stödberättigande investeringskostnader. Till jordbruksföretag inom mindre gynnande områden i norra Sverige kan stödnivån höjas med ytterligare högst 20 procentenheter. För anläggning av fleråriga energigrödor och investeringar för stängsling kan upp till 40 % av de stödberättigande kostnaderna ersättas, dock högst 5 000 kr/ha för plantering och 12 000 kr/ha för stängsling.

De flesta länsstyrelser har emellertid beslutat om att tillämpa ett maximalt stödbelopp per insats och i vissa fall även en sänkt stödandel.

Prioritering sker av de företag som utifrån sin affärsplan bedöms mest bidra till en ökad konkurrenskraft och entreprenörskap i sektorerna och i landsbygdsekonomin. Varje länsstyrelse har tagit fram egna mer specifika prioriteringar än vad som framgår av landsbygdsprogrammet. Detta ger utrymme för åtgärdens lokala prägel. Prioriteringsordningen framgår av länsstyrelsernas genomförandestrategier. Vad det gäller investeringsstöd till biogas-anläggningar framgår prioriteringsordningen av Jordbruksverkets genomförandestrategi.

Budget och beviljat stöd

Från och med år 2009 finns särskilda pengar avsatta inom landsbygdsprogrammet för investeringar i produktion och förädling av biogas. Totalt finns det 200 mnkr för perioden 2009-2013 till investeringsstöd inom åtgärderna modernisering, diversifiering och mikro-företag. Vid en indikativ fördelning avsattes 50 mnkr för investeringar i biogasanläggningar inom denna åtgärd. Åtgärdsbudgetar kommer eventuellt att justeras vid programändring under 2011.

Inför 2010 förstärktes åtgärden med 200 mnkr för utmaningarna förnybar energi och klimat. Därtill gjordes en budgetförstärkning om 200 mnkr avseende mjölkinvesteringar. Budget och beviljat stöd redovisas i tabellen nedan.

Tabell 6, Budget och beviljat stöd, åtgärd 121

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2010, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2010, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	2 406,8	312,8	1 467,0	61 %
Särskild satsning, mjölk	200	168,7	168,7	84 %
Utmaning, förnybar energi	180	11,9	11,9	7 %
Utmaning, klimat	20	9,5	9,5	48 %
SUMMA	2 806,8	502,9	1 657,1	59 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 7, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 121 inkl. utmaningarna klimat och energi

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal företag som har beviljats stöd	7 300	1 216	4 232	58 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	15 970 (1 774,9)	2 453 (272,6)	8 629 (958,8)	54 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	7 300	965	2 826	39 %
	Ökning av brutto-förädlingsvärdet hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	6 070 (674,8)	332,6 (37,0)	613,3 (68,1)	10 %
	Antal företag som beviljats stöd som introducerar nya produkter och/eller ny teknik	2 190	193	565	26 %
Program-specifika indikatorer	Åtgärdens bidrag till att förhindra klimat-förändring över programperioden, hektar	30 000	107	982	3 %
	Antal djur som fått förbättrad miljö, djurenheter	240 000	35 705	98 979	41 %

Riktvärde för 2007-2010 är 57 %

Tabell 8, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 121 för utmaningarna klimat och energi

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat %
Omfattning (enligt beslut)	Antal företag som har beviljats stöd	700	383	383	54 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	1 250 (138,9)	910,4 (101,2)	910,4 (101,2)	73 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	700	18	18	3 %
	Ökning av brutto-förädlingsvärdet hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	70 (7,8)	0,7 (0,1)	0,7 (0,1)	1 %
Program- specifika indikatorer	Antal företag som beviljats stöd som introducerar nya produkter och/eller ny teknik	210	13	13	6 %
	Antal företag som fått stöd och som vidtagit någon form av klimatåtgärd	560	13	13	2 %
	Åtgärdens bidrag till att öka produktionen av förnybar energi, TWh	0,8	0,002	0,002	0 %

Riktvärde för 2007-2010 är 25 %

Omfattning

Under år 2010 har 1 216 företag beviljats stöd om totalt ca 502,9 mnkr. De totala investeringarna vid företagen uppgick under år 2010 till 2 453 mnkr (272,6 mneuro). Stödandelen ligger på i medeltal ca 21 % av investerat kapital. Stöd till insatser i gårdsbaserad biogas har under 2010 beviljats till 15 företag om totalt ca 22,5 mnkr.

Siffrorna visar att antal företag som under perioden 2007-2010 beviljats stöd är i linje med målet. Med tanke på det låga utfallet under stödperiodens första år kan konstateras att hela den eftersläpning som den försenade programstarten ledde till har tagits igen. Dessutom har investeringsviljan inom jordbruket vänt efter en nedgång 2009 vilket visas av att antalet ansökningar har ökat med 12 % under 2010.

Resultat

Under 2010 har 965 insatser avslutats och för perioden 2007-2010 har totalt 2 826 insatser avslutats.

Moderniseringsåtgärdens driftsgrenar håller fortfarande samma mönster som de föregående åren, där investeringar i djurstallar dominerar både mätt i absolut antal och investeringsvolym. Ungefär en fjärdedel av alla slututbetalade moderniseringsstöd för nötdjursstallar faller på mjölkstallar där syftet i första hand är att öka besättningsstorleken och få ett förbättrat ekonomiskt resultat. Ungefär lika många utgörs av mjölkproducenter med uttalat syfte att förbättra arbets- och djurmiljö. I det senare fallet är det inte alltid som investeringen motiveras av lönsamhetsskäl. Självrekryterande nötköttsproduktion uppvisar i flera fall svag lönsamhet men har stor positiv inverkan på biologisk mångfald.

En annan vanlig investering i mjölkproduktionen är övergång till automatisk mjölkning (mjölkkningsrobot). Andra insatser är utbyggnad av gödselvårdsanläggningar, investeringar i

foderanläggningar och energisystem för uppvärmning av stallar och växthus. I det senare fallet rör det sig oftast om övergång från oljeuppvärmning till bibränslesystem. Inom svinproduktionen investeras en hel del i tvättröbotar och i ventilationssystem för att förbättra djur- och arbetsmiljö.

Siffrorna i tabellen visar på ett ökat bruttoförelingsvärde med 613,3 mnkr för hela perioden 2007-2010. Totalt slututbetalades stöd till 2826 företag vilket innebär att det genomsnittliga bruttoförelingsvärdets ökning uppgick till ca 217 tkr per företag. På grund av eftersläpningar har dock inte bruttoförelingsvärdet fått fullt genomslag för alla företag vilket innebär att värdet kommer att stiga de följande åren. Den totala ökningen av brutto-förelingsvärdet kommer vid full effekt av investeringarna att ligga på ett snitt av ca 463 tkr. Målvärdet är beräknat på en ökning i bruttoförelingsvärde på ca 831 tkr per ärende vilket är väsentligt högre än vad som hittills uppmätts.

Ungefär 20 % av företagen inför någon form av ny teknik i sitt företag, vilket kan vara mjölkrobotar, tvättröbotar, lösdriiftsstallar, ungdjursstallar, övergång till förnybar energi m.m.

Investeringar i bl.a. nya lösdriiftsstallar och om- och tillbyggnader av stallar har för 1 243 årsarbetsverken lett till en förbättrad arbetsmiljö.

Förbättrad djurmiljö visar på ett snitt av 37 förbättrade djurplatser per ärende, vilket ger 98 979 djurenheter totalt för perioden 2007-2010. Vår definition är som regel att nybyggda stallar jämfört med äldre är förbättrad djurmiljö.

Etablering av fleråriga energigrödor

Under 2010 har antalet slututbetalda insatser avseende etablering av fleråriga energigrödor varit 14 st vilket motsvarar en nyplantering på ungefär 107 hektar. Den totala arealen som nyplanterats med etableringsstöd under perioden 2007-2010 är 982 hektar. Detta är långt ifrån det mål på 30 000 hektar nyplantering som lades fast inför perioden 2007-2013 och som ligger till grund för medelstilldelningen för delåtgärden.

Många analyser visar på att det är brist på aktuell information och kunskap om fleråriga energigrödor framför allt i lantbrukarledet. Det är en viktig förklaring till det svaga intresset för stödet. Mot denna bakgrund har Jordbruksverket under hösten 2010 på börjat arbetet med en förstärkt informationssatsning på salix och andra fleråriga energigrödor.

Utmaning klimat

Utmaningen klimat är ny för året och 13 insatser har hunnit avslutas under 2010. Inga resultat finns ännu tillgängliga för dessa. Företagen investerar i N-sensorer (mäter grödans behov av kväve), plansilos och gödselbrunnar.

Utmaning förnybar energi

Utmaningen förnybar energi är också ny för året och fem insatser har hittills avslutats under 2010.

Indikatorn som ska redovisas för denna utmaning är åtgärdens bidrag till att öka produktionen av förnybar energi. Målet är 0,8 TWh för perioden och de fem avslutade insatserna visar endast en marginell ökning under 2010.

Biogas

Under 2010 har 15 landsbygdsföretag beviljats investeringsstöd inom området biogas. Det handlar om 11 nya biogasanläggningar, en biogaspanna och tre rötrestbrunnar.

Mjölksatsningen

Satsningen på 200 mnkr till mjölk är också ny för året och 37 insatser har avslutats under 2010. Inga resultat finns ännu tillgängliga för dessa.

3.6.4 Högre värde i jord- och skogsbruksprodukter (123)

Åtgärdens syfte och innehåll

Förädlingsstödet är ett investeringsstöd som kan lämnas för förädling och saluföring av produkter från jord- och skogsbruk inklusive rennäring och trädgårdsnäring. Prioritering sker av de företag som utifrån sin affärsplan bedöms mest bidra till en ökad konkurrenskraft och entreprenörskap i sektorerna och i landsbygdsekonomin. Länsstrategierna innehåller ytterligare prioriteringar.

Landsbygdsprogrammet medger stöd med högst 30 % av stödberättigande investeringskostnader. Efter särskild prövning kan ytterligare 10 procentenheter beviljas till företag inom glest befolkade områden i norra Sverige. De flesta länsstyrelser har emellertid tillämpat ett maxbelopp eller en sänkt stödandel.

Budget och beviljat stöd

Tabell 9, Budget och beviljat stöd, åtgärd 123

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2010, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2010, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	490	69	208,4	43 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 10, indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 123

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal företag som har beviljats stöd	700	209	603	86 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	2 700 (300)	344,2 (38,2)	1 086,0 (120,7)	40 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	700	156	351	50 %
	Ökning av brutto-förädlingsvärdet hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	1 200 (133)	64,6 (7,2)	110,8 (12,3)	9 %
	Antal företag som beviljats stöd som introducerar nya produkter och/eller nya tekniker	210	63	109	52 %

Riktvärde för 2007-2010 är 57 %

Omfattning

Under år 2010 har 209 företag beviljats stöd om totalt ca 69,2 mnkr. De totala investeringarna vid företagen uppgick under år 2010 till 344,2 mnkr (38,2 mneuro). Stödandelen ligger på i medeltal ca 20 % av investerat kapital.

Siffrorna visar att antal företag som beviljats stöd 2007-2010 ligger bra till i förhållande till målet. Då måluppfyllelsen för år 2007 var låg kan konstateras att den eftersläpning som den försenade programstarten ledde till har tagits igen under de senare åren. Investeringsvolymen ligger däremot något sämre till i förhållande till det uppsatta målet för programperioden. En förklaring till skillnaden i måluppfyllelse avseende antal beviljade stöd jämfört med investeringsvolym kan vara att andelen mindre stödbelopp är högre än vad som ursprungligen antogs.

Resultat

Under 2010 har 156 insatser avslutats och totalt har det under perioden 2007-2010 avslutats 351 insatser.

Merparten av dessa rör förädling av livsmedel i olika former. Även träförädling är en vanlig aktivitet. I en del fall avser investeringarna inköp av enstaka inventarium som utgör länk i en kedja i en större process.

Siffrorna i tabellen visar på ett ökat bruttoförelingsvärde med 110,8 mnkr för hela perioden 2007-2010, vilket motsvarar 9 % av målvärdet. Totalt slututbetalades stöd till 351 företag vilket innebär att det genomsnittliga bruttoförelingsvärdets ökning uppgick till ca 315 tkr per företag. På grund av tidseftersläpningar har dock inte bruttoförelingsvärdet fått fullt genomslag för alla företag vilket innebär att värdet kommer att stiga de följande åren. Den totala ökningen av bruttoförelingsvärdet kommer vid full effekt av investeringarna att ligga på ett snitt av ca 616 tkr.

Målvärdet är beräknat på en ökning i bruttoförelingsvärde på ca 1,7 mnkr per ärende vilket är väsentligt högre än vad som hittills uppmätts.

Av de slututbetalade ärendena för 2007-2010 har 109 företag sökt för någon form av ny teknik/produkt vilket motsvarar 52 % av målvärdet.

3.6.5 Samarbete om utveckling av nya produkter (124)

Åtgärdens syfte och innehåll

Stödet till samarbete ska gå till externa tjänster för att utveckla en produkt, process eller teknik så att den skapar affärsnytta. Stöd kan också utgå till utvecklingskostnader, t.ex. prototyper, patent, patentansökningar eller marknadsföring. Minst två företag ska ingå i samarbetet, dock ska alltid en primärproducent eller ett förädlingsföretag ingå.

Målet med åtgärden är att företag inom de areella näringarna förbättrar sin konkurrenskraft som ett resultat av att de samarbetar för att utveckla nya varor, tjänster, processer eller tekniker.

Budget och beviljat stöd

Tabell 11, Budget och beviljat stöd, åtgärd 124

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2010, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2010, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	160	8,4	18,4	11 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 12, indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 124

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal samarbetsinitiativ som beviljats stöd	200	15	40	20 %
Program- specifik indikator	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	480 (53,3)	15,6 (1,7)	32,7 (3,6)	7 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade ärenden	200	5	12	6 %
	Ökning av brutto- förädlingsvärdet hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	600 (66,7)	2,9 (0,3)	3,3 (0,4)	1 %
	Antal företag som beviljats stöd som introducerar nya produkter och/eller nya tekniker	100	0	0	0 %

Riktvärde för 2007-2010 är 57 %

Omfattning

Under 2007-2010 har endast 20 % av målet för antal initiativ uppfyllts. Det beror på att åtgärden ännu inte har fått den spridning och användning som planerats. Stöd villkoren upplevs vara komplicerade varför tillämpningsområdet för stödet har varit otydligt. Regelverket förutsätter att producenter och förädlingsföretag samordnar sig för en ansökan för att köpa in tjänster från en utvecklingsinstitution eller konsultföretag. Traditionellt är det institutionerna som sökt projektstöd. På grund av detta har ett underlag till ändrat regelverk tagits fram inför programändringen 2011.

Resultat

Under 2010 har fem insatser avslutats och det ackumulerade antalet är 12 stycken vilket motsvarar 6 % av målet. Det ackumulerade bruttoförelingsvärdet är 3,3 mnkr vilket motsvarar 1 % av målvärdet. De projekt som beräknas ge bruttoförelingsvärde är inriktade på processutveckling och marknadsföring av lokalt producerad mat.

Inget projekt bedöms ha medverkat till att företag har introducerat nya produkter och/eller tekniker. I något fall har ny teknik testats men ännu inte införts hos företagen.

Av de 12 slutförda projekten är 7 projekt av förutsättningskapande karaktär och ger inte några direkta resultat i form av bruttoförelingsvärde. Det handlar t.ex. om förstudier om bioenergi och utredning av möjligheter att starta ett lokalt slakteri. Dessa kan leda till framtida investeringar hos företag.

3.6.6 Infrastruktur (125)

Åtgärdens syfte och innehåll

Stöd ges under åtgärden för att finansiera samverkanslösningar mellan jordbruks- och skogsägare, andra markägare och boende på landsbygden. Syftet är att stärka småskalig lokal infrastruktur som är av betydelse för konkurrenskraft och hållbar utveckling inom jord- och skogsbruket. Det ska saknas förutsättningar för en utveckling genom renodlade kommersiella

initiativ eller genom andra nationella eller kommunala åtaganden från samhällets sida. Stöd kan beviljas med upp till 50 % av de stödberättigande kostnaderna. Målet med åtgärden är att uppnå en väl fungerande infrastruktur som stärker jord- och skogsbruket och landsbygdens konkurrenskraft.

Exempel på insatser är kostnader för anläggningsförrättningar, bildande av ny vägsamfällighet, utbildning av styrelser i vägsamfälligheter, planering och projektering för större ombyggnation eller upprustning av väg, kostnader för planering och projektering av lokal energi samt kostnader för upprättande av planer för markarrondering.

Åtgärden har främst använts till att genomföra nya vägförrättningar för vägsamfällighetsföreningar, men stöd har också beviljats till omarrondering av jordbruksfastigheter och projektering av skogsbilvägar.

Budget och beviljat stöd

Tabell 13, Budget och beviljat stöd, åtgärd 125

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2010, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2010, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	210	11,4	28,2	13 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 14, indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 125

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal verksamheter som beviljats stöd	2 100	152	478	23 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	420 (46,7)	29,3 (3,3)	68,5 (7,6)	16 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	2100	153	252	12 %
	Ökning av bruttoförelingsvärdet hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	450 (50)	0 (0)	0 (0)	0 %

Riktvärde för 2007-2009 är 57 %

Omfattning

Under 2010 har 152 ansökningar beviljats stöd med totalt 11,4 mnkr. Ackumulerat har 23 % av totalt antal verksamheter under programperioden beslutats om. Det fortsatt låga utfallet beror sannolikt mest på att inom åtgärden beviljas stöd till enbart projektering och inte reella investeringar.

Resultat

Under 2010 har 153 insatser avslutats och det ackumulerade antalet avslutade projekt är 252 stycken vilket motsvarar 12 % av målet.

Inget projekt bedöms ge resultat i form av bruttoförelingsvärde. Den absolut största andelen (97 %) av projekten avser ombildning av redan existerande vägsamfälligheter. Det rör sig om redan existerande vägar men där man av olika skäl behöver ombilda vägsamfällighetsföreningen. Ett skäl kan vara att personer har flyttat från fastigheter som legat intill vägen och

att andelstalen inte på ett rättvist sätt speglar nyttjandet. Jordbruksverket bedömer att ombildningar av vägsamfälligheter inte ger utfall i resultatindikatorn Ökat bruttoförelingsvärde. Ombildning av vägsamfällighet är en administrativ åtgärd som inte ger några direkta synbara resultat för de berörda företagens ekonomi. Förrättningarna omfattar dessutom många fastigheter som används för permanent- och fritidsboende utan någon koppling till företagande.

Övriga projekt (3 %) är förutsättningskapande projekt och ger inte några direkta resultat i form av bruttoförelingsvärde. Det är t.ex. förstudier om bioenergi, vindkraft och vattenushållning. Dessa förstudier kan leda till framtida investeringar hos företag och därmed indirekt bidra till exempelvis ett ökat bruttoförelingsvärde.

3.7 Axel 2

3.7.1 Ersättning för naturbetingade svårigheter i bergsområden och för andra områden med svårigheter (211 och 212)

Åtgärdens syfte och innehåll

Kompensationsbidraget ska medverka till att det övergripande målet för axel 2 "Förbättra miljön och landskapet" uppfylls. Åtgärdens syfte är att stärka den regionala ekonomin och att främja ett öppet och varierat landskap i stödområde 1-5:b och F.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 15, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 211 och 212

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2009	Utfall 2010	Utfall 2010, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal jordbruksföretag i bergsområden med naturbetingade svårigheter som får kompensationsbidrag	6 500	5 695	5 419	83 %
	Antal jordbruksföretag i andra områden med svårigheter som får kompensationsbidrag	13 700	13 660	13 895	101 %
	Antal hektar jordbruksmark i bergsområden med naturbetingade svårigheter som får kompensationsbidrag	190 000	179 505	175 632	92 %
	Antal hektar jordbruksmark i andra områden med svårigheter som får kompensationsbidrag	340 000	365 698	373 942	110 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att:				
	- marker inte växer igen eller överges	530 000	545 203	549 574	104 %
	- biologisk mångfald och höga naturvärden bevaras	370 000	268 000	268 000	72 %
	- markkvaliteten förbättras	0	0	0	0 %
	- vattenkvaliteten förbättras	0	0	0	0 %
- klimatförändring förhindras	0	0	0	0 %	

1. Biologisk mångfald och höga naturvärden avser "Betesmarker inom LFA (80 000 ha) + åker i underrepresenterade kommuner (< 4 % öppen mark, HNÖ = 188 000 ha)".

Utfallet för 2010 visar på olika utveckling för bergsområden och övriga områden med svårigheter. Utfallen för 2010 visar att antalet brukare i bergsområden och antal hektar i bergsområden ligger lägre än målen medan utfallet för andra områden med svårigheter har uppnått måluppfyllelse. För bergsområdena finns även en generell nedgång från 2009 till 2010 både gällande antal företag och gällande antal hektar som är anslutna till ersättningen. För andra områden med svårigheter har både antalet brukare och antalet hektar som är anslutna till ersättningen istället ökat jämfört med 2009.

3.7.2 Ersättningar för miljövänligt jordbruk (214)

Åtgärdens syfte och innehåll

Miljöersättningarna ska övergripande bidra till att förvaltningen av landets jordbruksmark (åkermark och betesmarker) sköts på ett sätt som främjar ett hållbart nyttjande samt bidrar till att uppnå landets miljömål. Åtgärden består av 11 insatser vilka redogörs för i detta kapitel. För analys av utfall se under respektive insats.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 16, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 214

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2009	Utfall 2010	Utfall 2010, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare som får ersättning för miljövänligt jordbruk	60 000	59 675	57 750	96 %
	Totalt antal hektar jordbruksmark som får ersättning för miljövänligt jordbruk	3 708 500	2 879 000	2 893 000	78 %
	Antal hektar jordbruksmark som täcks av åtminstone ett åtagande för miljövänligt jordbruk	2 500 000	2 196 000	2 199 000	88 %
	Totalt antal åtaganden	133 115	116 099	115 475	87 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att:				
	- biologisk mångfald och höga naturvärden bevaras	2 310 000	2 021 000	1 954 000	85 %
	- marker inte växer igen eller överges	1 701 000	1 583 000	1 535 000	90 %
	- markkvaliteten förbättras	1 174 000	887 000	858 000	73 %
	- vattenkvaliteten förbättras	1 239 000	968 000	959 000	77 %
	- klimatförändring förhindras	0	0	0	0 %
Programspecifik indikator	Antal hektar som täcks av ett åtagande för miljövänligt jordbruk med målet att reducera riskerna vid användning av växtskyddsmedel	1 200 000	887 000	857 000	71 %

1. Antal brukare och antal åtaganden beräknas utifrån gällande femåriga åtaganden

3.7.3 Biologisk mångfald och kulturmiljövärden i betesmarker, slätterängar och våtmarker

Insatsens syfte och innehåll

Betesmarker och slätterängar

Syftet med åtgärden är att bevara de natur- och kulturvärden som är knutna till de olika biotoperna. Genom att bevara dessa biotoper kommer bl. a. bevarandestatusen för hotade arter att förbättras och därmed hejda förlusten av biologisk mångfald. Insatserna ska bidra till att nå målet om bevarande av slätterängar och betesmarker inom miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* och att sköta betesmarker och slätterängar som har pekats ut som Natura 2000-områden. I miljöersättningen ingår också två markklasser som finansieras genom Utvald miljö, se avsnitt 3.7.2.3 *Regionalt prioriterade ersättningar*, nedan.

Dessa är ”restaurering av betesmarker och slätterängar” och ”mosaikbete och andra gräsfattiga marker”.

Våtmarker

Syftet med åtgärden är att öka arealen våtmarker och förbättra funktionen i befintliga våtmarker. Våtmarker utgör livsmiljö för växter och djur och fungerar som reningsverk bl.a. för växtnäring som läckt från jordbruksmark. Ett syfte med åtgärden är även att förbättra människors möjlighet till rekreation.

Efter att våtmarker som fått miljöinvestering för anläggning eller restaurering har färdigställts ska de, med undantag för vissa restaureringar, omfattas av ett åtagande för skötsel av våtmarker. Det är även möjligt att anlägga en våtmark utan miljöinvestering och därefter gå in i ett skötselåtagande.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 17, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 214, biologisk mångfald och kulturmiljövärden i betesmarker, slätterängar och våtmarker

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2009	Utfall 2010	Utfall 2010, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare eller annan markförvaltare som får ersättning för bevarande av betesmarker och slätterängar	38 000	35 264	34 318	90 %
	Antal brukare eller annan markförvaltare som får ersättning för skötsel av våtmarker	2 000 ¹	1 810	1 929	96 %
	Antal hektar mark som får ersättning för bevarande av betesmarker och slätterängar	500 000 ³	445 740	440 632	88 %
	Antal hektar mark som får ersättning för skötsel av våtmarker	11 300 ¹	6 522	6 892	61 %
	Antal fäbodan i bruk som får ersättning	230	229	222	97 %
	Antal hektar betesmarker och slätterängar, utpekade som Natura 2000-områden, som får ersättning för bevarande av betesmarker och slätterängar	70 000	Uppgift saknas se fotnot ²	63 073	90 %

Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att:				
- marker inte växer igen eller överges		500 000	445 740	440 632	88 %
- areal betesmarker med allmänna värden		260 000	221 891	224 084	86 %
- areal betesmarker med särskilda värden		180 000	152 315	148 166	82 %
- areal slätterängar med allmänna värden		6 000	2 372	2 727	45 %
- areal slätterängar med särskilda värden		6 000	6 070	6 207	103 %
- areal alvarbeten		28 000	27 322	26 047	93 %
- areal skogsbeten		20 000	12 995	12 907	65 %
Antal hektar som bidrar till en förbättrad vattenkvalitet		11 300	6 522	6 892	61 %

1. När det gäller ersättning för skötsel av våtmarker ska målen vara uppfyllda år 2013.

2. Betesmarker och slätterängar i Natura 2000-områden som får ersättning, beräknas vartannat år. Uppgifter för 2009 beräknas inte.

3. I denna areal ingår inte markklassen för restaurering av betesmarker och slätterängar.

Betesmarker och slätterängar

Delmålet om betesmarker och slätterängar under miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* säger att samtliga betesmarker och slätterängar som fanns år 2000 skulle finnas kvar och skötas på ett sätt som bevarar deras värden år 2010. Dessutom skulle vissa betesmarkstyper öka i areal. Slututvärderingen av delmålet visar att arealmålen ligger strax under målnivåerna, men att natur- och kulturvärdena inte bevaras på ett tillfredsställande sätt. Bedömningen är därför att målet inte nåtts. I det nya miljömålssystemet är förslaget att bevarande av betesmarker och slätterängar ska ingå i preciseringarna av miljö kvalitetsmålet.

Även 2010 minskade den totala anslutningen till miljöersättningen jämfört med 2009. En förklaring till den minskande anslutningen är att de ändrade definitionerna för betesmarker och slätterängar fortfarande påverkar samt att brukare väljer att inte förnya utgångna femårsåtaganden. Enligt de beräkningar som gjordes inför den senaste ändringen av definitionen skulle ca 24 000 hektar betesmark som tidigare berättigat till ersättning för allmänna värden kunna försvinna från miljöersättningen på grund av att marken inte längre berättigar till ersättning. Av dessa skulle ca 5 000 hektar försvinna redan 2009. Arealen med allmänna värden har dock ökat med ca 2 000 hektar under 2010 jämfört med året innan.

Markklasserna för slätterängar har ökat med ca 490 hektar från 2009 till 2010. Målet är att 12 000 hektar slätterängar ska omfattas av ett åtagande, varav åtminstone 6 000 hektar ska ha särskilda värden. Målet för särskilda värden är nu nått och tillsammans med den totala ökningen ger det en positiv trend för natur- och kulturvärdena.

När det gäller måluppfyllelsen för antal fåbodar ligger denna i nivå med fastställda mål, men vi ser en minskande trend.

Skötsel av våtmarker

Under 2010 har 6 892 hektar skötselersättningen. För att målet ska nås måste ytterligare 4 408 hektar anslutas till skötselersättningen. En förklaring till den låga måluppfyllelsen är att anläggningen av våtmarker ofta tar flera år att genomföra. Arealen våtmark som färdigställs och går in i skötselåtagande förväntas därför öka längre fram i programperioden. För att målet för skötselersättningen ska kunna nås krävs dock att takten för anläggning och restaurering av våtmarker ökar. Nuvarande takt behöver minst fördubblas. Jordbruksverket bedömer att målet kan bli svårt att uppnå under programperioden.

I den ändring av landsbygdsprogrammet som godkändes av EU-kommissionen i mars 2010 har ytterligare medel tillförts för att anlägga våtmarker samt att skötselersättningen för våtmarker som anläggs på åkermark höjts.

3.7.3.1 Värdefulla natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet och renskötseleområdena

Insatsens syfte och innehåll

Värdefulla natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet

Stödet syftar till att bevara de biologiska och kulturella värdena av småbiotoper i odlingslandskapet i alla delar av landet och därmed bidra till miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*. Ersättningen begränsas till skötsel av värdefulla småbiotoper i eller i anslutning till åkermark.

Värdefulla natur- och kulturmiljöer i renskötseleområdet

Stödet syftar till att bevara biologiska och kulturella värdena av småbiotoper i renskötseleområdet.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 18, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 214, natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet och renskötseleområdena

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2009	Utfall 2010	Utfall 2010, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare som får ersättning för att bevara natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet	15 000	12 367	12 022	80 %
	Antal samebyar, samiska organisationer eller förvaltare som får ersättning för att bevara natur- och kulturmiljöer i områden präglade av renskötsel	200	320	337	169 %
	Areal åkermark som får ersättning, hektar	810 000	547 428	563 144	70 %
	Mark som får ersättning för att bevara natur- och kulturmiljöer i områden präglade av renskötsel, hektar	2 500	2 840	3 365	135 %
	Totalt antal brukare som får ersättning för att bevara natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet och i områden präglade av renskötsel	15 200	12 687	12 359	81 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar åkermark som på ett framgångsrikt sätt brukas så att natur- och kulturmiljöer bevaras	810 000	547 428	563 144	70 %
	Antal hektar natur- och kulturmiljöer som framgångsrikt bevaras i områden präglade av renskötsel	2 500	2 840	3 365	135 %

Värdefulla natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet

Från 2009 till 2010 har antalet anslutna brukare minskat något. Förklaringen till detta är troligtvis att brukare med åtaganden ingångna under den förra programperioden väljer att inte förnya sina åtaganden när de gått ut. Arealen åkermark som är ansluten till ersättningsformen har ökat något från tidigare år.

Den gängse uppfattningen är att ersättningen är låg i förhållande till de villkor som gäller inom ersättningsformen varför Jordbruksverkets bedömning är att målen för miljöersättningen inte kommer att uppnås under programperioden.

Värdefulla natur- och kulturmiljöer i renskötseområdet

Från 2009 till 2010 har antalet hektar som fått ersättning för skötsel av renvallar och renstängsel fortsatt att öka kraftigt. De ökningarna som kunnat iaktas från 2007 fortsätter således. Ökningen av antal åtaganden torde vara en fortsatt följd av att ersättningsformen blir alltmer känd hos målgruppen.

3.7.2.3 Regionalt prioriterade ersättningar (214 och 216)

Insatsens syfte och innehåll

Syftet med regionalt prioriterade ersättningar (utvald miljö) är att bevara och förstärka landskapets natur-, kultur- och rekreationsvärden. Skillnaden mellan utvald miljö och de generella miljöersättningarna är att länsstyrelserna bedömer vilka projekt eller åtgärder som bäst gynnar natur-, kultur- och rekreationsvärden eller minskar växtnärläckage och som därför kan få ersättning i de enskilda länen.

Varje län har en egen budget för utvald miljö. Prioriteringarna tas fram i samråd med regionala intressenter och anges i länets genomförandestrategi. Syftet med prioriteringen är att det ska vara möjligt att skraddarsy åtgärder utifrån regionala förhållanden och varje läns särskilda behov.

Utvald miljö består av insatser som kan vara i form av miljöinvesteringar eller i form av miljöersättningar. Miljöinvesteringarna kan antingen vara enligt faktiska kostnader eller med fast ersättning. Insatserna som ingår i gruppen miljöersättningar kan antingen ingå i den fristående miljöersättningen naturfrämjande insatser på åkermark eller vara komplement till de generella miljöersättningarna; betesmarker och slätterängar, natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet samt natur- och kulturmiljöer i renskötseområdet.

Införandet av utvald miljö påbörjades 2007 men största delen öppnades för anslutning först under 2008. Under 2010 infördes nya insatser, samtidigt avsattes mer pengar till anläggning och restaurering av våtmarker och mångfaldstråda.

Insatserna inom utvald miljö är:

<i>Miljöinvestering</i>	<i>Miljöersättning</i>
<ul style="list-style-type: none">- Anläggning av damm som samlar fosfor, ny 2010- Anläggning av reglerbar dränering, ny 2010- Uppsättning av stängsel mot rovdjur, ny 2010- Anläggning och restaurering av våtmarker- Restaurering av betesmarker och slåtterängar- Markförbättrande insatser i renskötselområdet- Specialinsatser för landskapets natur- och kulturmiljövärden- Restaurering av byggnader vid samevisten- Restaurering av överloppsbyggnader i odlingslandskapet- Återuppbyggnad av trädgårdesgård i odlingslandskapet- Restaurering och återskapande av stenmur i odlingslandskapet- Restaurering och återskapande av alléer- Restaurering av bevarandevärda eller svårbrukade åkermarker- Rensning av våtmark	<ul style="list-style-type: none">- Anpassade skyddszoner, ny 2010- Bevarande av hotade åkerogräs- Mångfaldsträda- Fågelåker- Skötsel av landskapselement med särskilda värden- Särskild höhantering på slåtteräng- Bränning- Särskild skötsel av fåbodbete- Bete och slåtter på svårtillgängliga platser- Mosaikbetesmarker och andra gräsfattiga marker- Restaurering av betesmarker och slåtterängar- Röjning av stigar till samevisten

Budget och beviljat stöd

Den totala budgeten för utvald miljö var 1 271,2 mnkr under 2010.

Under 2010 har budgeten för utvald miljö förändrats. Modularade pengar har tillkommit och den generella budgeten har delats upp i mindre delar. Vissa budgetar har öronmärkts. Utnyttjandegraden skiljer sig mycket från budget till budget. Fördelning av pengarna till länsstyrelsen och Sametinget har i de flesta fall skett i form av tilldelning utifrån en nyckel. För anpassade skydds zoner och reglerbar dränering sker tilldelning genom avrop, vilket innebär att länsstyrelserna begär medel från Jordbruksverket. Det har även gjorts tilldelningar från budgetreserven utifrån behov. I vissa budgetar finns fortfarande en reserv som ännu inte har delats ut.

I tabell 18 nedan redovisas budget för utvald miljö för programperioden samt beviljat och bokat³ stöd ackumulerat från 2007 till dess att handläggningen för 2010 hade avslutats.

Tabell 19, Budget och utnyttjandegrad 2007-2010, utvald miljö

Budgettyp	Budget 2007-2013, mnkr	Beviljat stöd/bokat 2007-2010, mnkr	Utnyttjat av budget, %
Miljöinvestering – generell	660	263,9	40 %
Miljöinvestering – anläggning och restaurering av våtmarker samt anläggning av damm som samlar fosfor, modularade medel	132	35,9	27 %
Miljöinvestering – stängsel mot rovdjur	40	3,2	8 %
Miljöinvestering - reglerbar dränering, modularade medel	19,2	0	0 %
Miljöersättning – generell	308	173,3	56 %
Miljöersättning – mångfaldsträda	60	5,1	8 %
Miljöersättning – anpassade skydds zoner	52	1,4	3 %
SUMMA	1 271,2	482,8	38 %

³ Med ”bokat” avses att pengar har avsatts för en insats men formellt beslut har inte tagits.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 20, Indikatorer och måluppfyllelse, RPE, inkl. utmaningarna klimat, vattenkvalitet och biologisk mångfald

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2010*	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %	
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare som anlagt eller restaurerat våtmarker (216)	1 100	102	467	42 %	
	Antal brukare som restaurerat betesmarker och slåtterängar (214 och 216)	650	282	1050	162 %	
	Antal brukare som har åkermark med reglerbar dränering	100	0	0	0 %	
	Antal brukare som anlagt fosfordammar	1 000	6	6	1 %	
	Antal brukare som har betesmark hägnad med rovdjursstängsel (216)	130	94	94	72 %	
Program-specifika indikatorer	Total investeringsvolym (216), mnkr (mneuro)	851,2 (94,6)	78 (8,7)	250 (27,8)	29 %	
	Antal hektar våtmarker som anlagts eller restaurerats (216)	6 000	459	1693	28 %	
	Antal hektar betesmarker och slåtterängar som restaurerats (214 och 216)	18 000	1 556	5810	32 %	
	Antal hektar betesmark hägnad med rovdjursstängsel (216)	1 300	578	578	44 %	
	Antal hektar fosfordammar som anlagts (216)	200	2	2	1 %	
	Antal hektar åkermark med reglerbar dränering (216)	2 000	0	0	0 %	
	Antal hektar mångfaldsträda (214)	5 000	23	554	11 %	
	Antal hektar anpassade skyddszoner (214)	5 000	88	88	2 %	
	Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att:				
		- biologisk mångfald och höga naturvärden bevaras	25 700	3 022	8 510	33, %
- vattenkvalitet förbättras		8 200	721	1 987	24 %	
- klimatförändring förhindras		0	0	0	0 %	
- markkvalitet förbättras		0	0	0	0 %	
	- marker inte växer igen eller överges	25 700	3 022	8 510	33 %	

*Utfall nyanslutning 2010

Tabell 21, Indikatorer och måluppfyllelse, RPE, för utmaningarna klimat, vattenkvalitet och biologisk mångfald

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2010*	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare som anlagt eller restaurerat våtmarker (216)	250	78	78	31 %
	Antal brukare som har åkermark med reglerbar dränering	100	0	0	0 %
	Antal brukare som anlagt fosfordammar	1 000	6	6	1 %
	Total investeringsvolym för anlagda eller rest. våtmarker (216), mnkr (mneuro)	82 (9,1)	29,3 (3,3)	29,3 (3,3)	36 %
	Total investeringsvolym för anlagda dammar (216), mnkr (mneuro)	50 (5,6)	0,5	0,5	1 %
	Total investeringsvolym för reglerbar dränering (216), mnkr (mneuro)	19,2 (2,1)	0 (0)	0 (0)	0 %
Programspecifika indikatorer	Antal hektar våtmarker som anlagts eller restaurerats (216)	700	388	388	55 %
	Antal hektar fosfordammar som anlagts (216)	200	2	2	1 %
	Antal hektar åkermark med reglerbar dränering	2 000	0	0	0 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att:				
	- biologisk mångfald och höga naturvärden bevaras	900	331	331	37 %
	- vattenkvalitet förbättras	2 900	333	333	15 %
	- klimatförändring förhindras	0	0	0	0 %
	- markkvalitet förbättras	0	0	0	0 %
	- marker inte växer igen eller överges	900	331	331	37 %

Anlagda och restaurerade våtmarker

Den areal våtmark som restaureras eller anläggs inom utvald miljö till och med år 2010 är 1 693 hektar. Av detta anläggs 388 hektar med modulerade medel. Totalt har ca 900 hektar av dessa våtmarker färdigställt under 2007-2010 medan 800 hektar fortfarande är i anläggnings- eller restaureringsfasen.

Antalet brukare som anlägger eller restaurerar våtmarker fram till och med år 2010 är färre än det förväntade antalet för 2007-2010. Det är långt till målet för programperioden. Däremot är antal hektar våtmark som anläggs eller restaureras *betydligt* lägre än vad som kan förväntas för perioden 2007-2010. Det tyder på att de våtmarker som anläggs är relativt små. Om hektarmål och brukarmål procentuellt skulle vara i fas skulle en våtmark i snitt vara ca

5,5 hektar, i dagsläget är snittet lägre ca 3,5 hektar. Det finns en relativt stor spridning i storlek på de våtmarker som anläggs, från 0,1 hektar till större projekt på mer än 50 hektar, men de flesta är relativt små.

Restaurerade betesmarker och slätterängar

Den areal betesmark och slätteräng som till och med år 2010 restaureras inom utvald miljö är totalt 5 810 hektar. Av dessa restaureras 4 758 hektar inom markklassen för restaurering av betesmarker och slätteräng (214) och 1 052 hektar restaureras inom miljöinvesteringen för restaurering av betesmarker och slätterängar (216). Den färdigställda arealen under perioden 2007-2010 var 233 ha medan 5 577 hektar fortfarande är under restaurering. Det tar i regel 4-5 år att restaurera en betesmark eller slätteräng vilket gör att de flesta objekt kommer att bli färdigställda under senare delen av programperioden.

Målet för antalet brukare som restaurerar betesmarker och slätterängar är i nuläget uppnått med råge. Däremot är det långt kvar till arealmålet för restaurering av betesmarker och slätterängar. Detta tyder på att de betesmarker och slätterängar som restaureras är små jämfört med det förväntade målet. Det är också tydligt att den största mängden restaureringar görs inom markklassen för restaurering av betesmark och slätteräng och inte inom miljöinvesteringen. Det finns en stor spridning i storlek på de områden som restaureras, från ca 0,5 hektar till större projekt på mer än 50 hektar.

Stängsel mot rovdjur

Insatsen är ny i landsbygdsprogrammet 2010. Tidigare har medel till liknande åtgärd finansierats av viltskadeanslaget. Detta gör att uppstarten inte blir lika lång som för en helt ny insats. Nästan 600 hektar kommer att bli hägnade med stängsel mot rovdjur genom de ansökningar som beviljades under 2010. Detta är en måluppfyllelse på nästan 45 %. Målet på antalet brukare är nått till 70 %. Det finns en stor spridning i storlek på de områden som stängslas, från 1 hektar till större arealer på mer än 20 hektar. Största delen av projekten finns i län där rovdjur, framförallt varg, funnits sedan tidigare men även i Stockholms län har anslutningen varit hög mot tidigare, delvis pga. nyetablerat vargrevir.

Totalt omfattar ansökningarna 140 000 meter stängsel. Ungefär hälften av antalet meter färdigställdes under 2010.

Anläggning av damm som samlar fosfor

Insatsen är ny för 2010, intresset finns men anslutningen har varit låg. Anledningar till detta är främst dyra anläggningskostnader men också för att det tar lång tid att sprida information om åtgärden och skapa intresse för den. Under året har sex projekt startat och tre blivit klara, arealerna på dessa dammar är liten, från 0,1 till 0,5 hektar. Alla dessa projekt ingår i utmaning vattenkvalitet.

Reglerbar dränering

Insatsen är ny 2010, inga pengar har beviljats till denna insats under året och endast ett fåtal ansökningar kommit in. Anledningen till detta är delvis att insatsen uppfattas som svår och tidskrävande men också att det tar lång tid att sprida information och skapa intresse för en ny och i Sverige dåligt känd metod.

Anpassade skyddszoner

Insatsen är ny för 2010, intresset finns men anslutningen har varit låg. Insatsen ska bidra till att minska ytavrinning och växtnäringsläckage från åkermark. Totalt 88 hektar har anlagts. Varje anpassad skyddszon måste vara minst 0,25 hektar och vara omgiven av åkermark.

Mångfaldsträda höjda nivåer

Mångfaldsträda har funnits sedan tidigare men 2010 höjdes ersättningsnivåerna från 500 kronor/hektar till max 3300 kronor/hektar i vissa län. Den högre ersättningen har bidragit till att insatsen har ökat markant, från cirka 20 hektar till mer än 550 hektar under 2010. Det är dock fortfarande långt till målet på 5000 hektar.

3.7.2.4 Traditionella kulturväxter och husdjursraser

Insatsens syfte och innehåll

Traditionell odling av bruna bönor

Miljöersättningen för miljövänlig odling av bruna bönor på Öland ska bidra till att uppfylla miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*. Målet är att genom miljövänliga odlingsformer bevara lokala sorter och behålla den traditionella odlingen av bruna bönor på Öland.

Utrotningshotade husdjursraser och rasbevarande husdjursföreningar

Miljöersättning lämnas för att bevara våra traditionella utrotningshotade svenska lantraser. Syftet är att bevara den genetiska resursen som våra husdjur utgör och därmed bidra till att uppnå det svenska miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*.

Ersättningar lämnas även till rasbevarande husdjursföreningar. Stödet till dessa har ingen djurartsbegränsning. Stödet har blivit ett viktigt redskap i bevarandearbetet för t.ex. fjäderfä och häst.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 22, Indikatorer och måluppfyllelse, traditionella kulturväxter och husdjursraser

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2009	Utfall 2010	Utfall 2010, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare som får ersättning för odling av bruna bönor	70	40	44	63 %
	Antal brukare som får ersättning för bevarande traditionella husdjursraser	1 000	1 021	1 083	108 %
	Antal rasföreningar som får ersättning för bevarande av traditionella husdjursraser	15	10	12	80 %
	Antal hektar mark som får ersättning för odling av bruna bönor	700	472	614	88 %
	Antal djurenheter som får ersättning för bevarande av traditionella husdjursraser	5 000	6 315	6 421	128 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att marker inte växer igen eller överges	700	472	614	88 %
	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att natur- och kulturvärden bevaras	700	472	614	88 %
	Antal DE som framgångsrikt sköts så att natur- och kulturvärden bevaras	5 000	6 315	6 421	128 %

Traditionell odling av bruna bönor

Från 2009 till 2010 har den anslutna arealen ökat kraftigt, 142 hektar, efter att tidigare år minskat något. Det arealmässiga målet är därmed inte helt avlagt. Förklaringen får sökas i att marknadsförhållandena tycks ha ändrats till bruna böners fördel. Svenskodlade bruna

bönor efterfrågas allt mer. Det har samtidigt blivit mer fördelaktigt, jämfört med spannmål, att odla bruna bönor.

Utrotningshotade husdjursraser

Inom landsbygdsprogrammet är målet för de utrotningshotade husdjursraserna att "5000 djurenheter skall anslutas och att ingen ras skall klassificeras som kritisk för utrotning definierat enligt FAO:s system DAD-IS (Domestic Animal Diversity Information System)". Jordbruksverket har de senaste åren gjort bedömningen att volymmålet "5 000 djurenheter" är uppnått men att vissa arter och raser ändå av olika skäl är hotade. Orsaken till detta är bl.a. litet djurantal, stark koncentration till vissa delar av landet och att för få handjur används i avel.

Jämfört med 2009 har en ökning skett och utfallet för 2010 ligger över målvärdet, totalt sett. En studie av de djurslag som ingår i stödet till utrotningshotade husdjursraser visar dock att målet "inte klassificeras som kritisk" inte är nått för en fårras, tre getraser och två nötkreatursraser. Målet för stödet skulle behöva höjas för att rymma måluppfyllelsen även för dessa raser. Målet behöver också utvecklas för att stämma överens med de svenska miljö kvalitetsmålen som nu är under omarbetning. Vissa djurslag t.ex. fjäderfä omfattas inte av detta stöd. Flera raser är här starkt hotade.

3.7.2.5 Minskade växtnäring förluster från jordbruksmark

Insatsens syfte och innehåll

Minskat kväveläckage

Miljöersättningen för minskat kväveläckage syftar till att minska växtnäringläckaget från jordbruksmark genom odling av fånggröda och genom vårbearbetning. Med fånggröda menas växtlighet, t.ex. vallgräs eller oljerättika, som har sin huvudsakliga tillväxt mellan två huvudgrödor. Med vårbearbetning menas att man inte jordbearbetar marken förrän tidigast den 1 januari året efter stödåret. Fånggröda och vårbearbetning kan kombineras på samma mark.

Skyddszoner

Miljöersättningen för skyddszoner ska bland annat bidra till att minska ytavrinningen och växtnäringläckaget från åkermark. För att få ersättning ska lantbrukaren anlägga en vallbevuxen åkermarksremsa utmed ett vattenområde.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 23, Indikatorer och måluppfyllelse, minskade växtnäringsförluster från jordbruksmark

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2009	Utfall 2010	Utfall 2010, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare som får ersättning för minskat kväveläckage	10 000	5 570	6 418	64 %
	Antal brukare som får ersättning för anlagda skydds-zoner mot vattendrag	4 500	1 752	3 942	88 %
	Antal hektar mark som får ersättning för minskat kväveläckage	240 000	120 322	143 340	60 %
	Antal hektar mark som får ersättning för anlagda skydds-zoner mot vattendrag	9 000	4 949	10 117	112 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som brukas framgångsrikt så att växtnäringsförlusterna från jordbruksmarken minskar	249 000	125 271	153 457	62 %
	Antal hektar som bidrar till en förbättrad vattenkvalitet	249 000	125 271	153 457	62 %
	Antal hektar som bidrar till att markkvaliteten förbättras	249 000	125 271	153 457	62 %
	Insatsens bidrag för att förhindra klimatförändring, kton	0	0	0	0 %
	Minskat kväveläckage per år, ton*	2 200	1 463*	_*	_*

*Utfallet beräknas genom modellberäkningar två gånger under programperioden. I halvtidsutvärderingen redovisades en beräknad minskning med 1 463 ton för år 2007. En ny modellberäkning kommer att göras i slutet av programperioden.

Minskat kväveläckage

Målen för antalet brukare och antalet hektar har inte uppfyllts. Fram till 2009 minskade anslutningen i förhållande till tidigare landsbygdsprogram vilket bland annat berodde på att man minskat stödområdet och sänkt ersättningen. Även andra faktorer, till exempel problem med ogräs, kan ha spelat in. 2010 ökade anslutningen i jämförelse med stödår 2009, vilket kan bero på att ersättningsnivån har höjts och stödområdet utökats.

Skydds-zoner

Målet för antalet brukare har inte uppnåtts, men målet för antalet hektar har nåtts. Från och med stödår 2010 har ersättningsnivån höjts från 1 000 kronor till 3 000 kronor per hektar. Samtidigt utökades stödområdet till att omfatta även stödområde 4b. Detta har lett till en större anslutning, både för antal brukare och för antal hektar, i jämförelse mot stödår 2009.

3.7.2.6 Miljöskyddsåtgärder

Insatsens syfte och innehåll

Miljöersättningen miljöskyddsåtgärder syftar till att minska riskerna vid hantering av växtskyddsmedel och att minska läckaget av växtnäringsämnen. För att få ersättning ska brukaren bl.a. göra en växtodlingsplan och markkartera åkermarken.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 24, Indikatorer och måluppfyllelse, Miljöskyddsåtgärder

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2009	Utfall 2010	Utfall 2010, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare som får ersättning för miljöskyddsåtgärder	10 000	2 412	2 681	27 %
	Antal hektar mark som får ersättning för miljöskyddsåtgärder	600 000	246 417	296 850	49 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som på framgångsrikt sätt brukas så att växtnäring förlusterna och riskerna vid användning av växtskyddsmedel minskar	600 000	246 417	296 850	49 %
	Antal hektar som bidrar till en förbättrad vattenkvalitet	600 000	246 417	296 850	49 %
	Antal hektar som bidrar till att markkvaliteten förbättras	600 000	246 417	296 850	49 %

Anslutning till ersättningsformen har inte nått målen under stödår 2010, men anslutningen har ökat från 2009 till 2010. Den tidigare begränsningen av ersättningen om att maximalt 300 hektar kunde omfattas av ersättningen kan ha lett till att större företag inte anslöt sig till ersättningsformen. Till stödår 2010 har dock denna begränsning tagits bort vilken kan förklara en del av ökningen. Dessutom har ersättningen per hektar höjts.

3.7.2.7 Certifierad ekologisk produktion eller kretsloppsinriktad produktion

Insatsens syfte och innehåll

Miljöersättningen för certifierad ekologisk produktion eller kretsloppsinriktad produktion ska bidra till ett hållbart utnyttjande av jordbruksmarken. Ersättningsformen innebär att jordbrukare kan få ersättning för ekologisk odling och djurhållning.

Ersättning för ekologisk odling lämnas endast för odling på åkermark av grödor till livsmedel, foder, utsädesproduktion samt ettåriga grödor för industriändamål.

Ersättning för djurhållning lämnas i form av extra ersättning för ekologiskt odlad åkermark samt mark i åtagande för betesmarker och slåtterängar. Den ersatta arealen står i direkt proportion till antalet mjölkkor, am- och dikor, ungnöt, tackor, getter (hondjur) och suggor inom företaget. I åtaganden ingångna i den nuvarande programperioden, dvs. från och med 2007, är det dessutom möjligt att få ersättning för slaktsvin, värphönor och slaktkycklingar.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 25, Indikatorer och måluppfyllelse, certifierad ekologisk produktion eller kretsloppsriktad produktion

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2009 ⁴	Utfall 2010	Utfall 2010, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare som får ersättning för ekologiska produktionsformer	21 000	11 051	8 747	42 %
	Antal brukare som får ersättning för certifierad ekologisk produktion (inkl karens)	12 000	4 268	5 052	42 %
	Antal hektar som får ersättning för ekologiska produktionsformer		425 705	423 529	
	Antal hektar som får ersättning för certifierad ekologisk produktion (inkl karens)		278 922	331 744	
	Antal hektar jordbruksmark som är ekologiskt certifierad (inkl. karens) eller kretsloppsriktad produktion	700 000	531 847	530 663	76 %
	Antal hektar jordbruksmark som är ekologiskt certifierad (inkl. karens)	610 000	385 064	438 878	72 %
	Antal djurenheter som får ersättning för ekologiska produktionsformer	160 000	179 990	214 924	134 %
	Antal djurenheter som får ersättning för certifierad ekologisk produktion	150 000	137 951	186 611	124 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar jordbruksmark som framgångsrikt brukas ekologiskt, certifierad (inkl. karens)	610 000	385 064	438 878	72 %
	Antal hektar jordbruksmark som framgångsrikt brukas så att marker inte växer igen eller överges	700 000	531 847	530 663	76 %
	Antal hektar jordbruksmark som bidrar till en förbättrad vattenkvalitet	700 000	531 847	530 663	76 %
	Antal hektar jordbruksmark som bidrar till att markkvaliteten förbättras	700 000	531 847	530 663	76 %
	Antal hektar åkerareal som är ekologiskt certifierad i Götalands södra slättbygder och norra slättbygder samt Svealands slättbygder	210 000	137 382	160 152	76%

Resultatindikatorerna, med undantag för åkerareal i slättbygden, avser all jordbruksmark, dvs. inklusive betesmark. Detta gäller också det nationella målet för ekologisk produktion.

⁴ De tidigare lämnade uppgifterna avseende utfallet 2009 har justerats. Detta på grund av att felaktigt certifierad ekologiska areal tidigare redovisats.

Insatsen bidrar till en ökning av ekologiskt skött betesmark. Även omfattningen av areal åkermark redovisas. För 2010 uppgick den certifierade åkerarealen, inklusive areal i karens, till ca 332 000 hektar. Den totala arealen åker i båda insatserna, certifierad ekologisk produktion och kretsloppsriktad produktion, var ca 424 000 hektar. Uppgifterna om arealen jordbruksmark i certifierad ekologisk produktion 2010 kommer att hämtas från godkända kontrollorgan när de uppgifterna finns tillgängliga under våren 2011.

I total areal jordbruksmark ingår både åkermark och betesmark. Uppgiften om arealen total betesmark i ekologisk produktion 2010 kommer att vara beräknad och lämnas under våren 2011. I beräkningen ingår all betesmark som enligt stödansökningarna finns hos jordbrukare som har betesdjur (nöt, får och getter) i insatsen kretsloppsriktad produktion. Till denna uppgift kommer att läggas den areal jordbruksmark som certifieringsorganen rapporterar avseende 2010.

För stödåret 2010 har färre jordbrukare beviljats ersättning än 2009. Antalet certifierade producenter har emellertid ökat i antal vilket är positivt eftersom målet för ersättningsformen är antal brukare i certifierad ekologisk produktion. Antalet brukare med kretsloppsriktad produktion minskar. Det totalt sett minskade antalet brukare beror sannolikt på att de åtaganden som ingicks i förra programperioden löper ut och flera jordbrukare väljer att inte förlänga eller förnya sina åtaganden. En anledning är att möjligheten till ersättning för vall togs bort 2007 (återinfördes dock för certifierade odlare 2010) samt att ersättningsnivåerna för kretsloppsproduktion är hälften av den för certifierad produktion.

Certifierad djurhållning, inklusive karens, i ersättningsformen fortsätter att öka. Ökningen beror bland annat på att det i större utsträckning är gårdar med djurhållning som väljer att certifiera sin produktion. Djurhållarnas ersättning är högre per företag och då ger det högre stödet för certifierad ekologisk produktion större skillnad.

Även certifierad ekologisk areal (inklusive karens) ökar vilket gör att andelen stöd till certifierad ekologisk produktion ökar. Detta är i enlighet med målet att få ut mer ekologiska produkter på marknaden.

Trots den positiva trenden bedömer Jordbruksverket att det nationella målet om areal jordbruksmark i certifierad produktion, 20 % av jordbruksarealen, inte kommer att uppnås under programperioden.

3.7.2.8 Extensiv vallodling för miljön och det öppna landskapet

Insatsens syfte och innehåll

Miljöersättning för vallodling gäller för slätter-, betes- eller frövall på åkermark i hela landet. Syftet med ersättningen är att bidra till ett öppet och variationsrikt landskap. Vallodlingen bidrar också till att minska växtnärläckaget och erosionen från åkermark och till att begränsa användningen av växtskyddsmedel. Miljöersättningen är uppdelad i två delar:

Del A berättigar till ersättning i skogsdominerade områden och syftar till att främja den biologiska mångfalden.

Del B berättigar till ersättning i de södra delarna av Sverige. Här finns en intensiv jordbruksnäring. Syftet med del B är att minska växtnärlöslusterna.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 26, Indikatorer och måluppfyllelse

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2009	Utfall 2010	Utfall 2010, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare som får grundersättning för delinsats A	31 000	29 059	28 260	91 %
	Antal brukare som får grundersättning för delinsats B	10 000	9 892	9 929	99 %
	Antal hektar som får grundersättning för delinsats A	700 000	678 494	679 821	97 %
	Antal hektar som får grundersättning för delinsats B	200 000	231 928	237 017	119 %
	Antal hektar som får tilläggsersättning för delinsats A	500 000	441 795	457 030	91 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att marker inte växer igen eller överges enligt delinsats A	700 000	678 494	679 821	97 %
	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att natur- och kulturvärden bevaras enligt delinsats A	700 000	678 494	679 821	97 %
	Antal hektar som bidrar till en förbättrad vattenkvalitet enligt delinsats B	200 000	231 928	237 017	119 %
	Antal hektar som bidrar till att markkvaliteten förbättras enligt delinsats B	200 000	231 928	237 017	119 %
	Bidrag för att förhindra klimatförändring enligt A och B, kton	0	0	0	0 %

Under 2010 har ersättningsnivåerna höjts. Jämfört med utfallet för år 2009 har antal brukare som fått ersättning sjunkit för delinsats A medan antalet som fått ersättning har ökat något för delinsats B. Som ett resultat har också måluppfyllelsen försämrats för delinsats A. Eftersom areal med ersättning inte har minskat utan tvärtom ökat under samma tidsperiod kan förändringen spegla en trend med sammanslagning och rationalisering som pågår.

Utfallet av arealer har ökat jämfört med år 2009 för både delinsats A och B. Även arealen med tilläggsersättningen, som bara finns i delinsats A, har ökat från år 2009. Måluppfyllelsen för antal hektar jordbruksmark som får ersättning är 97 % för delinsats A och 119 % för delinsats B.

3.7.4 Icke-produktiva investeringar skog (227)

Åtgärdens syfte och innehåll

Målet är att bevara och utveckla biologisk mångfald och kulturmiljövärden i svenska skogar. Insatsen ska bidra till att uppfylla miljökvalitetsmålet Levande skogar.

Åtgärden är uppdelad i två huvudåtgärderna bevara och utveckla skogens biologiska mångfald samt öka arealen ädellövskog.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 27, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 227

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal skogsägare som får ersättning	11 000	1 426	1 836	17 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	433,1 (48,1)	16 (1,8)	16 (1,8)	4 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att:				
	- biologisk mångfald och höga naturvärden bevaras	38 500	2 811	3 037 ha	8 %
	- marker inte växer igen eller överges	0	0	0	0 %
	- markkvaliteten förbättras	0	0	0	0 %
	- vattenkvaliteten förbättras	0	0	0	0 %
	- klimatförändring förhindras	0	0	0	0 %
	Antal hektar som brukas och målklassas för att bevara och utveckla höga natur- och kulturvärden samt rekreativvärden i skogen	186 000	138 577	194 995	105 %

Riktvärde för 2007-2010 är 57 %.

Siffrorna visar de sammanlagda värdena för de två åtgärderna bevara och utveckla skogens biologiska mångfald samt öka arealen ädellövskog. När det gäller bevara och utveckla skogens biologiska mångfald är anslutningen till åtgärden mycket lägre än förväntat både avseende antal sökande och areal. Eftersom åtgärden svarar för en stor andel av indikatorerna blir måluppfyllelsen väldigt låg fastän åtgärden öka arealen ädellöv går bra. Utifrån detta har Skogsstyrelsen lämnat in ett förslag om att få sänka budget, mål och indikatorer för bevara och utveckla skogens biologiska mångfald samt till viss del öka budget, mål och indikatorer för öka arealen ädellövskog.

Skogsstyrelsen startade under 2009 upp två kompetensutvecklingsprojekt som ska stötta upp skogens mångfald och ädellöv under programperioden. Projekten erbjuder skogsägare fri rådgivning om lämpliga skötselåtgärder för att bevara, utveckla och restaurera miljövärden (inkl. kulturmiljö- och sociala värden) samt lämpliga metoder för att nyanlägga eller återskapa ädellövskog på deras fastigheter. Projekten är ett viktigt verktyg för att öka kunskapen om lämpliga åtgärder och stöden hos skogsägare. Riktade utskick med erbjudande om fri rådgivning kring åtgärderna och information om stöden har gått ut till skogsägare med lämpliga fastigheter. Distrikten följer sedan upp utskicken och informerar om åtgärder och stöden vid olika typer av aktiviteter, t.ex. skogs dagar och skogskvällar. Rådgivningsprojekten och handläggningarna av stöden har ett gott samarbete och det ger resultat i form av bättre ansökningar.

3.7.4.1 Bevara och utveckla skogens biologiska mångfald

Underåtgärdens syfte och innehåll

Stödet syftar till att bevara och utveckla biologisk mångfald och kulturmiljövärden i svenska skogar och bidrar på så sätt till att uppfylla miljökvalitetsmålet Levande skogar. Stödet har kunnat sökas från och med årsskiftet 2008/2009 men handläggningen kunde inte påbörjas förrän efter några månader, då bl.a. IT-systemet inte var klart.

Underåtgärdens uppbyggnad

Skogens mångfald är uppdelad i två delar, areal och schabloner. Utöver dessa finns stöd för att upprätta en målklassning av skogen.

Målklassning är en detaljerad inventering av skogsfastigheten, inklusive naturvärdesbedömning av de olika bestånden så att skogsägaren vet vilka typer av naturvärden som finns på fastigheten. Med detta som grund kan sedan skogsägaren planera skötseln.

Arealdelen inom Skogens mångfald ges för gallring och röjning för att bevara och skapa förutsättningar för natur och kulturvärden i skogen. Även sociala värden kan gynnas.

Schablonersättningarna inom skogens mångfald syftar till att skapa förutsättningar för naturkultur och sociala värden i skogen. Frihugga och rensa kulturmiljö från träd och ris, skapa död ved och röjning och märkning av stigar är några exempel på sådana åtgärder.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 28, Indikatorer och måluppfyllelse, skogens biologiska mångfald

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal skogsägare som får ersättning	10 000	1 024	1 386	14 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	353 (39,2)	8 (0,9)	8 (0,9)	2 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som brukas för att bevara och utveckla höga natur- och kulturvärden samt rekreativvärden i skogen	36 000	1 814	1 955	5 %
	Antal hektar som målklassats för att bevara och utveckla höga natur- och kulturmiljövärden samt rekreativvärden i skogen	150 000	136 763	193 040	129 %
Programspecifik indikator	Antal hektar som brukas med stöd från schablonersättning för att bevara och utveckla skogsmark med höga natur- och kulturvärden samt rekreativvärden i skogen	6 000	336	336	6 %

Målklassning

Målklassning har beviljats med 10,6 mnkr vilket innebär att stödet är i stort sett fulltecknat. Stöd har beviljats för målklassning på 193 040 hektar. Målet för programperioden 150 000 ha har alltså överträffats med 29 %. Hittills har 2,8 mnkr betalats ut.

Arealstöd inom Skogens mångfald

Totalt har arealstöd beviljats med ca 9,9 mnkr till skötsel på 1 619 hektar. Detta innebär att strax över 5 % av totalmålet på 30 000 hektar har uppnåtts. Intresset för arealstödet är högre i södra delen av landet än i norra.

Inflödet av arealstödsansökningar har ökat under andra halvåret jämfört med första halvåret. Hittills har 1,9 mnkr beviljats i utbetalning.

Schabloner inom Skogens mångfald

Totalt har schablonstöd beviljats med 3,4 mnkr till schablonåtgärder motsvarande 336 hektar vilket utgör 6 % av målet på 6 000 hektar. Den skillnad i intresse från norr till söder som verkar finnas för arealstödet syns inte för schablonstöden.

De schabloner som söks mest är röja, rensa och märka upp stig samt röja och rensa stenmur. Minst intresse är det för schablonerna återställa flottled samt täppa igen dike. Inflödet av schablonstödsansökningar har i likhet med arealstödsansökningarna ökat under andra halvåret 2010. Hittills har 0,4 mnkr beviljats i utbetalning till schablonstöd.

Faktorer som påverkar utfallet

För att kunna söka skötselåtgärder måste sökanden ha en målklassning av fastigheten. Skogsstyrelsen har beviljat bidrag för del av kostnaden för målklassning. Nu är målet för målklassningen nått och t.o.m. överskridet med 29 %. Det högre målet har kunnat nås inom befintlig budget eftersom en lägre ersättningsandel getts till stora områden och kostnaden per hektar är lägre ju större området är. Nu är budgeten i princip slut och ingen ökning planeras.

Anledningen till den låga måluppfyllelsen när det gäller skötselåtgärder, är till stor del att Skogsstyrelsen kom igång sent med handläggningen och att det har varit svårt att få möjliga sökande intresserade av åtgärderna. På skogssidan finns det färre ersättningar än på jordbrukssidan och det tar tid att uppmärksamma potentiella sökande på vilka möjligheter som ersättningen ger dem. Den tiden har Skogsstyrelsen underskattat när målen för ersättningen sattes.

Ersättningen innehåller många olika möjligheter och det gör att den kan upplevas som komplex och krånglig av sökande och det gör det svårare att informera om den på ett enkelt sätt. För att underlätta och överbrygga svårigheterna har Skogsstyrelsen flera gånger sett över regler, ansökningsmaterial och information. Under juli 2009 infördes schablonersättningar för vissa skötselåtgärder för att underlätta och tydliggöra för de sökande men detta har inte gett önskad effekt än. Vidare ersattes i mars 2010 de tre taknivåerna för manuella, maskinella och manu-maskinella åtgärder med en enda taknivå oavsett åtgärdstyp, vilket både möjliggör en högre ersättning per hektar för flertalet sökande och förenklar ansökan.

Skogsstyrelsen bedriver som ovan nämnt också ett kompetensutvecklingsprojekt som stöttar ersättningen genom att erbjuda skogsägare fri rådgivning om lämpliga skötselåtgärder för att bevara, utveckla och restaurera miljövärden (inkl. kulturmiljö- och sociala värden) på deras fastigheter. Projektet, som också är en viktig länk i arbetet med att föra ut information om stödet planeras att fortgå under större delen av programperioden. De marknadsföringsinsatser som gjorts t.ex. vid annonser, webben, genom distriktspersonal ger nu en ökad ström ansökningar och Skogsstyrelsen ser att sökande som sökt ett stöd även söker andra stöd.

För att komma ifatt eftersläpningen i handläggningen har Skogsstyrelsen rekryterat ytterligare handläggare inom axel 2. Myndigheten arbetar dessutom aktivt på att förbättra kvaliteten på inkomna ansökningar för att minska behovet av kompletteringar. Ett arbete pågår även med andra åtgärder som ska underlätta för de sökande och förkorta handläggningstiden. För att korta ner handläggningstiden ska myndigheten utifrån en riskanalys se över hur stor andel av ärendena som ska slutbesiktigas samt utreda om det är möjligt att ackreditera rådgivare från t.ex. Hushållningssällskapet som kan utföra rådgivningar. Skogsstyrelsen ska även utreda om det för vissa åtgärder inom stöden verkligen är nödvändigt med rådgivning eller om annan dokumentation kan vara tillräcklig. Det planeras också för riktade informationssatser för att få ansökningar som omfattar större areal.

Då genomförda åtgärder för att öka anslutningen inte har haft den effekt som Skogsstyrelsen hoppats har man lämnat in ett förslag om att få sänka budget, mål och indikatorer för ersättningen. Till kommande programperiod kommer hela konstruktionen av ersättningen och ersättningsnivåerna att ses över men Skogsstyrelsen bedömer att en sådan genomgång inte skulle hinna få effekt inom nuvarande programperiod.

Underåtgärdens syfte och innehåll

Ersättningen syftar till att utveckla bestånd av ädellövskog för att öka den biologiska mångfalden. Den kunde sökas från och med årsskiftet 2008/2009.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 29, Indikatorer och måluppfyllelse

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal skogsägare som får ersättning	1 000	402	449	45 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	80,1 (8,9)	8 (0,9)	8 (0,9)	10 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar ädellövskog som har skapats för att bevara höga naturvärden i skogen	2 500	997	1 082	43 %

Med tanke på att ersättningen bara har kunnat ansökas om i två år är måluppfyllelsen god och prognoserna pekar på en fortsatt positiv utveckling.

Totalt har stöd beviljats med drygt 24 mnkr (47 % av budgeten på 51 mnkr). Arealen i besluten uppgår till 1 087 hektar ny ädellövskog (42 % av arealmålet på 2 500 ha). Ytterligare 150 ansökningar på 331 hektar (13 % av arealmålet) väntar på beslut. Inflödet av ansökningar stiger och om ansökningstakten fortsätter i samma takt kommer arealmålet för stödet att nås inom 1 år. Detta har gjort att Skogsstyrelsen lämnat in ett förslag att öka målet och budgeten för stödet. Det har beviljats 5,3 mnkr i utbetalning.

Av de hittills beviljade ansökningarna har hela 84 % bedömts ha hög eller mycket hög potential att utveckla höga naturvärden enligt den poängsättning som rådgivarna gör på varje ansökan, vilket klart överstiger målet på 60 % av beviljad areal.

Faktorer som påverkar utfallet

Ändringar har gjorts i ersättningens utformning som har ökat dess attraktionskraft gentemot skogsägare. Sedan juli 2009 är det möjligt att få ersättning för att återskapa ädellövskog genom att röja och gallra fram ädellövskog ur blandskog vilket är en mer kostnadseffektiv åtgärd än nyanläggning av ädellövskog. Vidare höjdes den maximala ersättningen per hektar från 20 300 kr till 30 000 kr per hektar i mars 2010. De genomförda ändringarna har haft så positiv effekt att Skogsstyrelsen bedömer att utifrån nuvarande ansökningstrend kommer hela budgeten att tas i anspråk redan innan programperioden är slut. Skogsstyrelsen har därför lämnat ett förslag om att få öka budget, mål och indikatorer för ersättningen.

Skogsstyrelsen bedriver som ovan nämnts ett kompetensutvecklingsprojekt som stöttar ersättningen genom att erbjuda skogsägare fri rådgivning om nyanläggning och återskapande av ädellövskog. Projektet är en viktig länk i arbetet med att föra ut information om ersättningen. Ambitionen är att det ska pågå under större delen av programperioden.

Skogsstyrelsen har rekryterat ytterligare handläggare för att komma i fas med handläggningen och arbetar med åtgärder för att höja kvaliteten på ansökningarna för att minska behovet av kompletteringar.

3.8 Axel 3

3.8.1 Diversifiering (311)

Åtgärdens syfte och innehåll

Stöd lämnas som företagsstöd till en medlem av ett jordbruks- eller rennäringsföretag för investeringar eller köp av tjänster för att utveckla nya verksamhetsgrenar utanför jordbruket eller renskötseln och på så sätt stärka lönsamheten inom dessa företag. Stöd lämnas också som projektstöd för att stimulera en konkurrenskraftig diversifiering och påskynda en hållbar utveckling av nya affärs- och verksamhetsidéer i dessa företag. Syftet med stödet är att genom ett större utbud av tjänster och produkter stärka lantbruksföretagen och öka landsbygdens attraktionskraft för boende, företagande och turism.

Budget och beviljat stöd

2009 avsattes totalt 200 mnkr ur budgetreserven för utveckling av biogasanläggningar inom åtgärderna 121, 311 och 312. Vid en indikativ fördelning avsattes 100 mnkr för utveckling av biogasanläggningar inom åtgärd 311 men detta har ännu inte fått genomslag i åtgärdens budget. Åtgärdsbudgetar kommer eventuellt att justeras vid programändring under 2011.

Inom ramen för utmaningarna har från 2010 ytterligare 136 mnkr tillförts åtgärden för förnybar energi och 36 mnkr för klimatförbättrande satsningar. Budget och beviljat stöd redovisas i tabellen nedan.

Tabell 30, Budget och beviljat stöd, åtgärd 311

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2010, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2010, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	490	75,6	260,0	53 %
Hälsokontroll, förnybar energi	136	33,7	34,4*	25 %
Hälsokontroll, klimat	36	4,9	4,9	14 %
SUMMA	662	114,2	299,3	45 %

*Under 2009 beviljades en stödansökan om förnybar energi omfattande 0,7 mnkr.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 31, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 311, inkl. utmaningarna klimat och energi

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal beviljade stöd	2 650	246	752	29 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	2 460 (273,6)	320,1 (35,6)	897,8 (99,8)	36 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	2 650	151	390	15 %
	Ökning i bruttoförelägningsvärde hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	2 040 (226,4)	36,1 (4,0)	68,5 (7,6)	3 %
	Bruttoökning av arbetstillfällen till följd av stöd	3 800	57	148	4 %

Riktvärde för 2007-2010 är 57 % av målet för åtgärden

Tabell 32, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 311, för utmaningarna klimat och energi

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal beviljade stöd	200	40	41	21 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	500 (55,6)	61,3 (6,8)	62,1 (6,9)	12 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	200	1	1	0,5 %
	Ökning i bruttoförelägningsvärde hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	40 (4,4)	0 (0)	0 (0)	0 %
	Bruttoökning av arbetstillfällen till följd av stöd	100	0	0	0 %
	Åtgärdens bidrag till att öka produktionen av förnybar energi, TWh	1,1	0	0	0 %

Riktvärde för 2007-2010 är 25 % av målet för insatserna inom Hälsokontrollen

Omfattning

Under 2010 har 246 sökanden beviljats stöd till ett totalt belopp på 114,2 mnkr. Det ackumulerade utfallet är nu 29 % i antal beviljade stöd och 36 % av total investeringsvolym jämfört med riktvärdet på 57 %. Det är en svag ökning jämfört med utfallet för 2009. Det

ökade intresset för satsningar inom klimat och energi kan ha påverkat det totala utfallet positivt. Biogas, och de båda utmaningarna förnybar energi och klimat stod år 2010 för 44 % av det beviljade stödbeloppet.

Utfallet för insatser inom utmaningarna klimat och energi ligger i linje med förväntat utfall när det gäller antal beviljade stöd. Däremot är den totala investeringsvolymen betydligt lägre vilket tyder på att insatserna i genomsnitt har varit mindre till omfattning än förväntat. Intresset för satsningar inom miljö och klimat ökar. För att nå målet med insatserna under programperioden gör Jordbruksverket särskilda satsningar för att informera företagare om möjligheterna inom programmet.

För åren 2007 – 2010 har 299,3 mnkr av 662 mnkr beviljats i stöd. Därmed har 45 % av åtgärdsbudgeten in-tecknats jämfört med riktvärdet på 57 %.

Resultat

Under 2010 har 151 insatser avslutats, varav 134 företagsstöd och 17 projektstöd.

Totalt för perioden 2007-2010 har 390 insatser avslutats vilket motsvarar 15 % av målvärdet.

Siffrorna i tabellen visar på ett ökat bruttoförelägningsvärde med 68,5 mnkr för hela perioden 2007-2010 vilket motsvarar 3 % av målvärdet.

För de 340 företag som fått företagsstöd och också har avslutats redovisas en genomsnittlig ökning av bruttoförelägningsvärdet med ca 199 000 kr per företag. På grund av tidseftersläpningar har dock inte bruttoförelägningsvärdet fått fullt genomslag för alla företag vilket innebär att värdet kommer att stiga de följande åren. Den totala ökningen av bruttoförelägningsvärdet kommer vid full effekt av investeringarna att ligga på ett snitt av ca 356 000 kr.

Av de 50 avslutade projekten inom åtgärden är 46 st. (92 %) av förutsättningsskapande karaktär och ger därför inte några direkta resultat i form av bruttoförelägningsvärde och arbetstillfällen. Ett förutsättningsskapande projekt kan vara en förstudie där man kartlägger eller testar teknik för en viss produktion, gör en marknadsundersökning eller inför certifieringssystem. Det kan också handla om att skapa förutsättningar för företagande genom kompetensutveckling, samverkan och nätverksbyggande. Detta innebär att för projektstöden som svarar för 16 % av totalt utbetalt stödbelopp och 13 % av antalet avslutade insatser inom åtgärden redovisas inga utfall i indikatorerna.

Bruttoökningen i antalet arbetstillfällen ligger på 148 st., vilket fortsätter att vara lågt för åtgärden med tanke på att målet visar på 3 800 för hela perioden.

Sammantaget för åtgärden tyder resultaten på att målen gällande bruttoförelägningsvärde och arbetstillfällen inte kommer att uppnås även om antalet avslutade insatser når målvärdet. Som ovan nämnts är huvudorsaken till detta att andelen förutsättningsskapande projekt i förhållande till alla insatser är mycket hög inom åtgärden. Indikatorvärdena för dessa projekt sätts till 0. Sannolikt har därför målvärdena överskattats.

De avslutade diversifieringsstöden har indelats i fem olika huvudkategorier. Nedan visas hur de avslutade insatserna under perioden 2007-2010 fördelas %uellt mellan företagsstöd och projektstöd per kategori.

Tabell 33, Avslutade insatser, åtgärd 311, fördelat på de fem största kategorierna

Kategori	Företagsstöd		Projektstöd	
	%-fördelning	antal insatser	%-fördelning	antal insatser
Förnybar energi		10 %		54 %
Häst		27 %		0 %
Mat inkl. matturism		12 %		26 %
Turism		23 %		0 %
Övrigt		28 %		20 %

Avslutade insatser inom företagsstöden- finns till största andelen inom kategorin Övrigt och kan vara mekaniska verkstäder, hälsoverksamheter, sågverk, tillverkning av t.ex. träråvaror. Inom kategorin Häst finns t.ex. ny- och ombyggnad av stallar, ridhus och ridbanor. Turismkategorin domineras av inkvarteringsverksamheter. Projektstöden har störst andel inom kategorin förnybar energi där det handlar om förstudier gällande framförallt biogas men även annan förnybar energi. Dessa kan leda till framtida investeringar hos företag.

Särskilda satsningar inom åtgärden

Eftersom endast en insats inom klimat och förnybar energi har avslutats under 2010 finns inget resultat för 2010.

3.8.2 Affärsutveckling i mikroföretag (312)

Åtgärdens syfte och innehåll

Åtgärden mikroföretag avser till del företagsstöd till enskilda mikroföretagare i form av investeringsstöd eller köp av tjänster för utveckling av företaget. Den lämnas också som ett projektstöd med syfte att förbättra förutsättningarna i allmänhet för mikroföretag att utveckla sina verksamheter. Syftet med stödet är att företagen ska bli långsiktigt konkurrenskraftiga och lönsamma genom att främja en hållbar utveckling eller produktion av varor eller tjänster som efterfrågas på marknaden.

Budget och beviljat stöd

2009 avsattes totalt 200 mnkr ur budgetreserven för utveckling av biogasanläggningar inom åtgärderna 121, 311 och 312. Vid en indikativ fördelning avsattes 50 mnkr för utveckling av biogasanläggningar inom åtgärd 312 men detta har ännu inte fått genomslag i åtgärdens budget. Åtgärdsbudgetar kommer eventuellt att justeras vid programändring under 2011.

Inom ramen för utmaningarna förnybar energi och klimatförbättrande insatser har åtgärden inför 2010 förstärkts med ytterligare 40 mnkr. Under 2010 har åtgärden även förstärkts med 40 mnkr för utveckling av visionen Sverige – det nya matlandet. Budget och beviljat stöd redovisas i tabellen nedan.

Tabell 34, Budget och beviljat stöd, åtgärd 312

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2010, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2010, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	700	128,0	415,9	59 %
Utmaning, förnybar energi	32	3,2	3,2	10 %
Utmaning, klimat	8	0	0	0 %
Sverige – det nya matlandet	40	37,1	37,1	93 %
SUMMA	780	168,3	456,2	58 %

*Måluppfyllelse och indikatorer***Tabell 35, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 312, inkl. utmaningarna klimat och energi**

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal mikroföretag som beviljats stöd för att startat eller utvecklat sin verksamhet	3 620	388	1 194	33 %
Programspecifika indikatorer	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	2 960 (329)	444,2 (49,4)	1 262,1 (140,2)	43 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	3 620	272	644	18 %
	Ökning av bruttoföreläggingsvärde hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	2 724 (302,7)	81,1 (9,0)	165,7 (18,4)	6 %
	Bruttoökning av arbetstillfällen till följd av stöd	5 060	217	509	10 %

Riktvärde för 2007-2010 är 57 %

Tabell 36, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 312, för utmaningarna klimat och energi

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal mikroföretag som beviljats stöd för att startat eller utvecklat sin verksamhet	120	44	44	37 %
Programspecifik indikator	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	160 (17,8)	40,3 (4,5)	40,3 (4,5)	25 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	120	0	0	0 %
	Ökning av bruttofördlingsvärde hos stödmottagare	24 (2,7)	0 (0)	0 (0)	0 %
	Bruttoökning av arbetstillfällen till följd av stöd	60	0	0	0 %
Programspecifik indikator	Åtgärdens bidrag till att öka produktionen av förnybar energi, TWh	0,5	0	0	0 %

Riktvärde för 2007-2010 är 25 %

Omfattning

Under 2010 har 386 sökande fått bifallsbeslut för ansökan om stöd. Ackumulerat har 34 % av målet för antal beviljade stöd uppnåtts. Investeringsvolymen uppgick 2010 till totalt 444 mnkr. Ackumulerat innebär detta att 43 % av målet investeringsvolym har uppnåtts. Antalet sökande 2010 är ungefär lika stort som under 2009. Även inom åtgärden för mikroföretagande finns ett stort intresse för stöd inom utmaningarna inom klimat och energi. Antal stöd ligger överstiger periodens riktvärde 25 % och total investeringsvolym ligger i linje med riktvärdet.

För åren 2007 – 2010 har 456,2 mnkr av 780 mnkr beviljats i stöd. Utnyttjandet ligger i takt med programmet.

Resultat

Under 2010 har 272 insatser avslutats, varav 230 företagsstöd och 42 projektstöd.

Totalt för perioden 2007-2010 har 644 insatser avslutats vilket motsvarar 18 % av målvärdet.

Siffrorna i tabellen visar på ett ökat bruttofördlingsvärde med 165,7 mnkr för hela perioden 2007-2010 vilket motsvarar 6 % av målvärdet.

För de 551 företag som fått företagsstöd redovisas en genomsnittlig ökning av bruttofördlingsvärdet med ca 166 000 kr per företag. På grund av tidseftersläpningar har dock inte bruttofördlingsvärdet fått fullt genomslag för alla företag vilket innebär att värdet kommer att stiga de följande åren. Den totala ökningen av bruttofördlingsvärdet kommer vid full effekt av investeringarna att ligga på ett snitt av ca 473 000 kr.

Av de 93 avslutade projekten inom åtgärden är 72 stycken (77 %) av förutsättningsskapande karaktär och ger inte några direkta resultat i form av bruttoförelingsvärde och arbetstillfällen. Ett förutsättningsskapande projekt kan vara en förstudie där man kartlägger eller testar teknik för en viss produktion, gör en marknadsundersökning eller inför certifieringssystem. Det kan också handla om att skapa förutsättningar för företagande genom kompetensutveckling, samverkan och nätverksbyggande. Detta innebär att för projektstöden som svarar för 19 % av totalt utbetalt stödbelopp och 14 % av antalet avslutade insatser inom åtgärden redovisas inga utfall i indikatorerna.

Bruttoökningen i antalet arbetstillfällen ligger på 509 stycken, vilket fortsätter att vara lågt för åtgärden med tanke på att målet visar på 5 060 för hela perioden.

Sammantaget för åtgärden tyder resultaten på att målen gällande bruttoförelingsvärde och arbetstillfällen inte kommer att uppnås även om antalet avslutade insatser når målvärdet. Som ovan nämnts är huvudorsaken till detta att andelen förutsättningsskapande projekt i förhållande till alla insatser är mycket hög inom åtgärden. Indikatorvärdena för dessa projekt sätts till 0. Sannolikt har därför målvärdena överskattats.

Mikroföretagsstöden indelas i olika kategorier. Nedan visas hur de avslutade insatserna under perioden 2007-2010 fördelas procentuellt mellan företagsstöd och projektstöd per kategori.

Tabell 37, Avslutade insatser, åtgärd 312, fördelat på de sju största kategorierna

Kategori	Företagsstöd		Projektstöd	
	%-fördelning	antal insatser	%-fördelning	antal insatser
Förnybar energi		5 %		5 %
Hantverk		3 %		2 %
Häst		27 %		5 %
Mat inkl. matturism		7 %		45 %
Turism		4 %		7 %
Övergripande landsbygds/företagsutveckling		0 %		26 %
Övrigt		54 %		10 %

Avslutade insatser inom företagsstöden finns till största andelen inom kategorin Övrigt och kan vara mekaniska verkstäder, hälsoverksamhet, sågverk, tillverkning av t.ex. träråvaror. Inom kategorin Häst finns t.ex. ny- och ombyggnad av stallar, ridhus och ridbanor.

Projektstöden har störst andel inom kategorin Mat inkl. matturism där det handlar både om förutsättningsskapande projekt (t.ex. främjande av nätverk och kompetenshöjning) och om satsningar på framförallt marknadsföring. Projekten inom kategorin Övergripande landsbygds/företagsutveckling är alla av förutsättningsskapande karaktär utan särskild inriktning på bransch där syftet ofta är att främja företagande generellt inom ett geografiskt område.

3.8.3 Främjande av turistnäringen (313)

Åtgärdens syfte och innehåll

Åtgärden turism kan lämnas som företagsstöd till enskilda turistföretagare i form av stöd till investeringar eller för köp av tjänster för utveckling av företaget. Den lämnas också som ett projektstöd med syfte att allmänt förbättra förutsättningar för turistföretag att utveckla sin verksamhet. Syftet med åtgärden är att företagen ska bli långsiktigt konkurrenskraftiga och lönsamma genom att främja en hållbar utveckling eller produktion av varor eller tjänster som efterfrågas på marknaden.

Budget och beviljat stöd

Tabell 38, Budget och beviljat, åtgärd 313

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2010, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2010, mnkr	Beviljat av budget, %
Budget	700	149,4	422,2	60 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 39, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 313, inkl. utmaningarna klimat och energi

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal nya turistverksamheter som beviljats stöd	3 500	252	855	24 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	2 800 (311)	336,4 (37,4)	927,7 (103,0)	33 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	3 500	176	409	12 %
	Ökning av bruttoförädlingsvärde hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	2 400 (267)	28,4 (3,2)	72,8 (8,1)	3 %
	Bruttoökning av arbetstillfällen till följd av stöd	4 400	72	213	5 %
	Ökat antal turister	350 000	24 665	242 665	69 %

Riktvärde för 2007-2009 är 57 %

Omfattning

Under 2010 har 252 sökande fått bifallsbeslut för ansökan om stöd och investeringsvolymen för 2010 totalt 336 mnkr. Antal stödmottagare är betydligt lägre än riktvärdet liksom för investeringsvolymen (24 respektive 33 % jämfört med riktvärdet på 57 %). Jordbruksverket arbetar aktivt för att sprida information om landsbygdsprogrammet till målgruppen. Det kan därför förväntas att både antalet beviljade stöd och investeringsvolym kommer att öka under de sista åren i programmet.

För åren 2007 – 2010 har 422 mnkr av 700 mnkr beviljats i stöd. Därmed har 60 % av budgeten in-tecknats jämfört med riktvärdet på 57 %.

Resultat

Under 2010 har 176 insatser avslutats, varav 110 företagsstöd och 66 projektstöd. Totalt för perioden 2007-2010 har 409 insatser avslutats vilket motsvarar 12 % av målvärdet.

Siffrorna i tabellen visar på ett ökat bruttoförelägningsvärde med 72,8 Mnkr för hela perioden 2007-2010, vilket motsvarar 3 % av målvärdet. För de 254 företag som fått företagsstöd redovisas en genomsnittlig ökning av bruttoförelägningsvärdet med ca 278 000 kr per företag. På grund av tidseftersläpningar har dock inte bruttoförelägningsvärdet fått fullt genomslag för alla företag vilket innebär att värdet kommer att stiga de följande åren. Den totala ökningen av bruttoförelägningsvärdet kommer vid full effekt av investeringarna att ligga på ett snitt av ca 359 000 kr.

Av de 155 avslutade projekten inom åtgärden är 79 stycken (51 %) av förutsättningsskapande karaktär och ger inte några direkta resultat i form av bruttoförelägningsvärde och arbetstillfällen. Ett förutsättningsskapande projekt kan vara en förstudie där man kartlägger möjliga turistmål inom en viss region, gör en marknadsundersökning eller tar fram beslutsunderlag för framtida investeringar på ett visst turistmål. Det kan också handla om att skapa förutsättningar för företagande genom kompetensutveckling, samverkan och nätverksbyggande. Detta innebär att för projektstöden som svarar för 44 % av totalt utbetalt stödbelopp och 38 % av antalet avslutade insatser inom åtgärden redovisas inga utfall i indikatorerna.

Bruttoökningen i antalet arbetstillfällen ligger på 213 st., vilket fortsätter att vara lågt för åtgärden med tanke på att målet visar på 4 400 för hela perioden. Som ovan nämnts är huvudorsaken till detta att andelen förutsättningsskapande projekt i förhållande till alla insatser är mycket hög inom åtgärden. Indikatorvärdena för dessa projekt sätts till 0. Sannolikt har därför målvärdena överskattats.

Resultatindikatorn ökat antal turister visar en hög måluppfyllelse (69 %) med 243 000 personer. Huvudorsaken är troligen att vissa företag som fått stöd har en hög tillströmning av dagsbesökare t.ex. caféer, konferensanläggningar, restauranger, golfbanor, butiker på landet och djur/älgparker.

Turismstöden indelas i olika kategorier. Nedan visas hur de avslutade insatserna under perioden 2007-2010 fördelas procentuellt mellan företagsstöd och projektstöd per kategori.

Tabell 40, Avslutade insatser, åtgärd 313, fördelat på de sex största kategorierna

Kategori	Företagsstöd	Projektstöd
	%-fördelning antal insatser	%-fördelning antal insatser
Inkvartering	45 %	2 %
Upplevelser natur, kultur, jakt och fiske	21 %	48 %
Upplevelser mat	15 %	16 %
Upplevelser häst	7 %	7 %
Övergripande turismutveckling/marknadsföring	0 %	20 %
Övrigt	12 %	7 %

Avslutade insatser inom företagsstöden finns till största andelen inom kategorin inkvartering t.ex. Bed & Breakfast/Bo på lantgård, pensionat, konferensanläggningar och camping. Inom kategorin upplevelser natur, kultur, jakt och fiske finns äventyrsparker, jaktturism, båtutrustning och museer m.m.

Projektstöden har störst andel inom kategorin upplevelser natur, kultur, jakt och fiske där det handlar både om förutsättningsskapande projekt och om konkreta satsningar på utveckling och marknadsföring av besöksmål t.ex. vandrings- och vattenleder. Projekten inom kategorin övergripande turismutveckling/marknadsföring har ingen särskild inriktning på bransch och kan vara både förutsättningsskapande och innehålla mer konkreta satsningar t.ex. marknadsföring där syftet ofta är att främja turismen generellt inom en region.

3.8.4 Grundläggande tjänster (321)

Åtgärdens syfte och innehåll

Stödet lämnas främst som projektstöd för generella insatser som syftar till att förbättra förutsättningarna för en bättre livskvalitet på landsbygden i form av t.ex. småskalig infrastruktur eller kultur- och fritidsaktiviteter. Stöd kan också lämnas som företagsstöd till enskilda företagare, organisationer m.fl. till investeringar eller köp av tjänster. Det kan exempelvis röra sig om anpassning av byggnader och lokaler inom service- och tjänstesektorn, investeringar i ny utrustning och marknadsundersökningar.

Från år 2010 har åtgärden tillförts ytterligare medel inom ramen för den europeiska ekonomiska återhämtningsplanen för investeringar i bredband på landsbygden. Dessa investeringar genomförs i projektform och utförs till stor del av olika föreningar i samarbete med länsstyrelsen eller kommunen. Investeringar i bredband har också gjorts inom ramen för åtgärdens ordinarie budget. Den nationella delen av finansieringen av bredband har till betydande del kommit från kommuner och PTS.

Budget och beviljat stöd

Åtgärden har under 2010 tillförts 253 mnkr för investeringar i bredband på landsbygden. Budget och beviljat stöd redovisas i tabellen nedan.

Tabell 41, Budget och beviljat stöd, åtgärd 321

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2010, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2010, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	189,0	61,5	119,7	63 %
Bredband	253,4	121,5	121,5	48 %
SUMMA	442,4	183,0	241,2	55 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 42, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 321, inkl. bredbandsstöd

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal beviljade stöd	755	142	247	33 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	1 010 (112,2)	235,8 (26,2)	334,3 (37,1)	33 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	755	36	67	9 %
	Befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service	74 500	19 548	26 114	35 %
	Ökning av antal personer med tillgång till bredband på landsbygden	42 400	1 591	2 063	5 %

Riktvärde för 2007-2010 är 57 % av målet för åtgärden

Tabell 43, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 32, bredbandsstöd

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal beviljade stöd	255	61 st	61 st	24 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	632 (70,2)	142,9 (15,9)	142,9 (15,9)	23 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	255	0	0	0 %
	Befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service	63 500	0	0	0 %
	Ökning av antal personer med tillgång till bredband på landsbygden	25 400	0	0	0 %

Riktvärde för 2007-2010 är 25 % av målet för insatserna inom utmaningarna

Omfattning

Under 2010 har 142 sökande fått bifallsbeslut för ansökan om stöd och investeringsvolymen för 2010 totalt 236 mnkr. Ökningen jämfört med 2009 beror i hög grad på att nya medel har tillförts åtgärden. Efterfrågan på stöd har varit mycket stor under 2010, särskilt under andra halvåret då den svenska offentliga medfinansieringen från PTS kunde börja utnyttjas. När det gäller utfallet för insatser inom ramen för den europeiska ekonomiska återhämtningsplanen (bredband) kan konstateras att antalet beviljade stöd och investeringsvolymen ligger i fas med riktvärdet men eftersom nästan halva budgeten (48 %) är utnyttjad så kommer sannolikt inte målen investeringsvolym och antal beviljade stöd för bredbandsstödet att nås. Detta har sin orsak i att projekten har blivit ungefär dubbelt så kostsamma som vad som ursprungligen antogs. Ett genomsnittligt bredbandsstöd ligger på cirka 2 mnkr. I den redovisade investeringsvolymen ingår för närvarande inte värdet av det ideella arbetet som tillförs av projektägarna. Detta kommer emellertid att följas upp och redovisas senare.

För åren 2007 – 2010 har 241,2 mnkr av 442,4 mnkr beviljats i stöd. Utnyttjandet ligger i takt med programmet.

Resultat

36 insatser har avslutats under 2010 och 67 insatser totalt under perioden 2007-2010, vilket motsvarar 9 % av målvärdet. De flesta (84 %) är i form av projektstöd.

Av de 67 avslutade insatserna inom åtgärden är 23 stycken (34 %) av förutsättningsskapande karaktär och ger inte några direkta resultat i form av befolkning som gynnas eller ökad tillgång på bredband. Ett förutsättningsskapande projekt kan vara en förstudie där man kartlägger landsbygdsbutiker eller drivmedelsstationer inom en region. Det kan också handla om att skapa förutsättningar för företagande och boende genom kompetensutveckling, samverkan och nätverksbyggande.

Indikatorn befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service uppgår till 26 114 personer (exklusive insatser för bredband, se nedan), vilket motsvarar 35 % av målvärdet. Ett fåtal projekt berör orter eller regioner som har en befolkning större än 20 000 invånare, dessa har inte tagits med i redovisningen. De insatser som inte gett bestående förbättrad service har inte heller räknats med.

Indikatorn ökning av antal personer med tillgång till bredband på landsbygden uppgår till 2063 personer vilket motsvarar 5 % av målvärdet. Det är sex bredbandsprojekt som har avslutats, varav ett var en förstudie.

Nedan visas hur de avslutade insatserna under perioden 2007-2010 fördelas på kategorier.

Tabell 44, Avslutade insatser, åtgärd 321, fördelat på de sju största kategorierna

Kategori	Antal avslutade insatser	Procentuell fördelning antal	Gynnad befolkning	Procentuell fördelning befolkning
Butiker/drivmedel	23	34 %	6 176	22 %
Fritid/kultur/idrott	17	26 %	15 229	54 %
Företagande annat	8	12 %	406	1 %
Vatten	7	10 %	4 110	15 %
Bredband	6	9 %	2 063	7 %
Boende	2	3 %	143	1 %
Övrigt	4	6 %	50	0 %
SUMMA	67	100 %	28 177	100 %

Den största kategorin sett till antal insatser är Butiker/drivmedel där det mest varit förstudier som kartlagt butiker och drivmedelsstationer i olika regioner, men det finns några konkreta insatser som gynnar befolkningen. Därefter kommer kategorin Fritid/kultur/idrott som handlar om t.ex. föreningslokaler, ridbanor och motionsspår. Dessa projekt är huvudsakligen konkreta insatser som gynnar totalt drygt 15 000 personer.

3.8.5 Förnyelse och utveckling i byarna (322)

Åtgärdens syfte och innehåll

Åtgärden byutveckling avser uteslutande projektstöd till insatser som ökar möjligheterna för boende och utkomst, samt allmänt stärker bygdernas attraktionskraft. Insatserna ska bidra till ett hållbart nyttjande av bygdens samlade resurser.

Budget och beviljat stöd

Tabell 45, Budget och beviljat stöd, åtgärd 322

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2010, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2010, mnkr	Beviljat av budget, %
Budget	245	32,5	88,3	36 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 46, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 322

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2010	Utfall, ackumulerat	Utfall, ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal byar/lokala grupper som beviljats stöd	1 200	55	207	17 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	490 (54,4)	48,2 (5,4)	128,8 (14,3)	26 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	1 200	31	105	9 %
	Befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service	68 000	21 377	46 000	68 %
	Ökad tillgång till bredband på landsbygden	17 000	0	0	0 %

Riktvärde för 2007-2010 är 57 %

Omfattning

Under 2010 har 55 sökande fått bifallsbeslut för ansökan om stöd och investeringsvolymen för 2010 är totalt 48,2 mnkr. Med ett utfall på 17 % av de målsatta indikatorerna för antalet byar/lokala grupper och 26 % kan konstateras att åtgärden ännu inte har fått förväntad omfattning. Noteras bör att indikatorn antal byar/lokala grupper som beviljats stöd här redovisas som antal beviljade stöd. Det skulle kunna vara så att ett av de beviljade projekten är av den arten att stödet från ett projekt gynnar flera byar/lokala grupper. Detta gäller särskilt nationella övergripande projekt vilket kan styrkas av redovisningen i tabellen nedan där övergripande insatser står för 39 % av alla avslutade projekt inom åtgärden. En av orsakerna till den låga måluppfyllelsen kan vara att sökande som vill utveckla sin bygd vänder sig till leader. Leader har större möjligheter att initiera och stötta bildandet av sådana projekt än övriga stödmyndigheter.

För åren 2007-2010 har 88 mnkr av 245 mnkr beviljats i stöd. Därmed har 36 % av budgeten intecknats jämfört med riktvärdet på 57 %.

Resultat

31 insatser har avslutats under 2010 och 105 insatser totalt under perioden 2007-2010, vilket motsvarar 9 % av målvärdet. Denna åtgärd har bara projektstöd.

Av de 105 avslutade insatserna inom åtgärden är 44 stycken (42 %) av förutsättningsskapande karaktär och ger inte några direkta resultat i form av befolkning som gynnas. Ett förutsättningsskapande projekt kan vara en förstudie där man t.ex. tar fram beslutsunderlag för framtida investeringar; alltifrån vindkraft till friskolor. Det kan också handla om att skapa förutsättningar för byutveckling genom kompetensutveckling, samverkan och nätverksbyggande.

Indikatorn befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service uppgår till 46 000 personer vilket motsvarar 68 % av målvärdet. Ett fåtal projekt berör orter eller regioner som har en befolkning större än 5 000 invånare, dessa har inte tagits med i redovisningen.

Måluppfyllelsen för resultatindikatorn ökad tillgång till bredband är noll. De projekt som genomfört bredbandsinsatser har fått stöd genom åtgärd grundläggande service.

Nedan visas hur de avslutade insatserna under perioden 2007-2010 fördelas på kategorier.

Tabell 47, Avslutade insatser, åtgärd 322, fördelat på de fem största kategorierna

Kategori	Antal genomförda insatser	Procentuell fördelning antal	Gynnad befolkning	Procentuell fördelning befolkning
Övergripande byutveckling inkl gemensamma informationskanaler	41	39 %	7 082	15 %
Gemensamma byggnader/anläggningar/utrustning	33	31 %	26 659	58 %
Gemensamma evenemang (kultur, idrott, festival)	11	10 %	5 206	11 %
Gemensam yttre miljö	10	10 %	3 604	8 %
Övrigt	10	10 %	3 449	8 %
SUMMA	105	100 %	46 000	100 %

Övergripande byutveckling är den största kategorin sett till antal genomförda projekt där handlar det ofta om förutsättningsskapande insatser som att öka samverkan och kompetensen inom ett visst sakområde. Här ingår också aktiviteter som syftar till att sprida information inom bygden t.ex. nyhetsblad och webbplatser, det är dessa informationskanaler som antas gynna befolkningen konkret. Kategorin Gemensamma byggnader/anläggningar/utrustning som innehåller t.ex. bygdegårdar, hästanläggningar och biografier är också relativt vanligt förekommande.

3.8.6 Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden (323)

Åtgärdens syfte och innehåll

Åtgärden natur- och kulturarv avser till dels företagsstöd till enskilda företagare, organisationer m.fl. i form av stöd till investeringar eller köp av tjänster. Det kan exempelvis röra sig om restaurering av kulturhistoriskt intressanta byggnader för användning inom ett nytt område eller om restaurering, underhåll och uppgradering av det lokala natur- och kulturlandskapet. Åtgärden kan också avse projektstöd för generella insatser som syftar att förbättra förutsättningarna enligt ovan.

Budget och beviljat stöd

Tabell 48, Budget och beviljat stöd, åtgärd 323

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2010, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2010, mnkr	Beviljat av budget, %
Budget	119	40,7	80,7	68 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 49, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 323

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal aktiviteter som beviljats stöd	600	52	145	24 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	238 (26,4)	48,1 (5,3)	101,8 (11,3)	43 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	600	30	67	11 %
	Befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service	136 000	44 252	56 089	41 %
Programspecifik indikator	Antal restaurerade byggnader	350	10	29	8 %

Riktvärde för 2007-2010 är 57 %

Omfattning

Under 2010 har 52 sökande fått bifallsbeslut på sin ansökan om stöd och investeringsvolymen för de beviljade projekten är totalt 48,1 mnkr. Måluppfyllelsen ligger för antal aktiviteter på 24 % och för investeringsvolymen på 43 % mot förväntade 57 %. Resultatet antyder att investeringsvolymen per projekt är betydligt högre än förväntat och att detta mål kommer att uppnås inom programperioden. Beviljat belopp ökade kraftigt från 2009 till 2010, från 20 mnkr till 40 mnkr. Antalet beviljade stöd ökade dock inte i samma utsträckning varför den genomsnittliga projektstorleken blev betydligt större under 2010.

För åren 2007 – 2010 har 81 mnkr av 119 mnkr beviljats i stöd. Därmed har 68 % av budgeten in-tecknats jämfört med riktvärdet på 57 %.

Resultat

30 insatser har avslutats under 2010 och 67 insatser totalt under perioden 2007-2010, vilket motsvarar 11 % av målvärdet. De flesta (91 %) är i form av projektstöd.

Av de 67 avslutade insatserna inom åtgärden är 23 stycken (34 %) av förutsättningsskapande karaktär och ger inte några direkta resultat i form av befolkning som gynnas. Ett förutsättningsskapande projekt kan vara en förstudie där man kartlägger kulturbyggnader eller fornlämningar inom ett geografiskt område. Det kan också handla om att skapa förutsättningar för bevarande genom kompetensutveckling och planering inför framtida renoveringsarbeten.

Indikatorn befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service uppgår till 56 089 personer vilket motsvarar 41 % av målvärdet. Ett fåtal projekt berör orter eller regioner som har en befolkning större än 20 000 invånare, dessa har inte tagits med i redovisningen.

Indikatorn antal restaurerade byggnader uppgår till 29 stycken vilket motsvarar 8 % av målvärdet.

Nedan visas hur de avslutade insatserna under perioden 2007-2010 fördelas på kategorier.

Tabell 50, Avslutade insatser, åtgärd 323, fördelat på de tre största kategorierna

Kategori	Antal bevarade natur/kulturarv	Procentuell fördelning antal	Gynnad befolkning	Procentuell fördelning befolkning
Byggnader mm	29	59 %	28 394	51 %
Natur/kulturarv övrigt	13	27 %	9 479	17 %
Naturarv	7	14 %	18 216	32 %
SUMMA	49	100 %	56 089	100 %

Den största kategorin sett till antal genomförda insatser för bevarande är byggnader där det handlat om t.ex. lador, fähus och bystugor. Även industribyggnader och t.ex. broar förekommer. Inom kategorin natur/kulturarv övrigt handlar det framförallt om bevarande av olika historiska samlingar. Därefter kommer kategorin naturarv som innehåller t.ex. restaurering av kulturlandskap och upprensning av vattendrag. Inom åtgärden byutveckling finns också ett 10-tal projekt som arbetat med bevarande och uppgradering av natur- och kulturarv.

3.8.7 Kompetensutvecklings- och informationsinsatser (331)

Åtgärdens syfte och innehåll

Kompetensutvecklingen inom axeln ska underlätta anpassningen för landsbygdens aktörer utanför jordbrukssektorn till nya förutsättningar för en ökad kvalitet i produktionen av varor och tjänster. Dessutom ska den stärka företagens utvecklingsförmåga och konkurrenskraft. Kompetensutveckling av företagen och kunskapsuppbyggnad hos företagen är viktig för att uppnå målen för axel 3. Aktiviteter utförs både nationellt och regionalt med utgångspunkt i nationella och regionala strategier för landsbygdsutveckling. Åtgärden är uppdelad mellan projektstöd och företagsstöd. Målgrupp för åtgärden är aktörer inom axeln som har behov av kompetensutveckling för att förstärka övriga åtgärder inom axeln. Aktiviteterna kan dels avse företagsstöd och dels projektstöd. Företagsstöd ges till verksamma på landsbygden utanför jordbrukssektorn som önskar genomgå specialutbildningar och därigenom stärka företaget. Projektstöd för kompetensutveckling ges till kunskapsföretag och organisationer – inklusive Jordbruksverket och länsstyrelser - som anordnar kompetensutveckling som kommer flera till del och tar fram utbildningsprogram med kursmaterial.

Målområden

Kompetensutvecklingen genomförs under det gemensamma namnet "Landet lär", som också innefattar axel 1. Verksamheten har delats in i olika målområden, vilka för axel 3 har en koppling till regional utveckling.

Målområdet företagsutveckling

Kompetensutveckling inom målområdet ska medverka till att öka kvaliteten i produktionen av varor och tjänster och för att stärka företagens utvecklingsförmåga och konkurrenskraft. Målområdet är uppdelat på företag inom de gröna näringarna (insatser inom axel 1) och företag utanför de gröna näringarna (insatser inom axel 3).

Målområdet landsbygdsutveckling

Kompetensutveckling inom målområdet ska bidra till att få en ökad livskvalitet på landsbygden genom kompetenshöjande åtgärder inom områdena service, bygdeutveckling och utveckling och bevarande av natur- och kulturarvet.

Budget och beviljat stöd

Under 2010 har åtgärden förstärkts med 40 mnkr för en särskild satsning för utveckling av visionen Sverige – det nya matlandet. Budget och beviljat stöd redovisas i tabellen nedan.

Tabell 51, Budget och beviljat stöd, åtgärd 331

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2010, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2010, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	475,8	72,4	241,4	51 %
Sverige – det nya matlandet	40	10,5	10,5	26 %
SUMMA	515,8	82,9	251,9	49 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 52, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 331

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2010	Utfall, ackumulerat	Utfall, ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal ekonomiska aktörer som deltagit i aktiviteter som fått stöd	105 000	7 189	34 535	33 %
	Antal utbildningsdagar	210 000	14 410	43 558	21 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal deltagare som fullföljt utbildningar	105 000	3 600	17 300	16 %

Riktvärde för 2007-2010 är 57 %

Omfattning

Sammanlagt har 7 189 personer, deltagit i olika aktiviteter under 2010. I genomsnitt har utbildningens längd varit två dagar per utbildningstillfälle.

Under perioden 2007-2010 har stöd beviljats för 252 mnkr, vilket utgör 49 % av budgeten för åtgärden. Indikatorvärdena i tabellen ligger på en nivå som innebär att det är osäkert om målen uppnås under programperioden även om hela budgeten används. Om det finns eftersläpningar i registreringen av indikatorvärden kan viss återhämtning ske under kommande år som förbättrar det slutliga utfallet.

Tilläggas bör att sifferuppgifterna som lämnades i årsrapport för 2007 var preliminära och har justerats i tabellen ovan.

För åren 2007-2010 har 252 mnkr av 515,8 mnkr beviljats i stöd. Därmed har 49 % av budgeten intecknats jämfört med riktvärdet på 57 %.

Resultat

Jordbruksverket (förvaltningsmyndigheten) genomförde våren/sommaren 2010 i samarbete med Statistiska Centralbyrån en enkätundersökning riktad till målgruppen för åtgärden kompetensutveckling inom landsbygdsprogrammet. Syftet med enkäten var att utvärdera åtgärden för att kunna få svar på frågor kopplade till EU-indikatorer men också för att kunna förbättra verksamheten. Enkäten gick ut till drygt 8 000 personer som deltagit i en kurs eller fått rådgivning. I enkäten fanns en fråga om deltagarna förändrat sitt sätt att arbeta på gården/företaget efter utbildningen. Av dem som deltog i undersökningen och som fått utbildning inom åtgärden kompetensutveckling svarade ca 50 % att de på något sätt förändrat sitt sätt att arbeta på.

3.8.8 Kompetens- och informationsinsatser för förberedelse och genomförande av lokala utvecklingsstrategier (341)

Åtgärdens syfte och innehåll

Åtgärden avser projektstöd till potentiella LAG, främst under förberedelsefasen för studier i området, lokala informations- och mobiliseringsinsatser samt framtagande av underlag inför utarbetandet av lokala utvecklingsstrategier inom leader. Åtgärden har inte utnyttjats sedan 2009.

Budget och beviljat stöd

Tabell 53, Budget och beviljat stöd, åtgärd 341

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2010, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2010, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	15	0	16,2	108 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 54, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 341

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal kompetensutvecklings- och animationsaktiviteter	200	0	1101	551 %
	Antal deltagare i aktiviteter	10 000	0	13 527	135 %
	Antal offentliga-privata partnerskap som fått stöd	0	0	0	0
Resultat (avslutade insatser)	Antal deltagare i fullföljda insatser	10 000	0	13 527	135 %
Programspecifik indikator	Antal bildade LAG-grupper	60	0	63	105 %

Riktvärde för 2007-2009 är 42,8 %

Omfattning och resultat

De allra flesta av de 63 lokala partnerskap som till och med 2009 lämnat in ansökningar i form av lokala utvecklingsstrategier för att bilda leaderområden har fått del av åtgärdens medel. Huvuddelen av stöden inom åtgärden beviljades under 2008.

Stöd inom åtgärden har beviljats av länsstyrelserna till partnerskap inom respektive region/län efter analys och prövning mot målen att främja bildandet av LAG och avgränsning av leaderområden. Jordbruksverket bedömer att medlen allokerats effektivt och främjat uppsatta mål. Totalt har 63 grupper bildat leaderområden varmed målet överskreds något. Utfallet av aktiviteter och deltagare har överträffat uppsatta mål väsentligt. Samtliga deltagare i olika former av utbildningar som kurser och dylikt, har fullföljt dessa.

3.9 Axel 4

3.9.1 Genomförande av lokala utvecklingsstrategier (411, 412 och 413)

Åtgärdernas syfte och innehåll

Syftet med stöden är att genomföra lokala utvecklingsstrategier som verkar för att uppfylla målen för en eller flera av de tre axlarna i landsbygdsprogrammet. Varje LAG genomför sin strategi utifrån ett underifrånperspektiv och väljer ut projekt som stärker landsbygdens utveckling inom ett geografiskt avgränsat leaderområde.

Budget och beviljat stöd

Budget och beviljat stöd per axel inom leader redovisas i tabellen nedan

Tabell 55, Budget och beviljat stöd, åtgärd 411-413

Åtgärd	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2010, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2010, mnkr	Beviljat av budget, %
Ökad konkurrenskraft (411)	100,0	14,3	25,4	25 %
Markförvaltning och miljö, (412)	466,3	41,0	77,6	17 %
Diversifiering och livskvalitet, (413)	1 233,6	284,8	595,9	48 %
SUMMA	1 799,9	340,1	698,9	39 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 56, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 411-413

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal LAG-grupper	60	0	63	105 %
	Storlek på leaderområden, km ²	300 000	1 154	420 763	143 %
	Total befolkning i leaderområdet, miljoner invånare	3,9	0,024	3,837	98 %
	Antal projekt finansierade av LAG	4 500	842	1 651	37 %
	Antal stödmottagare	3 500	1 296	1 296	37 %
Resultat (avslutade insatser)	Bruttoökning av arbetstillfällen till följd av stöd	5 600	149	174	3 %
	Antal deltagare som fullföljt utbildningar	15 000	5 159	5 329	36 %

Riktvärde för 2007-2010 är 57 %

Omfattning

Under 2009 godkändes de sista av Sveriges nu verkande 63 LAG. Målet om 60 LAG har därmed uppnåtts och överträffats. Under 2010 har två befintliga leaderområden utökats geografiskt. Den sammanlagda ytan för samtliga leaderområden täcker därmed cirka 421 km² vilket motsvarar en måluppfyllelse på 143 %. Ytan för det sammanlagda leaderområdet var i tidigare årsrapporter inte korrekt redovisad på grund av att några områden saknades i sammanställningen, med tillägg för dessa ökar totalytan med drygt 11 000 km². Den totala befolkningen i landets leaderområden överensstämmer nu i stort med målet. Den goda måluppfyllelsen för nämnda omfattningsindikatorer, är ett resultat av framgångsrikt informations- och mobiliseringsarbete av berörda myndigheter och lokala utvecklingsgrupper. Undantaget vissa delar av Stockholms län har Leader etablerats över nästan hela Sveriges landsbygd.

De första åren har till viss del inneburit en uppstartsfas med kompetensutveckling av LAG samt informationsinsatser i leaderområden. Det har påverkat utvecklingen av antalet beslutade projekt. Antalet beslutade projekt har dock ökat progressivt och särskilt under 2010. Utfallet på 37 % av målet bedöms därför som tillfredsställande och trenden indikerar att programbudgeten för axel 4 har goda förutsättningar för att förbrukas.

Antalet beslutade projekt varierar väldigt mycket mellan leaderområdena från en handfull projekt i något område till över 100 i det område som har beslutat om flest projekt. Detta kan bero på flera saker, bl.a. att några områden har kommit igång sent, men det kan även finnas andra orsaker. Förvaltningsmyndigheten planerar en utbildning i professionellt leaderarbete för att få förbättra leaderarbetet och förhoppningsvis få igång mer verksamhet i leaderområdena.

De vanligaste inriktningarna på beslutade projekt är turism, förbättrad attraktionskraft och förbättrad livskvalitet. Företagande ligger också relativt högt upp på listan.

Resultat

Antalet projekt som avslutats t.o.m. 2010 är 339 stycken. Knappt hälften av de avslutade projekten handlar om olika slag av förstudier och kartläggningar. Det rör sig därför om ett begränsat antal projekt som kan visa resultat i form av tillkommande arbetstillfällen och deltagare som fullföljt utbildningar. Tillkomst av arbetstillfällen har konstaterats för ca vart tionde projekt. Av arbetstillfällena finns flera som följer av att olika slag av evenemang initierats och där de aktuella arbetstillfällena blir av säsongskaraktär. En annan grupp är sysselsättningstillfällen som uppkommit genom att näringsverksamhet stimulerats och att nya företag representerar nya arbetstillfällen. Underlaget är för begränsat för att dra mer långtgående slutsatser om det är vissa slag av projektinriktningar som ger särskilt avtryck i ökad sysselsättning. Evenemang och festivaler relaterade till insatser för att förnya byar/bygder och att stimulera turism är det som hittills är mest framträdande.

Att projekt genererar utbildningar förekommer i ungefär vart sjunde projekt. Antalet projekt med huvudinriktning att tillhandahålla utbildningar är litet. Utbildningarna ingår i stället som en del i aktuella projekt och är oftast motiverade av att ge viss kompetens som deltagare i projekten behöver för sitt genomförande av projekten eller för den verksamhet som följer av projektens inriktning. Det handlar inte om några längre utbildningar utan kortare kurser, studiecirkel, seminarier, dagskurser. Utbildningsämnena täcker ett brett spektra, alltifrån kompetens för att driva viss näringsverksamhet t.ex. utbildning i livsmedels- och alkohollagen, vård av äldre, biodling, skatteregler till fritidsverksamheter t.ex. kurser i musik, dans, lägerledning, trädgårdsskötsel. Utbildning inom ramen för genomförande av ett projekt är t.ex. att i ett biogasprojekt ha kurser om produktionsteknik och ekonomisk kalkylering för biogasanläggningar.

Tabell 57, Avslutade insatser inom Leader, fördelat på de fem största kategorierna

Kategori	Procentuell fördelning av antal avslutade insatser
Turism	35 %
Bygdeutveckling	25 %
Fritid	10 %
Kulturhistoria	5 %
Övrigt	25 %

Projekt med kopplingar till turism är den största gruppen (ca 35 % av projekten). Därefter följer en grupp där bygdeutveckling är ett dominerande innehåll (ca 25 %) och en tredje grupp har tonvikt på kultur- och fritidsaktiviteter (drygt 10 %).

Som nämnts ovan är hittills förstudier den vanligaste karaktären på projekten (knappt hälften). Ca en fjärdedel av projekten kan karaktäriseras som engångsinsatser t.ex. tillbyggnad av lokal medan resten kan kopplas till kontinuerlig verksamhet. Ett tiotal projekt har en profil som gör att de främst är förutsättningsskapande och där framväxt av resultat visar sig på längre sikt t.ex. utvecklingsansatser för bygder.

Fysiska objekt som skapas eller underhålls i projekten är av många olika slag och hittills rör det sig om runt 100 stycken. Närmare hälften handlar om att skapa eller underhålla byggnader t.ex. samlingslokaler, idrottslokaler/-anläggningar, upp- och utrustning av gemensamma lokaler. En grupp rör den yttre miljön t.ex. bad- och parkeringsplats, brygga, gångväg, bro. Förutsättningar för bl.a. turism främjas med anläggning av vandringsleder, uthyrningsstugor, skyltar, webbplatser, museum etc.

Leader är en metod för landsbygdutveckling baserad på lokalt engagemang och därför är uppgifter som visar vilka som är engagerade i projekten av intresse. Mer än en tredjedel av projektägarna är någon form av ideell förening. De representerar många intressen, men idrotts- och sportverksamhet är den största delgruppen. Räknat på antalet projekt är den näst största gruppen av karaktären bygdelag/-föreningar och räknas även hembygdsföreningar dit så står dessa som projektägare för ca en femtedel av projekten. Tredje vanligaste slag av projektägare är ekonomiska föreningar (ca vart sjunde projekt). Kommuner är projektägare i knappt vart tionde projekt.

Leader bygger på att bygdens gemensamma resurser tas tillvara och utvecklas. En betydelsefull del är insatser inom projekten i form av ideellt arbete. I genomsnitt är det värderat till ca 120 000 kr per slutredovisat projekt och är därmed lika stort som det genomsnittliga projektstödet (den del som finansieras av EU och svenska staten). Det visar på ett starkt engagemang på lokal nivå i projekten.

3.9.2 Samarbete (421)

Åtgärdens syfte och innehåll

Åtgärden omfattar nationella eller transnationella samarbetsprojekt mellan LAG, eller mellan LAG och leaderliknande grupper. Projekten verkar för att uppfylla målen för en eller flera av de tre axlarna samt för att skapa mervärden för ett leaderområde genom utbyte och samverkan med ett eller flera andra områden. Stöd kan också lämnas för kontaktskapande insatser och förberedelser inför samarbetsprojekt.

Budget och beviljat stöd

Budget och beviljat stöd per axel inom åtgärden samarbete redovisas i tabellen nedan

Tabell 58, Budget och beviljat stöd, åtgärd 421

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2010, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2010, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	100	12	15	15 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 59, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 421

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal beviljade projekt	300	34	52	17 %
	Antal LAG-grupper som deltar i samarbete	60	14	32	53 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade projekt	300	4	4	1 %
	Bruttoökning av arbetstillfällen till följd av stöd	150	0	0	0 %

Riktvärde för 2007-2010 är 57 %

Omfattning

2010 har varit en uppstartsfas för samarbetsprojekt. Generellt kan man nog säga att LAG som godkändes under 2009 inte varit mogna för att gå in i samarbetsprojekt. Denna typ av projekt kräver att kontakter byggs upp under en längre tid och genomförandet kräver också kunskaper utöver vad som krävs för genomförandet i övrigt. Under hösten 2010 har ett utbildningsprogram med särskild inriktning mot transnationellt samarbete erbjudits LAG. Förvaltningsmyndigheten och LAG tar del av den information som lämnas via det europeiska nätverket för landsbygdsprogrammet, vilket bedöms ge ett positivt stöd för utvecklingen av samarbetsåtgärden. Även det nationella landsbygdsnätverket främjar det transnationella samarbetet.

Om än från en låg nivå vid utgången av föregående år, så har beslutstakten ökat under 2010. Utifrån de många förberedande insatser som nyligen gjorts bedöms utnyttjandet av åtgärden ha förutsättningar att öka väsentligt. Utifrån nämnda förutsättningar bedöms utfallet hittills av antalet projekt på 17 % av målet som tillfredsställande. Även utfallet av deltagande LAG som ökat väsentligt under 2010 bedöms som bra.

Resultat

Fyra samarbetsprojekt har avslutats till och med 2010. I samtliga fall handlar det om förstudier och något utfall i form av nya arbetstillfällen är därför inte aktuellt. Två av förstudierna är inriktade på samarbeten med andra länder medan två gäller samarbeten mellan leaderområden i Sverige. Av de transnationella projekten är ett inriktat på turism och ett på kulturutbyte. De nationella samarbetsprojekten är relaterade till utveckling av turism.

3.9.3 Driftskostnader för LAG samt informations- och animationsinsatser (431)

Åtgärdens syfte och innehåll

Åtgärden syftar till att finansiera LAG:s insatser för att administrera genomförandet av lokala utvecklingsstrategier samt kompetensutvecklings- och animeringsinsatser inom axel 4.

Budget och beviljat stöd

Budget och beviljat stöd per axel inom åtgärd 431 redovisas i tabellen nedan.

Tabell 60, Budget och beviljat stöd, åtgärd 431

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2010, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2010, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	475	54	203	43 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 61, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 431

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2010	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal informations- och animationsinsatser	10 000	1 626	4 568	46 %
	Antal deltagare i olika aktiviteter	210 000	15 037	56 111	27 %
Resultat	Antal insatser för vilka uppställda mål har nåtts	10 000	1 626	4 568	46 %

Riktvärde för 2007-2010 är 57 %

Fram till och med 2009 noteras en ojämn fördelning av informations- och animationsinsatser vid jämförelser mellan LAG. Detta beror på att LAG startat med en spridning över två år. Den ojämn fördelningen syns av samma skäl till viss del även under 2010. Vissa slag av breda informationsinsatser som genomförts under de första åren för att marknadsföra LAG och dess utvecklingsstrategier kan förväntas avta under kommande år. Utfallet 2010 är lägre än 2009 men detta beror på att beräkningssättet har justerats. Det rätta utfallet för 2009 ska vara 2 072 informations- och animationsinsatser och inte 3 200 och antal deltagare ska för 2009 vara 30 774 och inte 86 900. De höga siffrorna för 2009 beror på att utbildningsinsatser avseende LAG-kontorens personal ingick.

3.9.4 Utvecklingen av Leader under programperioden

Under senare delen av 2006 påbörjade Jordbruksverket informationsinsatser kopplade till införandet av leader i landsbygdsprogrammet. Informationsträffar genomfördes på ett flertal platser runt om i landet tillsammans länsstyrelserna.

Arbetet med mobilisering tog vid och lokala utvecklingsstrategier arbetades fram. Informationsbehovet var stort kring leader och Jordbruksverket bildade resursgruppen Team landsbygd i syfte att underlätta och stärka genomförandet av leader.

Under 2007 började leaderområden formeras över större delen av Sveriges landsbygd. Trots stort intresse visade det sig att förutsättningarna och mognaden för införandet i de tilltänkta leaderområdena varierade. Leadermetoden bygger på samverkan mellan olika sektorer i samhället, underifrånperspektiv och långsiktig planering. En sådan process bör ges den tid som krävs för att skapa en hållbar utvecklingsstrategi och förutsättningarna för ett lyckat genomförande. Införandeprocessen pågick under två år, fram till slutet av 2009.

Då leaderområdena kom igång vid olika tidpunkter har detta påverkat takten för genomförande och beslutstakten under de första åren. Under 2010 kan vi konstatera att genomförandet och beslutstakten accelererar kraftigt. LAG som påbörjade sin verksamhet tidigt har i många fall beslutat om en hög andel av sin budget. Det talar för att LAG som startat senare generellt har förutsättningar för att hinna förbruka sin budget på ett bra sätt. Andelen beslutade medel är högre i åtgärd diversifiering och Livskvalitet, än inom åtgärderna ökad konkurrenskraft samt markförvaltning och miljö. Under 2010 har informationsinsatser riktats för att främja genomförandet av åtgärderna ökad konkurrenskraft samt markförvaltning och miljö liksom genomförandet av samarbete.

Förvaltningsmyndigheten följer särskilt de mindre LAG som har en liten budget för genomförandet och därigenom även en liten budget för driftskostnader, (budgeten för driftskostnaderna får vara högst 20 % av LAGs totalbudget). Vissa fasta kostnader inom driftsätgården är lika stora för alla LAG, vilket innebär att LAG med liten budget har ett mer begränsat utrymme för de insatser som krävs för att uppnå ett gott resultat. Under 2011 planeras breda kompetensutvecklingsinsatser för att stärka LAG och dess partnerskap. Dessa insatser kommer även att syfta till ett effektivt och ändamålsenligt utnyttjande av driftsätgården.

Landsbygdsnätverket har sedan dess start lagt mycket av sina resurser på insatser som främjat Leader. Dessa insatser bedöms till stor del ha bidragit till ökad kunskap om Leader hos landsbygdens intressenter samt till att LAG och Leadermetoden fått en relativt sett god start under dessa första år av landsbygdsprogrammet.

Fram till och med 2010 har samtliga LAG tilldelats en preliminär budget med samma fördelning som det nationella programmets fördelning mellan åtgärderna. Programmets övervakningskommitté har godkänt ramar för en ny budgetfördelning inom axel 4 som även fortsättningsvis säkerställer att Sverige kommer att tillämpa Leader inom samtliga axlar. Under 2010 har en process påbörjats som ska ge varje LAG möjlighet att på ett bättre sätt anpassa sin budget utifrån sin utvecklingsstrategi. En sådan anpassning beräknas kunna genomföras under 2011. Förvaltningsmyndigheten har fram till årsskiftet 2010/2011 fördelat ca 95 % av programbudgeten för axel 4 till LAG. Under 2011 beräknas resterande medel fördelas till LAG.

4 Programmens finansiella genomförande

4.1 Generellt om det finansiella genomförandet

För kalenderåret 2010 har redovisats 528,9 mneuro i utbetalningar för programmets åtgärder, vilket motsvarar 4 960,6 mnkr. Den genomsnittliga växelkursen var därmed 9,37 kr/euro. Motsvarande siffror för 2009 var 347,7 mneuro i utbetalningar motsvarande 3 646,4 mnkr. Växelkursen var då 10,49 kr/euro. Som framgår var utbetalningarna betydligt högre 2010 jämfört med 2009. Den huvudsakliga orsaken är en kombination av senare utbetalningar än normalt för stödår 2009 avseende miljöersättningar och kompensationsbidrag och den höjning av ersättningsbelopp som gjordes i och med programändringen 2010. Under 2010 har även utbetalningstakten för axel 1, 3 och Leader fortsatt att öka.

Jordbruksverket bedömer att samtliga medel som tilldelats inom landsbygdsprogrammet 2007-2013 kommer att utnyttjas för utbetalningar till och med 2015. Detta gäller således även de medel som avsatts för åtgärder inom axel 1, 3 och Leader, men förutsätter då att viss omfördelning av medel görs mellan länsstyrelserna och i viss omfattning mellan åtgärder.

4.2 Axelvis redovisning av utbetalade belopp

I nedanstående tabell redovisas totala offentliga medel, således både EU och nationella, som har utbetalats till stödmottagarna under kalenderåret 2010. Överskjutande nationell finansiering, så kallad top-up, och utbetalade förskott ingår inte. Med övergångsutgifter i tabellen avses betalningar till stödmottagarna som baseras på beslut fattade under den förra programperioden inom ramen för miljö- och landsbygdsprogrammet 2000-2006.

I tabellen framgår utbetalningar per axel i euro under kalenderåret 2010 respektive ackumulerat för perioden 2007-2010. Budgeten för perioden 2007-2013 uppgår till 4 041,5 miljoner euro. I bilaga 3 redovisas detaljerade uppgifter per åtgärd.

Tabell 62, Utbetalat till stödmottagarna inkl. utmaningarna och bredband, belopp i euro

Axel	2010	ackumulerat 2007 till 2010
Axel 1	74 186 032	220 737 591
Därav övergångsutgifter	0	22 439 809
Axel 2	384 850 422	1 398 238 445
Därav övergångsutgifter	17 717 928	352 203 539
Axel 3	33 636 061	76 331 625
Därav övergångsutgifter	0	1 984 781
Axel 4	15 673 382	19 727 215
Därav övergångsutgifter	0	0
Tekniskt stöd	20 628 061	59 474 994
Därav övergångsutgifter	0	300 198
Totalt för programmet	528 973 958	1 774 509 869
Därav övergångsutgifter	17 717 928	376 928 327

I nedanstående tabell redovisas hur stor del, av de utbetalningar som redovisats ovan, som avser utmaningar och bredband. Den totala budgeten för det uppgår till 159,6 miljoner euro varav EJFLU finansierar 75 %.

Tabell 63, utbetalat för insatser inom utmaningarna och bredband, belopp i euro

Axel	2010	ackumulerat 2007-2010
Axel 1	478 840	478 840
Axel 2	8 171 464	8 171 464
Axel 3	143 863	143 863
Axel 4	0	0
Tekniskt stöd	0	0
Totalt för programmet	8 794 167	8 794 167

5 Pågående utvärdering av programmet

5.1 Viktiga händelser under året när det gäller pågående utvärdering

Ett huvudspår i Jordbruksverkets utvärderingsarbete är att i egen regi samla in uppgifter för utvärdering av företags- och projektstöd inom axlarna 1, 3 och 4. Under 2009 byggde Jordbruksverket upp IT-systemet EVALD som huvudverktyg för denna insamling. EVALD driftsattes under 2010 och ett omfattande arbete har pågått under 2010 med att registrera uppgifter i systemet utifrån information från kopierade akter (ansökningshandlingar, affärs- och projektplaner och slutrapporter) från länen. Vid utgången av 2010 hade 5 600 insatser registrerats i EVALD.

Under år 2010 färdigställdes av extern utvärderare rapport om halvtidsutvärdering av programmet samt redovisades i en rapport från Förvaltningsmyndigheten hur den nationella strategin fått genomslag i tillämpningen av programmet under 2007-2009. Båda rapporterna har överlämnats till kommissionen.

På uppdrag av landsbygdsdepartementet utarbetades av extern konsult under år 2010 en särskild rapport om uppföljning av investeringsstöd till företag som hade beslutats om under den förra programperioden. Den visade att flertalet företag hade utvecklats positivt och i enlighet med planerna.

5.2 Utvärderingssystem och utvärderingsplan

Utvärderingen styrs av CMEF. Vissa delar handlar om att ta ut siffror från ordinarie administrativa system (för omfattningsindikatorer). Andra delar (resultat- och effektindikatorer) är betydligt mer komplicerade och det är långtifrån självklart hur riktlinjerna ska tolkas och tillämpas. Under 2009 formulerade Jordbruksverket flera frågor om de komplicerade delarna till EU-kommissionen och det organ som EU-kommissionen använder som helpdesk gentemot medlemsländerna, Rural Evaluation Helpdesk. Under 2009 besökte Jordbruksverket Rural Evaluation Helpdesk vid flera tillfällen för att diskutera frågorna och svar gavs då till viss del.

För att få en mer fullständig bild av hur reglerna ska tolkas och tillämpas tog Jordbruksverket under 2010 kontakt med andra länder för erfarenhetsutbyte kring utvärderingsarbetet. Övergripande slutsatser efter kontakter med dessa länder samt med EU-kommissionen/ Rural Evaluation Helpdesk och efter genomgång av ett stort antal akter från länsstyrelserna, är att det inte är möjligt att utan vidare utvärdera resultat av stöd direkt på åtgärdsnivå. Spridningen är stor mellan stödmottagande företag och projekt inom en och samma åtgärd, vilket gör det olämpligt att använda ett och samma tillvägagångssätt vid utvärderingen rakt igenom.

Dessa kontakter pekar dessutom tydligt på att det är stora skillnader mellan olika länder kring hur åtgärderna tillämpas vilket i sin tur har betydelse för val av utvärderingsmetod. Det är därför inte säkert att en metod som visar sig lyckosam i ett land skulle vara lämplig att använda i ett annat land.

Som Jordbruksverket uppfattar EU-kommissionens/Rural Evaluation Helpdesks utgångspunkter i de svar som mottagits, är att det kan antas att programmen genomförs på ett relativt standardiserat sätt och att det därigenom är möjligt att använda metoder som är anpassade efter dessa standarder. Sett till det svenska programmets utformning är dock EU-kommissionens/Rural Evaluation Helpdesks anvisningar svåra att tillämpa fullt ut.

EU-kommissionen/Rural Evaluation Helpdesk lämnar öppningar för nationella tillämpningar om skäl finns till detta. Vid kontakter har Jordbruksverket redovisat de problemställningar som finns och också diskuterat genomförbara alternativa ansatser⁵.

⁵ Även andra länder har reagerat på svårigheterna att tillämpa KOM/ Rural Evaluation Helpdesks riktlinjer. Tyskland kallade till ett möte i mars 2011 där representanter för Sverige deltog och redovisade problemen.

Under 2010 har Jordbruksverket påbörjat analys av insamlat material från länsstyrelserna med syfte att få fram lämpliga delpopulationer som kan ligga till grund för utvärderingen.

Vad som sagts ovan gäller axlarna 1, 3 och 4. För axel 2 har Jordbruksverket fortsatt med tidigare påbörjade arbeten rörande baselineindikatorer.

5.3 Utvärderingsaktiviteter i relation till utvärderingsplanen

Jordbruksverket har under året besökt Storbritannien (England) och Italien för att diskutera gemensamma problem kring utvärderingen. Båda besöken gav god insikt i hur landsbygdsprogrammet tillämpas i respektive land samt hur man hanterar utvärderingsfrågorna (detta redovisas närmare under avsnitt 5.4.1).

Jordbruksverket har också tagit emot delegationer från Estland och Lettland och genomfört ett seminarium med delegationerna kring utvärderingsfrågorna.

Under 2010 har den oberoende utvärderaren för halvtidsutvärderingen avslutat sitt arbete och lämnat slutrapport. Jordbruksverket har prioriterat arbetet med att bistå utvärderaren med material. Tyvärr blev driftsättningen av EVALD något försenad varför Jordbruksverket inte fullt ut kunnat få fram uppgifter i den utsträckning som varit önskvärt.

Enligt utvärderingsstrategin ska flera olika ansatser för utvärdering prövas. Ett par metoder går ut på att jämföra stödmottagande företag med liknande företag som inte fått stöd (jämförelsegrupper). En studie rörande hur metoder som bygger på material för jämförelsegrupper skulle kunna tillämpas för Sverige inleddes under 2010. En första delstudie i ämnet genomfördes under 2010 av extern uppdragstagare, som studerade teoretiska utgångspunkter att använda den s.k. Difference in Difference metoden (DiD) för effektindikatorerna. Studien pekar på de komplicerade samband som finns kring denna metod och svårigheter i den praktiska tillämpningen. Ytterligare studier på området initierades under 2010.

Studien rörande DiD och internationella kontakter beskrivs närmare i nästa avsnitt.

5.4 Jordbruksverkets rapporter, studier och undersökningar med koppling till landsbygdsprogrammet, påbörjade och genomförda under 2010

5.4.1 Pågående projekt om åtgärderna i axel 1, 3 och 4

Enkätundersökning om kompetensutveckling

Jordbruksverket genomförde våren och sommaren 2010 i samarbete med SCB en enkätundersökning riktad till målgruppen för kompetensutvecklingsåtgärderna (111 och 331) inom landsbygdsprogrammet. Syftet med enkäten var att utvärdera åtgärderna för att kunna få svar på frågor kopplade till resultatindikatorer i CMEF men också för att kunna förbättra verksamheten. Enkäten gick ut till drygt 8 000 personer som deltagit i en kurs eller fått rådgivning. I enkäten fanns frågor om vad man tycker om den kompetensutveckling man fått, vad man har lärt sig och om man har genomfört några åtgärder utifrån den kunskap man fått. Resultatet av enkäten visar bland annat:

- Landsbygdsföretag är mycket nöjda med de utbildningsinsatser de har deltagit i via landsbygdsprogrammet, 8 av 10 är nöjda eller mycket nöjda med kompetensutvecklingen.
- Omkring hälften säger att utbildningen haft betydelse för djurvälståndet inom företaget och 6 av 10 anser att företaget har stärkts.
- Nästan varannan har börjat arbeta mer miljövänligt. Inom vissa områden är miljönyttan ännu större. Av de företag som fått rådgivning på gårdsnivå inom projektet Greppa Näringen säger 75 % att de börjat jobba mer miljövänligt.
- Enkätundersökningen mynnade ut i en rapport som finns publicerad i Jordbruksverkets rapportserie. Rapporten heter "Kompetensutveckling inom landsbygdsprogrammet – Rapport från en statistisk undersökning våren 2010". Den har rapportnummer 2010:30 och finns att beställa på Jordbruksverkets webb-sida.

Under våren 2011 har en projektgrupp tillsatts på Jordbruksverket med deltagare från djuravdelningen, växtavdelningen och landsbygdsavdelningen. Projektets uppdrag är att göra en plan för att kommunicera ut resultatet av enkäten och att göra vidare analyser inom ämnet baserat på de resultat som framkommit i enkäten.

Uppdrag till Internationella Handelshögskolan (IHH)

Under året har Internationella Handelshögskolan i Jönköping genomfört en studie rörande teoretisk grund för tillämpning av DiD. Metoden rekommenderas av EU-kommissionen för att få fram dödviktseffekter för effektindikatorerna. IHHs studie finns dokumenterad i rapport som har behandlats internt inom verket. En viktig slutsats är att metoden ställer stora krav på dataunderlaget. Från teoretisk utgångspunkt är metoden inte invändningsfri.

För att få stöd i vissa utredningar kring utvärderingsfrågor gick Jordbruksverket ut med en upphandling riktad till i första hand universitet och högskolor. Upphandlingen gällde flera områden som berör utvärderingen och tanken är att Jordbruksverket ska kunna lägga ut beställningar vid behov. Upphandlingen vanns av IHH.

Uppföljningsstudier rörande företag som beviljats stöd

En klar linje i CMEF är att faktiskt utfall ska rapporteras. I de affärsplaner som merparten av uppgifter för resultatindikatorerna hämtas ifrån är det bara prognostiserat utfall som registreras. Dessa uppgifter kan inte utan vidare användas för rapportering till EU. Strategin från Jordbruksverkets sida är att följa ett urval av företag över tiden och studera effekten av investeringen som stöd getts för. När det konstaterats att investeringen gett full effekt görs en jämförelse med den prognostiserade siffran. Relationen mellan faktiskt utfall och motsvarande

prognostiserade siffra används som korrigeringsfaktor för alla insatser som tillhör samma kategori.

Hänsyn tas till i vilken takt investeringen får genomslag över tiden (årsvis). Uppföljningen avser i första hand resultatindikatorerna bruttoföreläggingsvärde och skapade arbetstillfällen. Undersökningar för att följa upp verkligt utfall är dyra och i realiteten mer komplicerade än vanliga bokföringsundersökningar på grund av att man måste särskilja effekten av investeringen som stöd getts för från annat som kan påverka resultatet över tiden. Under 2010 påbörjade LRF-Konsult på Jordbruksverkets uppdrag en pilotundersökning rörande uppföljning av några kategorier inom åtgärd Modernisering. LRF-Konsult har lämnat en delrapport som pekar på att tiden från det att stödet är slutbetalat till dess investeringen ger full effekt kan vara 4-5 år. På något års sikt kan det ekonomiska resultatet t o m gå ner jämfört med utgångsläget. Årskostnaden för att genomföra uppföljande studier är högt och måste därför begränsas till relativt få insatser.

Undersökning rörande åtgärd Modernisering i Jämtlands län

EVALD är indelad efter åtgärd och för åtgärden Modernisering av jordbruksföretagen också efter kategorier och underkategorier. För att få en bedömning över om vår kategoriindelning är ändamålsenlig har Jordbruksverket anlitat en utomstående konsult som påbörjat en mindre studie för Jämtlands län under 2010. Syftet med studien är att bedöma hur väl indelningen passar in för detta län där mjölkproduktionen är stark och eftersom just mjölkproducenterna är svåra att kategorisera. Studien slutrapporterades i februari 2011.

Utbyte med England om utvärdering

Syftet med resan var att följa den engelska tillämpningen av programmet och se hur utvärderingsarbetet bedrivs mot bakgrund av hur programmet tillämpas. För att följa processen besökte Jordbruksverket det brittiska jordbruksministeriet i London, den regionala myndigheten East Midland District Authority och den lokala myndigheten Lincolnshire County Council. I huvudsak diskuterades axel 3 och 4. Övriga delar behandlades översiktligt. Bortsett från att England har en annan organisation än Sverige när det gäller administrativ hantering av ärenden konstaterades att man redan i handläggningen gjorde bedömningar gällande resultat- och effektindikatorerna. Man sökte i möjligaste mån ta hänsyn till dödviktseffekter och undanträngningseffekter redan i handläggningsfasen. Den lokala myndigheten gjorde också uppföljningar över hur olika insatser utvecklades, både under själva genomförandetiden och när insatsen väl avslutats. Man sökte via nätverk och på annat sätt hjälpa stödmottagarna att komma rätt om man stötte på oväntade svårigheter.

Tillämpningen av programmet i England skilde sig från det svenska när det gäller projektstöden. Knappt några förutsättningskapande projekt eller projekt av förstudiekaraktär förekommer i England.

Utbyte med Italien om utvärdering

Utvärderingen av landsbygdsprogrammet ställer stora krav på tillgång på underlag och utvärderingsmetoder. I olika sammanhang har Italien lyfts fram som ett land med en kvalificerad utvärderingsverksamhet. Genom kontakter med Italien gavs möjligheten att göra ett studiebesök och få närmare information om deras landsbygdsprogram och deras utvärderingsinsatser. Av de redovisningar och det underlag som presenterades var det ett antal områden, som indikerade intressanta utvecklingsmöjligheter för Sveriges utvärderingsarbete. För utvärderingen av miljöåtgärder har Italien ett omfattande underlag om de berörda geografiska områdena och möjligheter att åskådliggöra effekter med hjälp av detaljerat kartunderlag t.ex. inverkan på växtnärläcksage vid olika åtgärder. För utvärderingen av Leader presenterades en matrismodell för att kunna bedöma hur väl Leader som metod tillämpats i leaderområdena. Denna kan vara ett värdefullt underlag för hur en motsvarande utvärdering kan utformas för Sveriges del. Italien demonstrerade också ett långtgående datorstöd för att kunna ta fram statistik om utvecklingen i landsbygdsprogrammet och tillhörande avancerade webbaserade applikationer.

Digitalt kartunderlag för leaderområdena

I Sverige finns 63 leaderområden. Det handlar om en geografisk indelning som täcker nästan hela Sveriges landsbygd. Varje leaderområde har etablerats utifrån lokala bedömningar och behov och varje område har sin egen utvecklingsstrategi. Det är därför viktigt att kunna följa och beskriva utvecklingen med hjälp av bl.a. innehåll i officiella statistikdatabaser. För att kunna ta fram statistik för leaderområdena krävs att gränserna är tydligt definierade. Ett omfattande arbete har därför lagts ner på att dokumentera alla gränsbestämningar för varje leaderområde. Med stöd av underlaget har sedan SCB kunnat etablera digitala gränser, vilket i sin tur gör det möjligt att ta fram olika typer av statistik kopplat till varje leaderområde (s.k. registerbaserad statistik). Det handlar om uppgifter om antal invånare, fördelning på kön och ålder, befolkningsförändringar, in- och utflyttningar, inkomstförhållanden, in- och utpendling, förvärvsarbete i olika sektorer, arbetsställen, sysselsättning, boende m.m.

EU-vägledning för utvärderingen av livskvalitet m.m.

På uppdrag av European Evaluation Network for Rural Development har en s.k. tematisk arbetsgrupp arbetat med frågan hur effekter av Leader- och livskvalitetsåtgärder bör utvärderas. Gruppen slutförde sitt uppdrag under 2010 och det resulterade i ett vägledande dokument som kan användas som stöd vid utvärderingen. Bl.a. Sverige inbjöds och deltog i ett arbetsgruppsmöte där olika metodfrågor diskuterades.

Vägledningen tar upp hur begreppet livskvalitet kan definieras och metoder som är att rekommendera för att fånga upp resultat och effekter i det sammanhanget. Det är positivt att det nu finns ett gemensamt stöddokument för den fortsatta utvärderingsverksamheten i EU för livskvalitetsbegreppet och med bäring på åtgärder i Leader och åtgärder i axel 3. Det ger en operativ bas att grunda utvärderingen på. Detta har saknats i de riktlinjer, som finns i CMEF.

5.4.2 Pågående projekt med koppling till axel 2

CAP:s miljöeffekter

Inom projektet CAP:s miljöeffekter (dvs. den gemensamma jordbrukspolitiken miljöeffekter) genomförs olika studier av vilka effekter jordbrukspolitiken har på miljön. Projektet drivs av Jordbruksverket i samarbete med Naturvårdsverket och Riksentikvarieämbetet. Studierna kan rikta in sig på kompletta reformpaket, enskilda direktstöd eller miljöersättningar och andra styrmedel.

Under 2010 publicerades följande studier som har anknytning till landsbygdsprogrammet:

Jordbruk, bioenergi och miljö

I rapporten *Jordbruk, energi och miljö* (Jordbruksverkets rapport 2009:22) redogörs för hur Sveriges jordbruksmark kan komma att användas vid en utökad bioenergiproduktion. Utifrån ett antal scenarier om tänkbara utvecklingsvägar för produktion av bioenergi inom jordbruket har ett flertal modellberäkningar gjorts. Scenarierna har valts ut för att belysa vilka de ekonomiska och miljömässiga konsekvenserna kan bli av att öka användningen av förnybar energi i syfte att minska växthusgaserna och exempelvis även minska växtnäringsläckaget.

- Odling av energigrödor kan ge positiva miljöeffekter utöver minskade koldioxidutsläpp. Lokalisering och omfattning är avgörande för hur stora de olika miljöeffekterna blir.
- Miljövinsten av en utökad bioenergiödling begränsas om man tar hänsyn till att livsmedel och foder istället produceras någon annanstans.
- Bioenergisatsningar inom jordbruket kan vara mer lönsamma i jämförelse med klimatåtgärder inom industrin. Lönsamheten minskar med omfattningen av odlingen.

Nedanstående projekt pågick under 2010, men slutredovisning väntas under 2011 eller senare.

Miljöeffekter av hälsokontrollen

Hälsokontrollen innebär att reformarbetet inom jordbrukspolitiken fortsätter mot minskad produktionsstyrning och större fokus på miljö och landsbygdsåtgärder. Analyser av miljöeffekterna av förändringen av de gemensamma delarna av CAP analyseras i den här studien.

Uppföljning av träd-, busk- och impedimentsrika betesmarker och slätterängar

Projektet ska följa upp utvecklingen av träd-, busk- och impedimentsrika betesmarker och slätterängar utifrån de nya ängs- och betesmarksregler som gäller från år 2009. En delrapportering har gjorts under 2010 i vilken följande slutsatser dras.

- Mängden kraftiga röjningar av trädklädda betesmarker ökade i samband med att 50-trädsregeln infördes. Effekten av genomförda röjningar är övervägande negativ för naturvärdena och något positiv för kulturmiljövärdena.
- Felaktiga röjningar, det vill säga röjningar som inte följer vare sig stödregler eller principer för miljöhänsyn, har gett större negativa effekter i samband med införandet av 50-trädsregeln än vad som hade varit nödvändigt.
- Begränsningar av antalet träd och buskar försvårar möjligheterna att nå miljökvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* om de tillämpas i samtliga betesmarker. Därför måste det, även fortsättningsvis, finnas särskilda regler för träd- och buskrika betesmarker med höga värden.

Projektet fortgår under 2011 då slutredovisning också ska göras.

Tvårvillkoren och miljön

2005 när gårdsstödet infördes i Sverige kom ett antal tvårvillkor som lantbrukarna ska följa till. Syftet med tvårvillkoren är bland annat att samhället ska få ut mer miljönytta från de stora belopp som lämnas i gårdsstöd. Detta projekt ska utvärdera vilka miljöproblem som mildras genom tvårvillkoren och hur effektiva tvårvillkoren är för att uppnå miljömålen.

Ängs- och betesmarksinventeringen

Jordbruksverket uppdaterar tillsammans med länsstyrelserna löpande ängs- och betesmarksinventeringen. Inventeringen prioriterar marker som har särskilda värden (betesmarker och slåtterängar med åtagandeplan) och som tidigare inte har inventerats. Vissa marker ominventeras ifall större förändringar har skett på redan kända ängs- och betesmarker. Inventeringsresultaten finns i databasen TUVÅ. Syftet är att TUVÅ ska vara ett lättillgängligt underlag för utvärdering och uppföljning av natur- och kulturmiljökvaliteter i ängs- och betesmarker. Inventeringen ska dessutom fungera som underlag vid ärendehantering och fysisk planering.

Analys av miljöersättning i TUVÅ-marker

Vintern 2009/2010 analyserade Metria i vilken utsträckning de inventerade ängs- och betesmarkerna sköts med miljöersättning. Analyserna har utgått från blockdata 2008 och uppgifter om åtaganden i miljöersättningen för betesmarker och slåtterängar från samma år. Jordbruksverket har tolkat resultaten. Analyserna visar att arealen fullständigt inventerade ängs- och betesmarker som sköts med miljöersättning minskar. Under 2008 var det 62 % av arealen som hade miljöersättning, motsvarande siffra för 2004 var 80 %. Av slåtterängarna sköts drygt halva den inventerade arealen med miljöersättning.

Vid ängs- och betesmarksinventeringen naturtypsklassas markerna enligt Natura 2000. Analyserna visade att kalkgräsmarker, strandängar, alvarmarker och fuktängar sköts med miljöersättning i hög grad medan slåtterängar, lövängar, enbuskmarker och trädklädda betesmarker har lägre andel miljöersättning. Resultaten visar vidare att ungefär 70 000 hektar utpekade Natura 2000-områden sköts med miljöersättning 2008. Analyserna presenteras i Jordbruksverkets rapport nummer 2010:32.

Övriga projekt med syfte att utvärdera axel 2 i landsbygdsprogrammet

Jordbruksverket arbetar med utvärdering av miljöersättningar och regelverk inom axel 2 i landsbygdsprogrammet. Många av utvärderingarna genomförs som olika uppdrag till forskare och konsulter, men en del undersökningar sker internt på Jordbruksverket. Nedanstående projekt har pågått under 2010.

Biologisk mångfald på skydds-zoner

Inom landsbygdsprogrammet finns miljöersättning för anläggande av skydds-zoner vid vattendrag. Syftet med miljöersättningen är i första hand att minska ytavrinningen och därmed fosforläckaget från åkermark. Skyddszonerna antas även vara gynnsamma för flora och fauna. Undersökningen av biologisk mångfald på skydds-zoner i slättbygd visar dock att det inte finns någon generell positiv effekt av skydds-zoner på fågelfaunan. I början av säsongen är sånglärkor signifikant vanligare på skydds-zonen än på motsvarande kontrollzon, men minskar sedan. Förklaringen är sannolikt att skydds-zonen tidigt på säsongen utgör ett bra skydd jämfört med den spirande spannmålsodlingen. Senare under odlingssäsongen försämrar skydds-zonen som miljö för såväl födosök som häckning.

På skyddszonerna finns fler fjärilar och humlor än på motsvarande kontroller. Detta eftersom det på skydds-zonen finns fler möjliga pollen- och nektarväxter. Fjärilsfaunan dominerades dock av triviala arter som luktgräsfjäril, mindre tätelsmygare och pärlgräsfjäril som är knutna till allmänna gräsarter. Det finns en tät koppling mellan örtrikedom i skyddszonerna och förekomst av fjärilar och humlor. En satsning på att skapa mer blomning i skyddszonerna skulle därmed ge en positiv effekt för dessa insektsgrupper. Undersökningen presenteras i Jordbruksverkets rapport 2011:6.

Utvärdering av miljöersättningens effekter i betesmarker och slåtterängar via NILS (Nationell inventering av landskapet i Sverige)

Genom NILS (Nationell inventering av landskapet i Sverige) samlas data in från olika naturtyper i hela landet. I en utvärdering av miljöersättningens effekter användes NILS-data för att jämföra naturvärden på ängs- och betesmarker med olika typer av miljöersättning med marker utan miljöersättning. Studien visade att det fanns signifikanta skillnader i vegetationens och fjärilsfaunans sammansättning mellan marker med olika miljöersättningar. Marker med särskilda värden var associerade med många typiska torrmarksörter och lågvuxna gräs. Marker utan miljöersättning och marker med ersättning för skogsbete var träd- och buskrika och där fanns kärlväxter typiska för skogsmark. Marker med ersättning för allmänna värden var associerade med högvuxna gräs och halvgräs och örter knutna till fuktiga miljöer. I norra Sverige hade provytor med miljöersättning en liknande artsammansättning oavsett om de hade ersättning för allmänna eller särskilda värden. Skillnaden mellan ersättningstyper är alltså mindre i norra Sverige än i södra Sverige och Götalands mellanbygder.

Mångfald i våtmarker – fältinventering och metodutveckling

På uppdrag av Jordbruksverket tog Länsstyrelsen i Jönköping fram ett förslag till metodik för att inventera biologisk mångfald i anlagda våtmarker under 2009. Förslaget presenterades i Jordbruksverkets rapport 2010:3. Under 2010 har metodiken testats i fält vilket dels genererat resultat, dels inneburit att metodiken modifierats. Resultaten från fältinventeringarna visar att anlagda våtmarker i odlingslandskapet har dålig, otillfredsställande eller måttlig biologisk mångfald. Äldre våtmarker har generellt ett högre naturvärde än nyanlagda. Urvalet till inventeringarna har inte begränsats till våtmarker som anlagts med syfte att gynna biologisk mångfald, utan även våtmarker med huvudsyfte växtnärsretention har inventerats. Det är för få våtmarker som har inventerats för att man ska kunna dra generella slutsatser utifrån resultaten. Resultat och modifierad metodik presenteras i Jordbruksverkets rapport 2011:7.

Anpassning av Svensk Häckfågeltaxerings data till odlingslandskapet

Jordbruksverket har gett Lunds universitet i uppdrag att ta fram en metod för att kunna förutsäga framtida förekomst av vissa fågelarter i odlingslandskapet. Metoden utgår från historiska uppgifter av fågelförekomst utifrån Svensk häckfågeltaxering och utifrån landskapets innehåll av olika markslag enligt blockdatabasen. Utifrån dessa uppgifter har en modell skapats som tar hänsyn till hur 14 fågelarters förekomst kopplas till förekomst av markslagen betesmark, plöjd åkermark, vall och träda. Metoden ska kunna användas för att beskriva hur framtida jordbrukspolitik förutsägs påverka förekomsten av fåglar i odlingslandskapet.

Hävdtidpunkt för skötsel av gräsmarker

Centrum för biologisk mångfald (CBM) vid SLU har studerat arters respons på tidpunkt för hävd i form av bete. Man antar att flera hotade arter missgynnas av felaktig hävd i form av hävdtidpunkt och intensitet, varför CBM ville undersöka vanligare arters respons på sent betesläpp. Inom projektet genomfördes undersökningar av tidigt respektive sent bete i samma betesfålla.

Många av de inventerade kärlväxterarna fanns i större förekomst i de områden som betades sent, till exempel maskros, grästjärnblomma, kummin och brudbröd. Detta eftersom de gynnas av den ökade frösättningen som är en effekt av sent betespåsläpp då växterna hinner blomma. Timotej, vitklöver, höstfibbla och gulvial verkade å andra sidan missgynnas av sent bete.

Odling av fånggröda – enkätundersökning

Under vintern 2009/2010 skickade Jordbruksverket ut två enkäter till lantbrukare. Den ena enkäten skickades till lantbrukare som inte odlade fånggrödor 2009, men som gjorde det under 2006. Syftet var att få veta varför de inte fortsatt odla fånggröda i det nya landsbygdsprogrammet. Enkäten visar att många anser att ersättningen är för låg relativt kostnaden samt att odling av fånggrödor orsakar flera problem, till exempel att den kemiska avdödningen försenas och att man upplever att det blir mer ogräs i efterföljande gröda. Den andra enkäten skickades ut till lantbrukare i södra Sverige som kan odla de nya fånggrödorna oljerättika eller vitsenap. Syftet var samla erfarenheter från odlingen. Svaren säger att lantbrukare är positiva till odling av de nya fånggrödorna, men lyfter fram problem med kostnader samt med etableringen.

Beräkning av minskad kvävebelastning till följd av odling av fånggrödor och vårbearbetning

Studien av kväveläckage har genomförts av SLU, Avdelningen för biogeofysik och vattenvårdslära. Resultaten säger att den totala kvävebelastningen för 2007 var ungefär lika stor som 2005, men att det finns regionala skillnader. I några av de sydligaste och norra regionerna skedde en minskning av belastningen medan ökningen skedde i regionerna 5a-7b. Förändringar förklaras av ändrad åkerareal, fånggrödeareal, ändringar i grödmix och ändring i kväveeffektivitet. 2008 ökade läckaget något i de flesta regionerna. Under 2007 bidrog fånggröda och stödsökt vårbearbetning till en total minskning av kväve på 1 463 ton. Effekten av fånggröda som vårbearbetades beräknades vara lika stor som effekten av fånggröda som bearbetades på hösten trots att arealen var betydligt mindre. Resultaten finns i SLU:s tekniska rapport nummer 138, Läckage av kväve från svensk åkermark för år 2007 och 2008 beräknat med PLC5-metodik.

Hur påverkas vattenkvaliteten vid dämning av tidigare våtmarksområden?

I syfte att utvärdera en våtmarks kapacitet att hålla kvar näringsämnen undersöktes vattenkemin upp- och nedströms en anlagd våtmark vid Hjuläröd i mellersta Skåne under åren 2007 till 2009. Våtmarken anlades genom dämning av tidigare jordbruksmark som skapats

genom utdikning och torrläggning av ett större våtmarksområde. De dämnda ytorna utgörs av torvjordar som för 20 till 30 år sedan brukades som åker. Resultaten av mätningarna visar att våtmarker inte alltid fungerar som fosforfallor, periodvis kan de till och med vara källor för fosfor. Det är viktigt att problematiken med våtmarker som fosforkällor uppmärksammas. Man bör också visa stor försiktighet vid anläggning av våtmarker genom dämning av organogena jordar som tidigare brukats som jordbruksmark. Resultaten finns i Ekologigruppens rapport till Jordbruksverket den 25 januari 2010.

Fosfor - Belastningsminskning av skyddszon

SLU har beräknat hur stor effekt skyddszoner inom landsbygdsprogrammet har på fosfor. Skyddszoner är gräsbevuxna områden som anläggs utmed ett vattenområde (vattendrag, sjö, hav eller damm). Den beräknade belastningsminskningen av anlagda skyddszoner 2008 var 6,5 ton fosfor. Det innebär en minskning från 9,4 ton 2005. Resultaten speglar den minskade arealen skyddszoner och därmed intresset hos jordbrukarna att anlägga skyddszoner. Ersättningen för skyddszoner höjdes från och med 2010.

Utlakningsförsök med oljerättika och vitsenap som eftersådda fånggrödor

I projektet studerades effekterna på utlakningen av kväve och fosfor av eftersådda fånggrödor. I ett 3-årigt fältförsök odlades vitsenap och oljerättika efter färskpotatis (skörd i juni) och vårkorn. Nedbrukning av fånggrödan gjordes antingen sent på hösten eller på våren. Som referens till leden med eftersådda fånggrödor odlades vårkorn utan fånggröda med bearbetning sent på hösten samt sommarpotatis (skörd i augusti) som efterföljdes av rågvete som fånggröda.

Resultaten från försöket gav inte stöd för hypotesen att odling av oljerättika eller vitsenap som eftersådda fånggrödor efter vårsäd ger någon signifikant minskning av kväveutlakningen jämfört med sen höstplöjning utan fånggröda. Däremot har troligen oljerättika som fånggröda efter färskpotatis bidragit till att utlakningen inte blev högre än efter vårsäd utan fånggröda. Orsaken till den uteblivna effekten av fånggröda efter stråsäd är delvis att tillväxtperioden med effektivt kväveupptag var för kort.

På den aktuella platsen och med den aktuella jordarten gav det på hösten nedbrukade eller döda fånggrödematerialet inte upphov till ökad fosforutlakning, jämfört med förekommande ogräsvegetation i ledet utan fånggröda. En orsak kan vara att avrinningen huvudsakligen skedde jämnt fördelat genom markprofilen. Försöket ger inte svar på vad resultatet skulle ha blivit på en jord med makroporstruktur eller en lokal med ytavrinning under vintern

Övriga projekt som pågår inom axel 2 och som kommer att slutredovisas 2011 eller senare

- Naturvårdsbränning i ogödslade ängs- och betesmarker
- Utvärdering av behovet av alternativ skötsel av ängs- och betesmarker
- Nattfjärilsdiversitet i jordbrukslandskapet – markanvändning som en nyckel till ökad mångfald i slättbygd
- Evertebrater i småvatten.

Utredningar med miljöinriktning inom ramen för Östersjöstrategin

I kapitel 3 har en översiktlig redovisning lämnats över innehållet i Östersjöstrategin. I detta avsnitt redovisas de delar av strategin som har miljöinriktning där Jordbruksverket är aktivt involverat.

Under hösten 2010 antogs Havsmiljöförordningen av regeringen, vilken reglerar förvaltningen av kvaliteten på havsmiljön (havsmiljöförvaltning). Målet för Havsmiljöförvaltningen är att god ekologisk status i Östersjön skall vara uppfylld till 2020.

I Östersjöregionen finns det ett stort antal projekt för att förbättra Östersjöns miljö. Bland projekten finns Baltic COMPASS som omfattar 23 partners från alla de omkringliggande Östersjöländerna. Det strategiska målet för Baltic COMPASS är att bidra till att minska övergödningen i Östersjön genom att främja win-win-lösningar för jordbruk, kommunala och

miljömässiga sektorer, baserade på problemdefinitioner som är relevanta för intressenter inom hela Östersjöregionen. För svensk del deltar Jordbruksverket, JTI, SEI samt SLU som även har koordinators ansvar för projektet.

Markanvändningen för jordbruksändamål i Östersjöregionen förväntas att intensifieras på grund av klimatförändringar och ökande global efterfrågan på livsmedel och bioenergi. Detta kan orsaka ett betydande tryck på de känsliga marina ekosystemen i Östersjön. För att möta dessa utmaningar måste lösningar riktade mot näringsämnen såsom kväve och fosfor kopplas mer till systematiska lösningar och teknik inom ramen för ekonomisk hållbarhet och försörjning av samhället. Vidare måste åtgärder mer kraftfullt kopplas samman med en hållbar användning av lokala resurser, landsbygdsutveckling, landskap, biosäkerhet, klimat- och energipolitiska lösningar. Baltic COMPASS fokuserar på det regionala perspektivet och stödjer såväl tekniska investeringar som utvecklandet av styrmedel. Detta stärker genomförandet av Östersjöländernas gemensamma aktionsplan för havsmiljön, Baltic Sea Action Plan (BSAP) som gäller för Egentliga Östersjön, Öresund och Kattegatt.

Målet för BSAP är att uppnå god ekologisk status till år 2021. Varje land har fått ett beting för hur mycket utsläppen av kväve och fosfor till haven ska minska och det krävs långtgående förändringar för att uppnå dessa beting i Sverige och i de andra länderna. Betingen har dock fått kritik från många håll och kommer att revideras. Naturvårdsverket har tillsammans med bland annat Jordbruksverket tagit fram förslag till en nationell plan för Sverige inom ramen för Baltic Sea Action I utredningen utvecklas så långt som möjligt konkreta åtgärder för att minska övergödningen i haven. Jordbruksverket arbetar även på uppdrag av Vattenmyndigheten med att ta fram nya verktyg för att nå målen inom ramdirektivet för vatten, tillsammans kommer detta att leda till en förbättrad miljö i Östersjön.

RA 10:10 Handlingsprogram för minskade växtnäringsförluster och växthusgasutsläpp från jordbruket

Jordbruksverket har tagit fram ett förslag till handlingsprogram för minskade växtnäringsförluster och växthusgasutsläpp från jordbruket. Förslaget gäller perioden 2011 till 2016 – med utblick till 2020 – och har överlämnats till regeringen. Rapporten inleds med ett kapitel som handlar om jordbrukets utmaningar på global nivå. Därefter följer bl.a. beskrivningar av åtgärder som redan pågår och målen för ytterligare utsläppsminskningar.

Bilaga 1 till rapporten handlar om styrmedel inom miljö- och jordbruksområdet. I bilaga 2 till rapporten presenteras analyser av ett stort antal möjliga åtgärder. En del analyser leder fram till konkreta förslag på styrmedel, medan andra analyser stannar vid att Jordbruksverket inte föreslår några styrmedel. I många fall beror det på att det vetenskapliga underlaget fortfarande är för svagt. I rapporten presenteras därför en rad angelägna forskningsuppgifter. Förhoppningen är förstås att vi genom ökad kunskap ska kunna föreslå mer kraftfulla åtgärder och styrmedel som leder till minskade utsläpp.

Jordbruksverkets förslag till handlingsprogram för perioden 2011-2016 handlar mycket om att utnyttja och i ännu högre grad rikta de styrmedel som redan finns inom landsbygdsprogrammet till att minska växtnäringsförluster och växthusgasutsläpp från jordbruket. De aktuella styrmedlen är information (rådgivning och annat informationsarbete) och subventioner (miljöersättningar, investeringsstöd och projektstöd). Några förslag till regelförändringar finns också, dvs. att i ännu högre grad använda lagstiftning som styrmedel.

RA 10:15 Regeringsuppdrag att främja sparsam körning med arbetsmaskiner

I Sverige finns runt 300 000 större dieseldrivna arbetsmaskiner. Cirka 200 000 av dessa är traktorer. Av arbetsmaskinernas totala utsläpp av växthusgaser sker 19 % i jordbruket och 14 % i skogsbruket. Trots att det finns utbildningar och pengar att spara har inte sparsam körning fått något större genomslag ännu.

Jordbruksverket har tillsammans med Vägverket (numera Trafikverket) och Skogsstyrelsen utarbetat en handlingsplan för att främja sparsam körning av större dieseldrivna arbetsmaskiner inom bygg- och anläggningsbranschen, jordbruket och skogsbruket. Följande åtgärder har föreslagits: Krav på sparsam körning vid upphandlingar, arbetet ska ske i samråd

med Miljöstyrningsrådet, SKL och branschföreträdare; Förändring i undervisningsplan så att sparsam körning förs in som ett obligatoriskt moment i all maskinförarutbildning; Vägverket tilldelas särskilda pengar för sparsam körning inom entreprenadsektorn samt i jord- och skogsbruket att fördelas i samråd med Jordbruksverket och Skogsstyrelsen; Myndighetssamverkan som ska omfatta utformningen av en kommunikationsstrategi för arbetet med sparsam körning i de olika sektorerna. I denna strategi tas prioriterade samarbetsområden upp.

Med dessa åtgärder kan den sammanlagda bränsleförbrukningen, försiktigt räknat, minska med 23 500 m³, vilket motsvarar en direkt vinst för branschen på närmare 114 mnkr. Reduktionen av koldioxid ger en samhällsnytta på 105 mnkr.

RA 10:16 Kartläggning av de areella näringarnas energianvändning

Jordbruksverket har gjort en kartläggning av de areella näringarnas energianvändning. Uppdraget ingick också att ge förslag på möjliga åtgärder för energieffektivisering. Uppdraget delades med Energimyndigheten, Skogsstyrelsen, Fiskeriverket och Sametinget och presenterades i mars 2010.

De åtgärdsförslag som enligt uppdraget har tagits fram eller kommer att tas fram kopplar i följande fall till landsbygdsprogrammet:

- Jordbruksverket bör utreda hur krav på energiplan kan ställas för beviljande av investeringsstöd
- Jordbruksverket bör följa möjligheterna till investeringsstöd för energismarta växthus och överväga öronmärkta medel
- Möjligheter att prioritera energieffektivisering i nuvarande och kommande landsbygdsprogram bör utredas
- Satsning på rådgivning kring energieffektivitet och energihushållning bör ske via kompetensutvecklingsmedel i landsbygdsprogrammet

Under året har Jordbruksverket fortsatt en dialog med branschen på området. I december 2010 fick Jordbruksverket ett nytt regeringsuppdrag att ta fram ett förslag till rådgivningssystem för jordbruket som kompletterar Energimyndighetens energikartläggningscheckar.

RA 10:24 Sektorsövergripande biogasstrategi

Jordbruksverket, Naturvårdsverket och Energimyndigheten har tagit fram en sektorsövergripande biogasstrategi. Eftersom biogasstrategin skulle spänna över allt från insamling av matavfall, samhällets avfallsströmmar, styrmedel i energipolitiken växtnäringsåterföring och Sveriges transportinfrastruktur växte utredningen och fick förlängd utredningstid i två omgångar. Slutligen avrapporterades strategin den 31 augusti 2010.

De övergripande slutsatserna i rapporten är följande:

Samhället tjänar på att med stöd och krav öka biogasproduktionen där man minskar utsläppen av metan till luften. Eftersom lönsamheten inte tillräckligt god för att få en utbyggnad i någon större skala föreslås ett metanreduceringsstöd om 20 öre per kilowattimme producerad rågas baserad på stallgödsel; Den samhällsekonomiska vinsten med biogas är mer beroende av hur den produceras än vad den används till. Det är både bäst och billigast (samhällsekonomiskt) i de fall rötningen blir en del i att sluta kretsloppet av växtnäring eftersom rötresterna då kan återföras till jordbruket och bidra till en samhällsekonomisk nytta vid sidan av den producerade biogasen. Därför bör biogasproduktion främst öka där den ger störst nytta, det vill säga ur avloppsslam, matavfall, restaurang- och annat livsmedelsavfall samt stallgödsel; Biogas som drivmedel bör prioriteras till tunga fordon i stadsmiljö eftersom både miljöeffekterna blir större och infrastrukturen kostar mindre än motsvarande effekter för personbilstrafik; Utredningen räknar med att den totala mängden biogas genom rötning kan öka från dagens cirka 1,5 till mellan 3 och 4 terawattimmar; För att gå vidare föreslås också regeringen att utreda hur ekonomiska incitament kan skapas för att gynna återföring av växtnäringssämnen från avfall och slam framför ny tillförsel av mineralgödsel, exempelvis

genom skatt på mineralgödsel; Jordbruksverket föreslås få i uppdrag att utreda vidare hur tilläggsersättningen inom miljöersättningen för vallodling kan omfatta även vall som används till biogasproduktion; Mer forskning kring rötning och rötrestspridning bör initieras. Det är viktigt att kunskapen förs vidare till bland annat lantbrukare och förslagsvis kan detta ske genom rådgivning via till exempel Greppa Näringen.

Ytterligare rapporter som tagits fram inom Jordbruksverket med temat klimat

RA 10:25 Inlagring av kol i betesmark

RA 10:27 Konsekvenser för jordbrukets vattenanläggningar i ett förändrat klimat

RA 10:29 Klimatförändringars effekt på den biologiska mångfalden i odlingslandskapets gräsmarker

RA 10:36 Reducerad jordbearbetning på rätt sätt - en vinst för miljön

5.5 Länsstyrelserna rapporter, studier och undersökningar med koppling till landsbygdsprogrammet, påbörjade och genomförda under 2010

Ett antal länsstyrelser har genomfört utvärderingar av delar av sina strategier. Jämtlands län har utvärderat stödrioriteringen som sker till mjölk- och köttproduktionen och man har funnit stöd för denna. Stockholms län har i samarbete med Uppsala län undersökt intresset för satsningar på biogasproduktion inom länens djurföretag. Fördjupade produktions- och lönsamhetsanalyser har gjorts liksom analyser av synergieffekter av sådana insatser. Resultaten har redovisats vid särskilda seminarier.

Några län redovisar uppföljningar av hur stödmedlen fördelas mellan olika kommuner. I Västernorrlands län har man tagit fram en finfördelad statistik över stödens fördelning på kvinnor-män, åldersgrupper och kommundelar, som används vid möten med intressenter och partnerskap. Härigenom får man ett underlag för var ytterligare informationssatsningar för programmet bör göras.

För att bättre prioritera kursutbudet inom programmet har några länsstyrelser skickat ut enkäter till alla som fått stöd från programmet. Kronobergs län redovisar en studie av LAG:s arbete och relationen till projektägare och länsstyrelsen. Resultatet är mycket positivt. I Kalmar län pågår en halvtidsutvärdering med målsättningen att påvisa programmets påverkan på regional utveckling och tillväxt i länet. Skåne län har tagit fram ett omfattande dokument kallat Lägesrapportering halvvägs in i landsbygdsprogrammet (projekt- och företagsstöd). För varje åtgärd ställs frågan och redovisas vad stödet gått till samt lämnas förslag till förändringar. Stödens geografiska fördelning redovisas även. Västra Götaland län har tagit fram flera kartor där man redovisar vart stöden gått i länet. För Värmlands län genomför Karlstads universitet en utvärdering av Leader i länet.

5.6 Skogsstyrelsen

Skogsstyrelsen anlätade Ekologigruppen för att göra en oberoende utredning av delåtgärderna Ådellöv och Skogens mångfald. Syftet med studien var att dra slutsatser om den miljönytta som delåtgärderna förväntas ha för biologisk mångfald och kulturmiljövärden utifrån den befintliga kunskap som finns om de insatser som ingår i åtgärden. Någon utvärdering om utfall ingick inte i uppdraget.

Sammanfattningsvis bedömdes Skogens mångfald utgöra ett viktigt komplement till övrig natur- och kulturvård. Flertalet insatser inom delåtgärden kan relativt snabbt stärka den biologiska mångfalden. Utvärderarna poängterade dock att insatserna endast resulterar i en tillfällig restaurering som behöver upprepas. Vidare anser de att med rätt utförda insatser kan återskapande av ådellövskog genom röjning och gallring relativt snabbt resultera i ökad biologisk mångfald. Återskapande av ådellövskog bör därför prioriteras framför nyanlagd skog som utvecklar värden för biologisk mångfald först efter 100 år eller mer. Skogsstyrelsen avser att komplettera utvärderingen med en fördjupande litteraturstudie under 2011.

5.7 Sametinget

Sametinget har genomfört en s.k. Nöjd kund index över arbetet med landsbygdsprogrammet. Utifrån detta har man satt upp mål och förbättringsåtgärder.

5.8 Datainsamling

Jordbruksverkets IT-system ARARAT, LB samt databaserna EVALD och KOMPIS är huvudsakliga datakällor. För baselineindikatorerna som rör nationalräkenskaperna hjälper Statistiska centralbyrån till med en del datauttag från byråns centrala databaser.

Insamlingen av akter från länsstyrelserna har pågått löpande under 2010 och har fungerat bra. Akterna från länen är av stor betydelse för arbetet med inregistrering av utvärderingsuppgifter i EVALD.

Företagsstöden samlas in när ett ärende fått bifall på sin ansökan men ännu inte fullföljt investeringen och motsvarar ca 2300 akter om året. Den stora mängden akter har gjort att Jordbruksverket ännu inte hunnit registrera alla akter för åren 2007-2010. På grund av detta har skattningar som bygger på registrerade uppgifter gjorts för att få fram ackumulerade resultat i denna rapport. Många gånger är affärsplanerna inte tillräckliga för att få fram utvärderingsuppgifter och måste därför kompletteras. Jordbruksverkets förhoppning är att vara i fas under 2011.

För projektstöd (ej kompetensutveckling) och Leader registreras ärenden i EVALD först när slututbetalning har skett och för dessa har utvärderingsuppgifter för alla ärenden registrerats.

5.8.1 Översikt över kvalitetshöjande åtgärder för datainsamling

Jordbruksverkets system för kompetensutveckling, KOMPIS utgör grunden för utvärdering av kompetensutvecklingsinsatser. Detta system hade initialt kvalitetsbrister som Jordbruksverket arbetat mycket med att överbrygga. Under 2011 kommer en automatisk överföring att utvecklas mellan LRF:s IT-system Kompass, där flera län administrerar sina kompetensutvecklingsinsatser, och Kompis. Den automatiska överföringen gör att Jordbruksverket nu kommer att vara uppdaterat med allt som registreras i Kompass. Tidigare år har dessa data manuellt lästs in en gång om året.

Under 2010 har Jordbruksverket gjort om ansökningsblanketten och affärsplanen för företagsstöden, vilka kommer att börja användas under 2011. Detta kommer i sin tur att underlätta utvärderingsarbetet. En anpassning av EVALD har också gjorts för att effektivisera registreringsarbetet.

5.9 Nätverksaktiviteter i samband med pågående utvärdering

5.9.1 Deltagande i nätverk på programnivå, nationell och europeisk nivå

Vetenskapliga rådet

Ett Vetenskapligt råd inrättades av Landsbygdsnätverket och Forskningsrådet Formas⁶ i slutet av 2008. Rådet är en tvärvetenskapligt sammansatt grupp med tolv namnkunniga forskare som ska överblicka landsbygdsforskningen. Rådets uppgifter är följande:

- Vara omvärldsbevakande och analyserande till stöd för landsbygdsprogrammets genomförande, men också för landsbygdsutveckling i allmänhet.
- Identifiera "forskningskuggor" inom landsbygdsforskningen, vilket också ska ske i dialog med övriga aktörer i Landsbygdsnätverket.
- Reflektera över behovet av framtida insatser, bl.a. kopplingarna mellan CAP och sammanhållningspolitiken, den sektoriella dimensionen kopplad till den territoriella. Göra insatser för ökade resurser inom landsbygdsforskningen.
- Vara en resurs vid nätverksträffar och för nätverkets tematiska arbetsgrupper

Därtill kommer en vilja att rådet kan bidra till att öka förståelsen för värdet av landsbygdsforskning, inte minst mellan olika vetenskapsområden.

Rådet har haft två möten under 2010. Dessutom har rådet bistått med synpunkter inför den vetenskapliga konferensen "Nordic Rural Future", som genomfördes i maj 2010. Rådet har också tillsammans med Formas, Landsbygdsnätverket och Jordbruksverket genomfört ett seminarium för att ta del av och diskutera olika forskningsprojekt inom området landsbygdsutveckling.

5.9.2 Syfte, resultat och uppföljning av nätverksevenemang, workshops och seminarier

Hänvisningar till ytterligare dokumentation av dessa nätverkshändelser

Information om det Vetenskapliga rådets arbete och Landsbygdsnätverkets publikationer och dokumentation från nätverksaktiviteter i övrigt finns på www.landsbygdsnatverket.se.

Åtgärder för kapacitetsuppbyggnad inom området för utvärdering

Landsbygdsnätverkets nationella nätverksträff i november 2010 ägnades åt halvtidsutvärderingen och dess slutsatser och konsekvenser. Vad har vi lärt oss från halvtidsutvärderingen för att få till en vassare landsbygdsutveckling under nästa programperiod? Och hur går vi vidare i andra halvlek av nuvarande program? De forskare som arbetat med halvtidsutvärderingen var med på träffen och presenterade sina resultat. Alla deltagare fick sedan jobba både med lärprocesser i mindre grupper och i dialog i storgrupp. På träffen kunde man också lyssna till senaste nytt om landsbygdsprogrammet från EU-kommissionen och om ett par lärande exempel på engagemang inom Landsbygdssverige. Träffen avslutades med ett samarbetscafé, då det fanns möjlighet att söka samarbetspartners bland deltagarna för de projektidéer som man skulle vilja utveckla.

Nyhetsbrevet, som gavs ut i anslutning till träffen, hade tema halvtidsutvärdering. I nyhetsbrevet kan man på ett lättillgängligt sätt läsa om slutsatserna av utvärderingen och ta del av forskarnas, men även myndigheters och andra aktörers, reflektioner om detta och om framtiden.

⁶ Formas är ett statligt forskningsråd med uppgift att främja och stödja grundforskning och behovsmotiverad forskning inom områdena miljö, areella näringar och samhällsbyggande.

I samband med halvtidsutvärderingen har Landsbygdsnätverkets kansli lämnat in en egen kompletterande uppföljning av verksamheten på uppdrag av Landsbyggsdepartementet. Även den uppföljning av Landsbygdsnätverkets arbete, som företaget OpenEye Innovation Management AB gjorde under 2009, har skickats med som en komplettering till den svenska halvtidsutvärderingen.

6 Åtgärder för att garantera kvalitet och måluppfyllelse

6.1 Övervaknings- och utvärderingsåtgärder

Kvalitet och effektivitet i genomförandet av programmet säkerställs främst genom information till stödmottagarna om villkor för stöden, utbildning, bra IT-system, samt genom administrativa system och fysiska kontroller.

6.1.1 Administrativa system och kontroller

Information om hur ansökan går till och om vilka villkor som gäller för miljöersättningar och ersättning för naturbetingade svårigheter i bergsområden och för andra områden med svårigheter skickas årligen ut per post till alla som tidigare sökt något arealbaserat stöd eller registrerat sig som nya intressenter. Det var cirka 85 500 som fick utskicket 2010.

Det är samma ansökningsförfarande vid ansökan om utbetalning (SAM-ansökan) för arealbaserade stöd inom CAP:s pelare II och för stöd inom pelare I. På så sätt behöver stödmottagaren endast uppge arealerna en gång vilket gör att risken för att denne gör fel minskar. Dessutom underlättas de administrativa kontrollerna av stöden både inom pelare I och pelare II.

En stor del av de kundspecifika uppgifterna i blanketten förtrycks, även detta underlättar för både den sökande och vid kontrollerna. Blanketterna scannas in i IT-systemet, vilket minskar risken för registreringsfel. Fler och fler ansökningar görs elektroniskt, antingen via filer som konsulter skickar in eller via Jordbruksverkets e-tjänst SAM Internet. År 2010 var 47 300 ansökningar elektroniska, vilket motsvarar 66 % av alla ansökningar inklusive gårdsstödet. Det är en ökning med 5 procentenheter jämfört med 2009. Elektroniska ansökningar förkortar stödprocessen avsevärt genom att registreringsmomentet på länsstyrelserna försvinner samt att felen i ansökningarna minimeras eftersom det finns inbyggda kontroller. Vid länsstyrelsernas handläggning av ansökningar finns ett inbyggt verktyg i IT-systemet som snabbar upp felsökningar.

För stöden inom axel 1, 3 och 4 samt miljöinvesteringar inom jord- och skogsbruk (axel 2) finns ett särskilt IT-system. Systemet ger signaler om handläggaren har glömt att registrera uppgifter eller om uppgifter som registreras är ologiska. Det finns dessutom särskilda checkpunkter inbyggda. Detta gör att handläggarna inte behöver ha en manuell checklista vid sidan om. Handläggaren måste godkänna samtliga checkpunkter i systemet innan ett beslut kan fattas.

För alla stöd inom landsbygdsprogrammet har Jordbruksverket tagit fram föreskrifter för handläggningen. I Ackrediteringsförordningen (EG) nr 885/2006 ställs krav på att utbetalande myndighet ska fastställa detaljerade rutinbeskrivningar för hantering av stöden vid delegerade organ. Inför 2009 års uppdatering av föreskrifterna ändrades dessa för företagsstöd- och projektstöd så att de uppfyller kravet på att de detaljerade rutinbeskrivningarna ska vara fastställda. Dessa föreskrifter har även gällt under hela 2010. Kopplat till föreskrifterna finns en elektronisk handbok, Handläggarsstödet. I Handläggarsstödet finns bl.a. processbeskrivningar och arbetsrutiner för handläggningen, kontroller på plats, relevant regelverk, IT-manualer och beskrivning av hur olika felkoder i systemen ska hanteras. Alla handläggare har tillgång till Handläggarsstödet och genom att den är elektronisk så har handläggarna alltid tillgång till den aktuella informationen.

Upplägget för den administrativa hanteringen följer regelverket för landsbygdsfonden. Utbetalande myndighet föreskriver för stödmyndigheterna om hur handläggningen av stödärendena ska gå till. I samband med att utbetalningsunderlag skickas till utbetalningsmyndigheten, ska stödmyndigheten intyga att den följt bestämmelserna i Ackrediteringsförordningen (EG) nr 885/2006 och Jordbruksverkets föreskrifter om handlägningsrutiner (GAR). Om så inte är fallet kommer utbetalningsmyndigheten inte att verkställa utbetalningen.

I Jordbruksverkets roll som utbetalningsmyndighet ingår att övervaka alla nivåer i verksamheten. Övervakningen avser bl.a. de organ som ansvarar för att utföra kontroller och andra uppgifter för att säkerställa en korrekt tillämpning av regler och riktlinjer. Övervakningen genomförs bl.a. genom s.k. 885-besök (Ackrediteringsförordningens regelverk) på ett antal länsstyrelser varje år samt vid Sametinget och Skogsstyrelsen. Under 2009 besöktes 8 länsstyrelser, Sametinget och Skogsstyrelsen. Under 2010 har 6 länsstyrelser, Sametinget och Skogsstyrelsen besökts. Efter besöken skickas en rapport som visar resultatet av ärendegranskningen och Jordbruksverkets eventuella rekommendationer till respektive myndighet.

6.1.2 Utbildningar m.m.

Ett flertal utbildningar i regelverk, rutiner för handläggning och IT-system för handläggare och beslutsfattare har genomförts under året. Det har också genomförts ett antal handläggar- och dialogträffar. Vid utbildningarna och på träffarna har personal från Jordbruksverket, länsstyrelserna, Skogsstyrelsen, Sametinget, ledamöter i LAG och handläggare på leaderkontor deltagit.

Miljöersättningar och miljöinvesteringar

Under 2010 har flera ändringar gjorts i axel 2 som en följd av Hälsokontrollen. Ersättningsnivåer och villkor för en del ersättningar har ändrats och det ha kommit till några helt nya ersättningar. Hur villkor och nivåer ändrats går att läsa under respektive ersättning i kapitel 2.

Utbildningar

Jordbruksverket har under året ordnat flera olika utbildningar för de handläggare på länsstyrelserna som hanterar ersättningar inom axel 2. Exempel på utbildningar är kontrollkurs för natur- och kulturmiljöstödet, länsstyrelsekonferens och en kombinerad kurs för kontroll och åtagandeplaner för betesmarker.

Utöver detta ordnade Jordbruksverket ett seminarium för rådgivare och handläggare av våtmarker och en kurs för handläggare inom utvald miljö. Jordbruksverket har också presenterat ersättningarna för våtmarker på ett par seminarier ordnade av Naturvårdsverket.

I samband med införandet av de nya ersättningarna inom Utvald miljö, anpassade skyddszoner, damm som samlar fosfor och reglerbar dränering, har Jordbruksverket genomfört två seminarier för handläggare och rådgivare.

I samband med införandet av den nya ersättningen stängsel mot rovdjur inom Utvald miljö så medverkade Jordbruksverket på en kurs för rovdjurshandläggare från länsstyrelsen.

Rutiner

Under hösten 2009 påbörjades ett nytt sätt att arbeta med rutinerna för jordbrukarstöden. Arbetet fortsatte under våren 2010 och fram tills det att rutinerna publicerades. Under hösten 2010 påbörjades även arbetet med att förändra rutinerna för landsbygdsstöden på ett liknande sätt som för.

Riktlinjer

Länsstyrelserna har fastställt riktlinjer för kvalitetsgranskning av åtagandeplaner för betesmarker. 2010 var det första året man gjorde en kvalitetsgranskning. Länsstyrelsen har gjort en utvärdering av riktlinjerna för kvalitetsgranskning och detta, samt resultatet av kvalitetsgranskningen, ska ligga till grund för det fortsatta arbetet 2011.

Icke-produktiva investeringar skog

För nya handläggare finns introduktionsprogram och de har en utsedd kontaktperson ”mentor”. Handläggarna, stödansvarig och beslutsfattarna har också regelbundna möten där tolkning av regler diskuteras. Handläggarna deltar även i de utbildningar som Jordbruksverket anordnar inom olika områden. Vidare har hela förvaltningen träffats under en dag för erfarenhetsutbyte och information om nyheter. För Skogens mångfald och Ädellöv (alt icke-produktiva investeringar skog) har det varit en skoglig exkursion som en del i utbildningen av kontrollanter och man har gjort ett studiebesök på en länsstyrelse.

Projekt- och företagsstöd

Utbyte mellan stödmyndigheterna och Jordbruksverket

Jordbruksverket har telefonjour för frågor om projekt- och företagsstöd.

Jordbruksverket har genomfört ett flertal handläggarträffar tillsammans med handläggare på de olika stödmyndigheterna och i vissa fall handläggare på leaderkontoren. Det flesta träffarna hålls med hjälp av telefon och uppkoppling på nätet. Flera av träffarna har under 2010 tagit upp det nya stödet till bredbandsutbyggnad. Andra teman har varit bl.a. hantering och krav på slutrapporter i projektstöd och hantering av återkrav.

Jordbruksverket har i samarbete med landsbygdsnätverket genomfört ett dialogforum med handläggare från stödmyndigheterna och representanter från Leader. Temat för träffen var hur vi med hjälp av landsbygdsprogrammet ska kunna verka för en positiv utveckling på landsbygden. Dels hölls inspirerande föreläsningar och dels ingick diskussioner för att hitta vägar för ett bättre genomförande av programmet.

Regelhantering

Jordbruksverket har en regeltolkningsgrupp för stöden i axel 1 och 3, som träffas var tredje vecka. Gruppen ser till att beslut fattas om tolkningar av regelverk. I gruppen sprids även information om nyheter i regelverk och program till berörda inom Jordbruksverket.

Utbildning av stödmottagare

Jordbruksverket genomför årligen en utbildning som vänder sig till projektadministratörerna i de nationella projekt som fått beviljat stöd under året. Utbildningen genomförs gemensamt av förvaltningsmyndigheten och utbetalande myndighet. Vid utbildningen informerar Jordbruksverket om hur projektet ska redovisa kostnader och betalningar på ett riktigt sätt. Syftet är att stödmottagaren ska lämna riktiga redovisningar som inte leder till avdrag och att utbetalande myndighet ska få in kompletta utbetalningsansökningar som går snabbt att handlägga. I många fall genomför övriga stödmyndigheter och LAG motsvarande utbildningar mot sina respektive stödmottagare.

Särskilda utbildningar kopplade till Leader

Under 2010 har Jordbruksverket fortsatt sina utbildningsinsatser riktade till ledamöter i LAG, handläggare på leaderkontor och leaderhandläggare på länsstyrelsen för att underlätta genomförandet av leader. Antalet utbildningstillfällen har minskats eftersom de flesta fått sin utbildning under 2008 och 2009. Upplägget på utbildningarna har också delvis ändrats. Vi har också utnyttjat möjligheterna till distansutbildningar i högre omfattning. Utbildningen är uppdelad i tre steg.

Steg 1 handlar om grunderna i leadermetoden och de regler som finns. Innehållet består av många praktiska övningar för att deltagarna lättare ska förstå metoden. Denna del är obligatorisk för verksamhetsledare och LAG-ordförande.

Steg 2 handlar om processen och IT-system för handläggning av projekt inom leader. Denna utbildning vänder sig till handläggare på leaderkontor. Utbildningen omfattade till en början två dagar men komprimerades till en dag under senare delen av året.

Steg 3 handlar om projektredovisning och om ansökan om utbetalning. Utbildningen tar upp regler och praktiska exempel. Utbildningen vänder sig till verksamhetsledare, leaderhandläggare och konsulter som har uppdrag att redovisa leaderprojekt.

Utbildningarna har haft stor efterfrågan från både LAG och handläggare på leaderkontor och länsstyrelsen. Jordbruksverket har prioriterat dessa utbildningar och låtit efterfrågan väga tungt i planering av utbildningsinsatserna.

Under 2010 har vi dessuom gjort särskilda utbildningsinsatser inom vissa områden. Vi tillsammans med landsbygdsnätverket genomfört fyra videokonferenser kring samarbetsåtgärden, för att öka antalet projekt inom åtgärden. Vi har också genomfört en utbildning i fördjupad projektredovisning som vände sig till anställda på leaderkontoren som arbetar med att hjälpa projekten att göra riktiga utbetalningsansökningar innan de skickas till länsstyrelsen.

Utöver dessa insatser har Jordbruksverket genomfört särskilda utbildningar för leaderhandläggare på länsstyrelsen. En tvådagarskonferens genomfördes under våren 2010 och under hösten har vi haft en videokonferens. Träffarna är viktiga för erfarenhetsutbyte mellan handläggarna då de oftast är väldigt ensamma med leaderansvaret i sitt län.

Utöver Jordbruksverkets egna utbildningsinsatser medverkar verket också på regionala leaderkonferenser då oftast länsstyrelsen står som inbjudare. Under dessa konferenser informerar och utbildar Jordbruksverket om utvalda delar utifrån behovet i den specifika regionen. Vid dessa konferenser medverkar ofta ett större antal av LAG-ledamöterna.

Två gånger per år arrangerar Landsbygdsnätverket en nationell leadernätverksträff då även förvaltningsmyndigheten deltar med egna dialogpass i syfte att reda ut och uppmärksamma LAG på eventuella förenklingar eller svårigheter.

Totalt har 168 personer deltagit på steg 1-3 utbildningarna. På den fördjupade projektredovisningen deltog 78 personer och på utbildningen om samarbetsåtgärden deltog 88 personer.

I har under hösten 2010 uppdaterat leaferguiden som är ett hjälpnade verktyg för det löpande arbetet.

Jordbruksverket har också noterat att det finns svårigheter med att få fram projekt inom åtgärdena Ökad konkurrenskraft och Markförvaltning och miljö. Arbetet med att ta fram förtydligande dokument och exempelsamlingar har fortsatt under 2010.

6.1.3 Kontroller på plats

Varje år genomför länsstyrelserna, Sametinget och Jordbruksverkets granskningsenhet kontroller på plats enligt kommissionens förordning (EG) nr 1975/2006.

Kontroller inom axel 2

Kontrollerna inom axel 2 (LFA och miljöersättningar) utförs av länsstyrelserna men det är Jordbruksverket som beslutar om kontrollfrekvensen för varje stödform och län. Analys och beslut är uppdelat i två delar. Det första beslutet baseras på en analys av föregående års utfall av fältkontrollerna. Detta beslut togs i mars 2010. Enligt de krav som ställs i kommissionens förordning (EG) nr 1975/2006 ska det också genomföras en analys under innevarande år för att se om en ytterligare utökning är nödvändig. Denna analys ska genomföras utifrån de resultat som under kontrollsäsongen har framkommit. Analys och beslut genomfördes i augusti 2010 och innebar att det för några län blev en utökning av kontrollfrekvensen jämfört med det beslut som togs i februari. Urval av vilka brukare som ska kontrolleras av

länsstyrelserna görs både av Jordbruksverket och länsstyrelserna i form av slumpmässigt uttag och med riskanalys. Riskanalysurvalet sker med hjälp av den IT-baserade riskanalysen som finns inbyggd i IT-systemet JBR och/eller via områdesanalys för de län som använder kontrollmetoden Fjärranalys. Dessa urval kompletteras av ett manuellt urval som görs av respektive länsstyrelse. Som grund för urvalet ska den av Jordbruksverket beslutade riskanalysen användas. Genomförandet av kontrollerna sker på brukarnivå (axel 2) och samordnas ofta med direktstöden (pelare I) så att alla stöd på företaget kontrolleras.

För att säkerställa att de av Jordbruksverket beslutade kontrollinstruktionerna följs och att rutinerna i övrigt kring kontrollarbetet fungerar på länsstyrelserna genomför Jordbruksverkets kontrollenhet granskningsbesök på länsstyrelserna. Urvalet av länsstyrelser som ska besökas sker dels utifrån en riskanalys men också utifrån hur lång tid som passerat sedan föregående besök genomfördes. Besöket omfattar dels genomgång av urvals- och registreringsrutiner men också om kontroller på plats avseende redan genomförda kontroller. Som tidigare nämnts samordnar länsstyrelserna kontrollerna inom axel 2 och direktstöden där så är möjligt. Det innebär att den granskning som kontrollenheten genomför inte enbart omfattar stöd inom axel 2.

Under 2010 genomförde kontrollenheten 13 granskningar med fokus på arealbaserade kontroller och 6 granskningar med fokus på djurbaserade kontroller samt 5 granskningar med fokus på administrativa rutiner. Utfallet av revisionen dokumenteras i en rapport.

Kontroller inom axel 1, 3, 4 och utvald miljö (axel 2)

Jordbruksverket ansvarar för kontroller av stöd beslutade av Jordbruksverket och länsstyrelserna. Sametinget och Skogsstyrelsen ansvarar för kontroller av stöd där respektive myndighet har beslutat om stöd.

De tre myndigheterna ansvarar var och en för riskanalys och urval av kontrollobjekt rörande sina ärenden. Sametinget och Skogsstyrelsen har dock, via överenskommelse mellan respektive myndighet och Jordbruksverket, uppdragit åt Jordbruksverket att utföra deras kontroller.

Kontrollanter från granskningsenheten (kontrollavdelningen) genomför således alla kontroller. För genomförandet finns fastställda checklistor med tillhörande kontrollinstruktioner samt rapportmallar. Kvalitetsgranskning sker bl.a. genom att en viss andel av ärenden granskas av enhetschef.

Revisionsrapport skickas till stödmottagaren, beslutande myndighet samt Jordbruksverket i rollen som utbetalningsställe.

Via kontroller på plats ska 5 % av stödberättigande utgifter granskas under programperioden 2007-2013. Under 2010 genomfördes totalt 212 kontroller på plats. Av dessa var 187 ärenden beslutade av Jordbruksverket och länsstyrelserna, 7 ärenden beslutade av Sametinget och 18 ärenden beslutade av Skogsstyrelsen.

I kontrollerna som avslutades under 2010 dominerar feltyperna redovisade kostnaders stödberättigande, bristande betalningsbevis och brister rörande upplysningstavlan.

Kontroller i efterhand syftar till att kontrollera att femårsåtagandet rörande investeringsåtgärder följs. 1 % av de stödberättigande utgifter som lyder under åtagandet, ska granskas varje år. Under 2010 genomfördes totalt 10 kontroller i efterhand. Av dessa var 9 ärenden beslutade av Jordbruksverket och länsstyrelserna och 1 ärende beslutat av Sametinget.

I dessa kontroller har följande feltyper rapporterats; redovisade kostnaders stödberättigande, ej redovisade krediterade kostnader och tillstånd saknas.

6.2 Sammanfattning av större problem som uppstått vid förvaltningen av programmet och hur dessa har åtgärdats

Några större problem som uppstått vid förvaltningen av programmet har inte rapporterats. Arbetet med att förkorta handläggningstiderna och därmed öka effektiviteten i genomförandet av programmet har fortsatt under 2010.

6.2.1 Handläggningstider

Stöd inom axel 1, 3, 4 och utvald miljö (axel 2)

Handläggningstiderna för ansökan om stöd är i stort sett oförändrad jämfört med 2009, medan handläggningstiderna för ansökan om utbetalning ökat – sett utifrån alla axlar och alla myndigheter. För båda typerna av ansökningar har antalet ärenden ökat, särskilt gäller detta ansökan om utbetalning. Se tabell nedan.

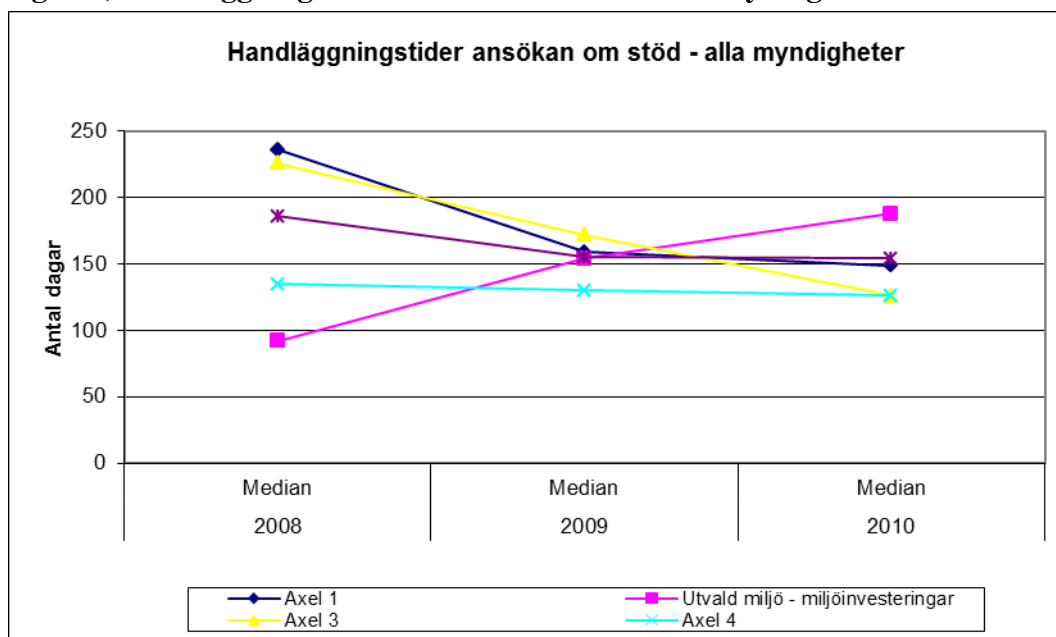
Tabell 64, Handläggningstider för handläggning av ansökan om stöd och ansökan om utbetalning, i antal kalenderdagar

Alla myndigheter	2008		2009		2010	
	Median, antal dagar	Antal ärenden	Median, antal dagar	Antal ärenden	Median, antal dagar	Antal ärenden
Ansökan om stöd	186	4 825	155	6 606	154	7 434
Ansökan om utbetalning	31	3 491	34	5 457	40	6 685

Handläggningstider ansökan om stöd

Statistiken visar att handläggningstiderna vid ansökan om stöd för axel 1, 3 och 4 sjönk ytterligare något mellan 2009 och 2010 medan tiderna för utvald miljö - miljöinvesteringar inom axel 2 ökade. Antalet ärenden har fortsatt att öka, från drygt 6 600 under 2009 till drygt 7 400 under 2010.

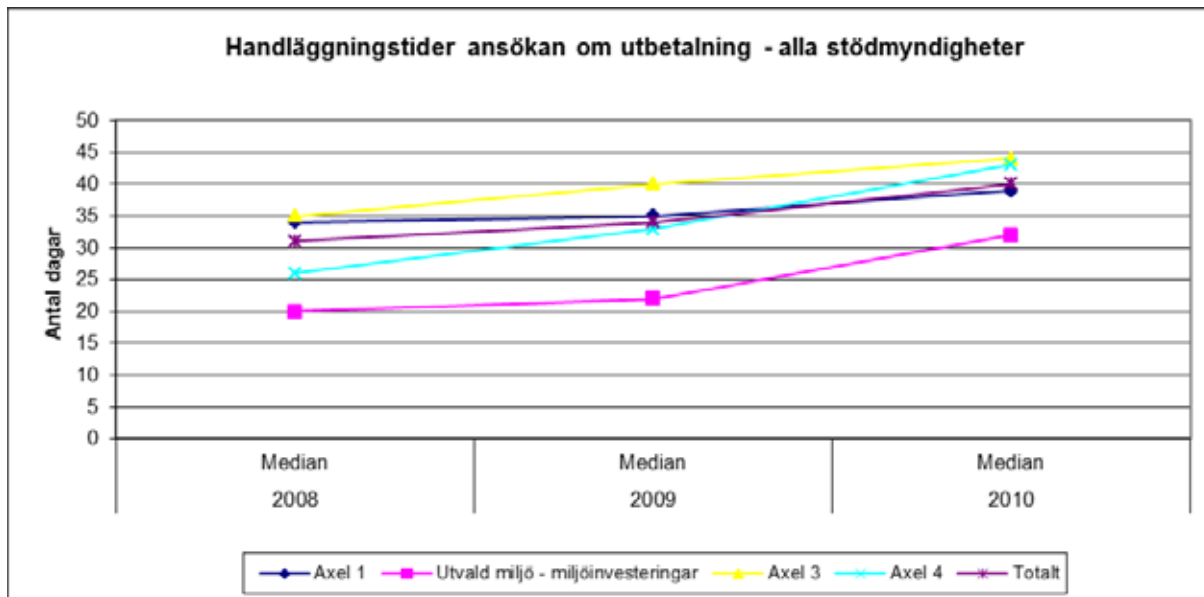
Figur 2, Handläggningstider ansökan om stöd – alla myndigheter

Handläggningstider ansökan om utbetalning

För ansökningar om utbetalning har handläggningstiderna fortsatt att öka mellan 2009 och 2010 inom alla axlar. Generellt sett har handläggningstiderna sammantaget för alla stödmyndigheter gått från ett medianvärde på 34 dagar år 2009 till ett medianvärde på 40 dagar år 2010 (Axel 1 – från 35 dagar till 39 dagar, Axel 2 – från 22 dagar till 32 dagar, Axel 3 från 40 dagar till 44 dagar samt Axel 4 – från 33 dagar till 43 dagar). Samtidigt har antalet ärenden ökat kraftigt från nästan 5 500 till ungefär 6 700.

Figur 3, Handläggningstider ansökan om utbetalning – alla myndigheter

Problem och åtgärder

Det finns fortfarande problem med långa handläggningstider och eftersläpning i handläggningen. Baserat på stödmyndigheternas redovisningar bedömer Jordbruksverket att resurser i vissa fall har fått omfördelas från handläggning av stöd till handläggning av utbetalningar vilka har ökat kraftigt i antal. Problemet med ansökningar som kräver kompletteringar kvarstår. Hantering av nya typer av stöd och förändringar i rutiner och anvisningar uppges försvåra arbetet med att få ner handläggningstiderna.

Arbetet med att öka handläggningsskapiteten och effektivisera beslutsprocessen fortsätter. Exempel på åtgärder som har vidtagits på regional nivå för att minska handläggningstiderna är:

- Informationsträffar med stödsökande för att öka kvalitén på ansökan om stöd och utbetalning. Särskilda satsningar på information om utvald miljö och vanliga fel vid ansökan.
- Aktivt arbete med att förbättra samarbetet med leaderkontoren för att få in kompletta ansökningar.
- Prioritering av kompletta ärenden i handläggningen.
- Införande av begränsad tid för kompletteringar.

Jordbruksverket har nyligen påbörjat en förstudie till ett nytt projekt, SUSS-LB (Styr- och Uppföljningssystem i Samverkan för LB-Stöd). Förstudien, som har initierats nu, ska vara klar den 30 juni 2011 och därefter ska projektet startas. Det övergripande målet med projektet är att effektivisera LB-processen så att framför allt handläggningstiderna blir kortare. Det gäller att identifiera de moment i processen som gör att handläggningstiderna blir alldeles för långa och sätta in åtgärder för att minska dem. Det övergripande produktmålet är att leverera ett ledningssystem för att styra- och följa upp LB-processen.

Miljöersättningar (axel 2)

I såväl Jordbruksverkets som länsstyrelsernas regleringsbrev för 2010 fanns uppdrag kring den process som hanterar EU:s direktstöd. Det övergripande syftet vara att säkerställa att EU:s direktstöd och stöd till landsbygdsåtgärder, som omfattas av ett gemensamt ansökningsförfarande, i så hög grad som möjligt betalas ut innevarande stödår.

Jordbruksverket har tillsammans med länsstyrelserna i projektform under året genomfört en rad åtgärder för att säkerställa utbetalningen. Målet preciserades till att 90 % av gårdsstödet skulle betalas ut senast 1 december, det vill säga cirka tre veckor tidigare än normalt och att miljöersättningarna skulle betalas ut före årsskiftet i samma utsträckning som tidigare år. Resultatet blev över förväntan. Gårdsstödet betalades ut den 1 december med 95,5 % och före årsskiftet var drygt 98 % utbetalda. Miljöersättningarna betalades ut den 27 december med 93,3%.

Projektet har som redskap för sin styrning använt tydliga mål som förankrats på såväl Jordbruksverket som länsstyrelsen, veckovis uppföljning, regelbundna styrgruppsmöten och löpande publicering av handläggningsläget.

6.3 Användning av tekniskt stöd

Knappt 119 mneuro eller 1 070 mnkr av programmets budget har avsatts för tekniskt stöd, (TA-medel). Detta utgör drygt 2,9 % av de offentliga utgifterna.

Användningen av TA-medel regleras i Rådets förordning (EG) nr 1698/2005, artikel 66. Enligt förordningen kan EJFLU finansiera förberedelser, administration, övervakning, utvärdering, information och kontroller. Användningen regleras också i kapitel 16 i landsbygdsprogrammet samt i regleringsbrevet för Jordbruksverket. I regleringsbrevet fastställs årligen beloppet för respektive berörd myndighet fördelat på olika användningsområden. I nedanstående tabell redovisas den i regleringsbrevet fastställda TA-budgeten för år 2010 samt utbetalt belopp per myndighet och användningsområde.

Som framgår av utfallet har den totala budgeten utnyttjats relativt väl under 2010. En delpost har dock ett lågt utnyttjande. Övervakningskommitténs låga utnyttjande beror främst på att resekostnader och kostnader för arrangemang av möten har överskattats.

Tabell 65, TA-medel, fastställd budget 2010, utfall 2010, fördelat per myndighet och användningsområde, tkr

Myndighet	Användningsområde	Budget 2010, tkr	Utfall 2010, tkr	Utnyttjand e-grad, %
Jordbruksverket	Nationella landsbygdsnätverket	13 000	11 881	91 %
	Övervakningskommittén	2 300	1 212	53 %
	Uppföljning och utvärdering	30 000	29 998	100 %
	Införande och igångsättning av förändringar i landsbygds-programmet inför år 2010	6 250	5 392	86 %
	Programmets genomförande	3 000	2 230	74 %
	Förberedelser och igångsättning av programmets genomförande	13 770	13 770	100 %
	Kostnader för arbete med blockdatabasen	30 000	24 102	80 %
Länsstyrelserna	Programmets genomförande i syfte att få tillstånd ett effektivt genomförande av programmet och minskade handläggningstider samt för merarbete med den nya definitionen av betesmark	102 516	102 516	100 %
Sametinget	Programmets genomförande	3 058	3 058	100 %
SUMMA		203 894	194 159	95 %

6.3.1 Redovisning per myndighet och användningsområde

I detta avsnitt redovisas Jordbruksverkets, länsstyrelsernas, Skogsstyrelsens och Sametingets användning av TA-medel per användningsområde.

Jordbruksverket

Landsbygdsnätverket

I landsbygdsprogrammet anges att merparten av Landsbygdsnätverkets verksamhet ska genomföras av dess ingående aktörer. Därför utarbetades och genomförs nätverkets handlingsplan i bred samverkan med aktörer av betydelse för programmets genomförande.

Vid utgången av 2010 hade Landsbygdsnätverket sammanlagt 103 nationella aktörer och 63 leadergrupper som medlemmar. Styrgruppen består av 13 ledamöter med representation från såväl myndigheter som organisationer från den ideella och kommersiella sektorn. Styrgruppen har haft fem styrgruppsmöten under året och har i konsensus prioriterat och följt verksamheten enligt den årliga aktivitetsplan som de upprättade vid årets första möte. Under 2010 har följande områden varit prioriterade enligt aktivitetsplanen:

- Företagande och jobb
- Mångfald i programgenomförandet (jämsliddhet, ungdomar, integration)
- Miljöutmaningar (klimat & energi, utvald miljö och framtida miljöersättningar)
- Livskvalitet på landsbygden
- Leader
- Ökad samverkan

Under 2010 har Landsbygdsnätverket strävat efter att gå från mobilisering och skapande av kontakter till mer konkret samverkan mellan medlemmarna. Målet har varit att de nätverksaktiviteter som genomförs tydligare ska följa de prioriterade områdena och vara mer inriktade på analys, metodfördjupning och erfarenhetsutbyte. Som ett led i detta införde styrgruppen att nätverkscheckar skulle utlysas och att underlagen till utlysningarna skulle beredas i nätverkets olika tematiska arbetsgrupper. Under året har åtta utlysningar av nätverkscheckar gjorts, som alla har varit möjliga att söka för medlemmarna i Landsbygdsnätverket:

- Informationsskrift unga
- Ungdomars framtidsbilder
- Seminarier som kan leda till regionala lärprocesser angående unga i landsbygdsprogrammet
- Öka och tillgängliggöra kunskap om energilösningar för samlingslokaler
- Medverka vid Energiutblick – Energimyndighetens årliga nationella konferens
- Praktikernätverk för lokala kapitalförsörjningsorganisationer
- Drivbänk för utveckling av sparbolagsgroddar

Utlysningarna har legat ute på Landsbygdsnätverkets webbplats och medlemmarna har också fått e-postutskick om utlysningarna. Dessa nätverkscheckar håller nu på att genomföras.

Under året har nio transnationella nätverkscheckar beslutats av kansliet enligt delegering av styrgruppen. Det innebär att nio LAG har kunnat göra studiebesök hos LAG i andra EU-länder för att ta del av goda exempel, utbyta erfarenheter och förbereda samarbetsprojekt. Under året har det europeiska nätverket tagit fart. Det kommer ofta förfrågningar om studiebesök och erfarenhetsutbyte inom olika ämnen och genom nätverkskansliet har kontakter kring frågor av olika slag kommit igång mellan enskilda medlemsorganisationer i nätverket och aktörer i andra medlemsländer, t.ex. Storbritannien och Spanien. De svenska

experterna från LRF, Skogsstyrelsen och Leader har fortsatt att delta i det europeiska nätverkets fokusgrupper om grön omsorg, skogen som resurs i lokal utveckling och genomförandet av Leader.

Arbetsgrupper och träffar

Åtta tematiska arbetsgrupper har varit verksamma med att samla lärande metodexempel, sprida dessa och inspirera och motivera till metodutveckling och ökad förmåga bland olika aktörer i landsbygdsutveckling. Bland annat har grupperna tagit fram inspirationsskrifter och filmer. Exempelvis har frågan om integration fått stor uppmärksamhet genom ett välbesökt seminarium på Newsmill med 19 artiklar, 2 bloggar, 95 stycken aktiva kommentarer och över 114 600 unika besökare på webbsidan.

Genom fyra nätverksträffar och ett antal virtuella tankesmedjor har över 600 deltagare samlats för erfarenhetsutbyte och dialog under 2010. Temat för den nationella nätverksträffen i november 2010 var halvtidsutvärderingen och till träffen kom över 270 deltagare. Andra teman för träffarna har varit läget i Leader och läget i landsbygdsprogrammet. Erfarenhetsutbyten och diskussioner om programgenomförandet har genomförts med ett 60-tal personer uppdelade i 15 grupper med sju olika teman.

Landsbygdsnätverket har arrangerat Landsbygdsgalan för andra året i år. Då delades sju Ullbagg ut till de allra bästa landsbygdsatsningarna under 2010. De satsningar som fått pris är lärande exempel på hur landsbygdsprogrammets åtgärder kan få enskilda, grupper och samhällen att blomma upp och visar på den bredd, kunskap och de möjligheter som finns på svensk landsbygd. Priset har en extra tyngd, eftersom det är landets länsstyrelser tillsammans med Jordbruksverket, Sametinget, Skogsstyrelsen och landets leadergrupper som står för nomineringarna. Satsningarna har fått stor uppskattning i media och bidragit till att skärpa myndigheternas resultatmedvetenhet. En broschyr på både svenska och engelska och filmer över de nominerade har tagits fram. Broschyerna har spridits i många olika sammanhang och webbsidan där filmerna finns har besökts över 400 gånger under november-december 2010. Landsbygdsnätverket har också varit medarrangör på årets Landsbygdsriksdag i Sunne.

Det Vetenskapliga rådet har träffats vid två tillfällen och vid dessa, men även däremellan, har man bland annat verkat för en ökad möjlighet till finansiering av tvärvetenskaplig forskning om landsbygdens utveckling. Erfarenhetsutbytet mellan forskare har också stärkts genom ett nordiskt forskarforum som arrangerats på initiativ av och med stöd från Landsbygdsnätverket. Dessa insatser bidrar till att stärka det idag i Sverige relativt outvecklade forskningsfältet om landsbygdsutveckling.

Under året har två inspiratörer fortsatt att inom ramen för Landsbygdsnätverket inspirera och främja kommunernas engagemang i landsbygdsprogrammet. Syftet med deras arbete har varit att ge kommunerna bättre kunskap för att bättre kunna ta tillvara landsbygdsprogrammets möjligheter för utveckling av den lokala servicen, befolkningens entreprenörskap och småföretagens kompetens, samtidigt som man stärker kommunledningarnas överblick och långsiktiga utvecklingsarbete. Inspiratörerna har haft kontakt med ett 70-tal kommuner. Samtal och intervjuer har genomförts med tjänstemän vid kommunernas kommunledningskontor, utvecklingskontor, näringslivskontor och med handläggare vid länsstyrelser och regionförbund. Några slutsatser är att kunskapen hos kommunala tjänstemän och politiker kring landsbygdsprogrammet möjligheter är generellt låg, att det är mycket få kommuner som är projektägare och att det är stora skillnader mellan länsstyrelser vad det gäller medelstillgång, riktlinjer och praxis runt kommunen som projektägare i just de åtgärder som har kommunen som målgrupp och svårt att få en klar bild över vad som gäller. För att komma åt detta skulle man t.ex. kunna verka för tydligare samverkan, införa regional kompetensgrupp mot kommunerna och regionala processledare, använda webb-TV och kommunernas naturliga arenor på Internet.

Ett antal samarbetskontakter har knutits genom årets nätverksaktiviteter. En betydande del av aktiviteterna har inriktats på att stärka Leader. En samverkansgrupp med ordförande och verksamhetsledare har varit aktiv under året. Vidare har några leadergrupper och några nationella aktörer utvecklat ett projekt inom Matlandsvisionen och aktörer inom ungdomssidan har genom nordiskt/baltiskt nätverksutbyte lagt grunden för samarbete inom

ramen för Östersjöstrategin. Nätverket har medverkat och tagit aktiv del i flera olika träffar för att utveckla idéerna kring flaggskeppsprojektet "Hållbar landsbygdsutveckling" inom Östersjöstrategin. Träffar under 2010 har varit "Second meeting for Priority 9", i Helsingfors, möte i det nordisk/baltiska landsbygdsnätverkens samarbete, Riga, Lettland och möte i det nordisk/baltiska landsbygdsnätverkens samarbete i Warszawa med särskild inriktning på flaggskeppsprojektet. En enkät skickades ut till Landsbygdsnätverken, deras leadergrupper och till förvaltningsmyndigheterna för landsbygdsprogrammen för att få fram goda exempel på existerande lokala, regionala, nationella och transnationella initiativ på de två teman unga på landsbygden och hur ett innovationsvänligt klimat kan skapas på landsbygden. Resultaten av denna enkät diskuterades på mötet i Riga, Lettland.

Det svenska landsbygdsnätverket har varit representerat på två möten med Coordination committé och tre möten med Leader Sub committé. Nätverkskansliet har också tillsammans med enskilda medlemsorganisationer i nätverket deltagit på tre nätverksträffar arrangerade av europeiska landsbygdsnätverket.

Inom ramen för det europeiska nätverket har det svenska nätverket bidragit till att samla in och sammanställa synpunkter i den s.k. Public debate om kommande CAP som EU-kommissionen utlyste. 30 av nätverkets medlemsorganisationer valde att delta med sina bidrag till Public debate.

Kommunikationsinsatser

En informatörsträff har genomförts. Den handlade om hur man kan nå ut med landsbygdsnyheter i media, hur man kan ta hjälp av storytelling och vilka kommunikationsinsatser som behövs. Landsbygdsnätverkets webbplats har ytterligare förbättrats med mer vässat innehåll och servicen gentemot medlemmarna utvecklas ständigt. En enkät har skickats ut till alla medlemmar under senhösten 2010 för att fånga in synpunkter på kommunikationsarbetet och förbättringsförslag. Kort om resultaten:

- e-post mest populära kommunikationskanalen, på andra plats nyhetsbrevet och på tredje plats webbplatsen/gemensamma nätverksträffar
- den information som nätverkskansliet går ut med sprids till 550-1300 personer
- medlemmarna anser att det viktigaste med att delta i Landsbygdsnätverket är att knyta kontakter, på andra plats hamnar erfarenhetsutbyte och påverkan hamnar längre ner bland prioriteringarna
- finns önskemål om mer arbetsinriktade träffar och mer koppling till politiker och departement
- tankesmedjorna är den kanal där medlemmarna ger mest förbättringsförslag, förslagen handlar om förberedelserna innan, tydligare syfte, fler forskare med och bättre uppföljning/vilka resultat blev det av genomförandet av tankesmedjorna.

Nyhetsbrevet, som alla kan prenumerera på via webbplatsen, har kommit ut åtta gånger under året med följande teman: satsning på bredband, lokal kapitalbildning, utvald miljö, ungdomar på landsbygden, grön integration, Landsbygdsnätverkets tematiska arbetsgrupper, halvtidsutvärdering, från idé till handling och landsbygdsprogrammet i framtiden.

Kansliet är förlagt till Jordbruksverket och personalen har under 2010 bestått av en verksamhetsansvarig, en handläggare, två assistenter, en webbredaktör/informatör samt under första halvåret en expert inom forskarsamverkan omfattande 0,25 årsperson. Två experter inom Leader har upphandlats till storleksordningen 1,1 årsperson. Tidvis har även annan personal anlitats för vissa specifika uppgifter inom kansliet.

I tabellen nedan redovisas Landsbygdsnätverkets utgifter för 2010 och i nästföljande tabell redovisas fördelningen mellan delposterna Inrättande och drift samt Genomförande.

Tabell 66, Landsbygdsnätverket utfall, tkr

Delpost	2010
Löner	2 862
Nätverkscheckar	1 904
Övrigt	7 115
Summa	11 881

Tabell 67, Landsbygdsnätverket utfall, fördelat på Inrättande och drift samt Genomförande, tkr

Delpost	2010
Inrättande och drift	1 849
Genomförande	10 032
SUMMA	11 881

I kommissionens förordning (EG) nr 1974/2006, artikel 41.2 begränsas användningen av medel för Inrättande och drift till maximalt 25 % av nätverkets totala kostnader. I landsbygdsprogrammet är det fastställt att ca 15 mnkr av totalt 70 mnkr, dvs. 21 %, får användas för detta ändamål. 2010 har det utbetalda beloppet fördelats så att knappt 16 % avser Inrättande och drift och 84 % avser Genomförande. Utbetalningarna av nätverkscheckar ingår i Genomförande och uppgick till 1 904 tkr kronor för 2010. (Detta motsvarar 21 checkar.)

Övervakningskommitténs sekretariat

Omkring 871 tkr av utbetalningarna för övervakningskommitténs sekretariat avser lönekostnader. Merparten av detta avser sekretariatets personal men det ingår även lönekostnader för andra personer inom förvaltningsmyndigheten i de fall de utför arbetsuppgifter som hänförs till övervakningskommittén. Detta gäller framför allt arbete som utförs inför kommitténs möten. Under posten Övrigt ligger bl. a. resekostnader och arrangemang av möten.

Tabell 68, Övervakningskommitténs sekretariat utfall, tkr

Delpost	2010
Löner	871
Övrigt	341
SUMMA	1 212

Uppföljning och utvärdering landsbygdsanalysenheten

Arbetet med uppföljning och utvärdering skiljer sig till en del åt mellan axlarna 2 respektive 1, 3 och 4. I budgetsammanställningen särredovisas dessa båda delar så långt möjligt. Den enskilt tyngsta budgetposten för axel 2 är de kontinuerligt pågående inventeringarna rörande ängs- och betesmarker. Utöver detta pågår flera utvärderingar av enskilda ersättningsformer och deras miljöeffekter. I övrigt handlar axel 2-arbetet om att på ett ändamålsenligt sätt ta ut data från Jordbruksverkets databaser. I detta syfte har relativt stora resurser lagts ner på att bygga upp ett datawarehouse som ger möjligheter till flexibla datauttag (DAWA Ararat). Grunduppgifterna kommer från SAM-ansökan och de kontroller som görs vid bestämning av ersättningsbelopp för enskilda brukare. Under 2010 har förvaltningskostnaderna för DAWA Ararat belastat utvärderingsanslaget (ingår bl. a i posten löner).

Genom uttag från DAWA Ararat går det att få fram huvuddelen av uppgifter för omfattnings- och resultatindikatorer rörande axel 2.

För axlarna 1, 3 och 4 är uppgiftsunderlaget i Jordbruksverkets ordinarie system otillräckliga för att besvara utvärderingsfrågorna. Vi har därför fått bygga upp en särskild rutin där vi tar in ansökningsakter från länen, samlar in nödvändiga uppgifter från dessa och lägger in i ett IT system som har byggts upp för ändamålet. Till detta system som benämns Evald är knutet ett DAWA (DAWA Evald). Både källsystemet Evald och tillhörande DAWA har driftsatts under 2010. Förvaltningskostnaderna för Evald ligger bl. a under posten löner.

I början av 2010 och även 2009 tog vi hjälp av utomstående organisation för att samla in grunduppgifter från akterna till Evald. Under 2010 har Jordbruksverket mer och mer gått över till att sköta uppgiftsinsamlingen. Detta har lett till att kostnaderna för inköpta tjänster minskat under hand och kostnaderna för egen personal ökat något. Kostnaderna för inköpta tjänster rörande uppgiftsinsamling redovisas på raden Axel 1, 3 och 4 (i uppställning 2).

Bokföringsundersökningen ”fördjupad FADN” som kontinuerligt pågått under några år har fortsatt under 2010 och svarar för huvuddelen av beloppet som finns upptaget på raden Baseline (i uppställning 2).

Arbetet med modell för LFA-områdesavgränsningar intensifierades under 2010 och var vid utgången av året i det närmaste avslutat. Kostnaden för arbetet redovisas på raden Stöd till mindre gynnade områden.

För att kunna hantera de s.k. effektindikatorerna för i första hand axel 2 är det nödvändigt att bygga modeller som är utformade så att bl. a dödviktseffekter kan läsas ut. Hittills har underlaget varit bristfälligt och vi ser behov att komma vidare i frågan. Under 2010 har det mest handlat om planering av arbetet och belastningen på budgeten har varit måttlig.

Under 2010 har den s.k. halvtidsutvärderingen avslutas. Kostnaden för denna har belastat utvärderingsanslaget och redovisas separat i tabellen nedan.

Tabell 69, Uppföljning och utvärdering utfall, tkr

Kostnadspost	2010
Lönekostnader	6 282
IT-utveckling	2 643
Utvärderare	4 461
Extern upphandling (spec. i tabellen nedan)	16 184
Övrigt (resor m.m.)	428
SUMMA	29 998

Tabell 70, Uppföljning och utvärdering, extern upphandling utfall, tkr

Delpost	2010
Axel 1, 3 och 4	6 447
Axel 2	3 168
Ängs- och betesmarksinventering	3 019
Stöd till mindre gynnade områden	1 120
Baseline	2 430
SUMMA	16 184

Införande och igångsättning av det reviderade landsbygdsprogrammet inför 2010

Delposten Införande och igångsättning av det reviderade landsbygdsprogrammet inför 2010 avser Jordbruksverkets kostnader för det s.k. MUMS (Mat, Miljö, Utmaningar, Modulara Stöd) projektet d.v.s. utveckling av information, regelverk, införande och IT-utveckling. Huvuddelen av projektet avslutades i december 2010. Det återstår dock en del arbete som

kommer att slutföras under 2011. Den större delen av kostnaderna avser IT-utvecklingen som betraktas som en investering varför TA-medel kommer att belastas med avskrivningar fr.o.m. 2010 t.o.m. 2015. Totalt beräknas projektet belasta TA-medel med 26 mnkr.

Tabell 71, Införande och igångsättning av det reviderade landsbygdsprogrammet, utfall, tkr

Delpost	2010
Löner	2 895
Övrigt	2 497
SUMMA	5 392

Programmets genomförande

Programmets genomförande avser kostnader för merarbetet av förändringarna av landsbygdsprogrammet 2010.

Tabell 72, Programmets genomförande, utfall, tkr

Delpost	2010
Löner	1 480
Övrigt	750
SUMMA	2 230

Förberedelse och igångsättning

Förberedelse och igångsättning avser främst Jordbruksverkets kostnader för det s.k. Livprojektet, dvs. utveckling av information, regelverk, rutiner och IT-stöd samt genomförande av landsbygdsprogrammet 2006-2007. Kostnader för LB skog avser utvecklingskostnader för de skogliga åtgärderna inom programmet. Även kostnader för Handdatorprojektet ingår till den del det berör miljöersättningarna i landsbygdsprogrammet. Detta projekt syftar till att förenkla kontrollarbetet genom att utveckla en applikation för handterminaler som ett stöd för länsstyrelsernas fältkontrollverksamhet. Analysverktyg DAWA avser kostnader för inköp och licenser m.m. av särskild programvara för att förenkla statistikuttag ur datalager. Av tabellen nedan framgår utgifterna för Förberedelser och igångsättning specificerat på olika delposter.

Tabell 73, Förberedelse och igångsättning, utfall, tkr

Delpost	2010
Livprojektet	9 459
LB Skog	638
Handdatorprojektet	207
Analysverktyg DAWA	3 466
SUMMA	13 770

Kostnader för arbete med blockdatabasen

Slutförandet av Blockinventeringsprojektet har kostat cirka 32,5 mnkr, varav cirka 15,5 mnkr har belastat TA-medel. Genom uppdatering av blocken får brukarna mer korrekta arealer att använda vid ansökningar av stöd

Tabell 74, Kostnader för arbete med blockdatabasen utfall, tkr

Delpost	2010
Löner	8 781
Övrigt	6 730
SUMMA	15 511

Kostnader för ajourhållning av databasen

Den systematiska uppdateringen (ajourhållning), utöver blockinventeringen, av blockdatabasen har under 2010 förbrukat sammanlagt ca 19,2 mnkr, varav ca 8,5 mnkr har belastat TA-medel. Syftet med den systematiska uppdateringen är att förvalta den höga kvalitet som uppnåtts genom blockinventeringen genom att snabbt och säkert fånga upp förändringar i naturen som påverkar blockens gränser.

Tabell 75, Kostnader för arbete med ajourhållning utfall, tkr

Delpost	2010
IT-konsulter	533
Övriga direkta kostnader	8 058
SUMMA	8 591

Länsstyrelserna

I regleringsbrevet för 2010 avseende Jordbruksverket fastställdes att länsstyrelserna får disponera högst 102 mnkr för genomförande av landsbygdsprogrammet i syfte att få till stånd ett effektivt genomförande av programmet och minskade handläggningstider samt för merarbete med den nya definitionen av betesmark. Länsstyrelserna lämnade ett gemensamt förslag på hur medlen skulle fördelas per län. Denna fördelning har Jordbruksverket i enlighet med vad som anges i regleringsbrevet fastställt genom beslut.

Tabell 76, TA-medel 2010, utfall fördelat på länsstyrelser, tkr

Länsstyrelse	2010
AB Stockholm	2 730
C Uppsala	3 571
D Södermanland	2 736
E Östergötland	5 950
F Jönköping	7 007
G Kronoberg	4 341
H Kalmar	6 459
I Gotland	3 205
K Blekinge	1 107
M Skåne	13 599
N Halland	5 276
O Västra Götaland	19 313
S Värmland	4 516
T Örebro	2 839
U Västmanland	1 932
W Dalarna	3 377
X Gävleborg	3 555
Y Västernorrland	2 730
Z Jämtland	3 050
AC Västerbotten	2 981
BD Norrbotten	2 242
Summa LST:	102 516¹

1. I beloppet ingår utbetalningar 2010 på 553 tkr avseende kostnader uppkomna 2009.

Sametinget

Under 2010 har Sametinget disponerat 2,99 mnkr i TA-medel, varav ca 2,3 mnkr betalades ut under 2010. Resterande medel får disponeras under 2011. Därutöver har utnyttjade medel från 2009 fått disponeras under 2010, uppgående till ca 729 tkr, vilka även utbetalats under 2010. Medlen har fördelats enligt följande: lönekostnader 66 % och övriga kostnader 34 %. En stor kostnadspost är fältkontrollerna för åtgärden värdefulla natur- och kulturmiljöer i renskötselområdena, då Sametinget behöver hyra in personal för att genomföra föreskrivna kontroller. Då brukarnas åtaganden oftast ligger i väglöst land krävs helikoptertransport, vilket också leder till fördyrade omkostnader.

Skogsstyrelsen

Skogsstyrelsen har under 2010 inte haft några TA-medel att disponera, varken nya anslagna medel för 2010 eller utnyttjade från 2009, eftersom Skogsstyrelsen under 2009 utnyttjade samtliga anslagna medel.

6.4 Informationsåtgärder

Denna redovisning omfattar informationsinsatser som genomförts av förvaltningsmyndigheten, länsstyrelserna, Skogsstyrelsen, Sametinget och regeringskansliet.

6.4.1 Sammanfattning av informationsinsatser under 2010

Informationen om landsbygdprogrammet har i stort sett nått de stora målgrupperna men det finns en del kvar att göra för att nå de mer specifika målgrupperna. Alla leaderområden är igång med sin verksamhet och Landbygdsnätverket är en väl etablerad kanal för att nå ut.

Stödmyndigheternas planerade informationsinsatser har i stort sett genomförts. En del länsstyrelser har kommentarer om att det kan vara svårt att prioritera eller motivera ytterligare information när de har svårt att hinna handlägga de ansökningar som kommit in eller när pengarna börjar bli uppbokade. Trots det har en stor mängd informationsinsatser av olika slag genomförts.

Alla stödmyndigheter arbetar mer eller mindre med att ordna möten och sammankomster och med att informera vid arrangemang ordnade av andra. De flesta arbetar även med att utveckla sina webbplatser. Det är också vanligt med tidskrifter och med elektroniska nyhetsbrev. De har även kommit igång med att informera om resultatet av landsbygdsprogrammet. Detta görs bl.a. genom att publicera statistik och visa inspirerande exempel.

Länsstyrelserna understryker även i år vikten av att utnyttja befintliga nätverk, partnerskap, andra myndigheter och andra strukturer som redan finns. Hit hör även samarbete med andra enheter på den egna länsstyrelsen.

Informationen till den stora målgruppen lantbrukare har fungerat som vanligt med direktutskick från förvaltningsmyndigheten och på andra väl etablerade sätt på länsstyrelserna.

Insatserna görs för att nå särskilt utpekade målgrupper som kvinnor, ungdomar och utlandsfödda svenskar. Detta arbete har kommit en bit på väg men här behövs ytterligare insatser. Många har nått ut till samarbetsorganisationer och andra aktörer men upplever att man ännu inte nått ut så bra till människorna som finns i målgrupperna.

Information om programmet till allmänheten och om EU:s roll har gjorts på förvaltningsmyndighetens och regeringskansliets webbplatser. Det är en hel del artiklar i lokala media om projekt och företagare som fått stöd i programmet. Dessa artiklar når även allmänheten.

Det framgår dock inte alltid att pengarna kommer från just landsbygdsprogrammet. Däremot framgår det förstås att det är en lyckad satsning på landsbygden eller att en företagare har lyckats med sin verksamhet och artiklarna och inslagen kan således ändå bidra till att uppnå målen med landsbygdspolitiken.

6.4.2 Information och offentlighet

Arbetet med att föra ut landsbygdsprogrammet har följt kommunikationsplanen i Bilaga 8 i landsbygdsprogrammet.

Under 2010 fortsatte arbetet i viss mån, men i mindre grad än tidigare, med att nå ut med programmet till potentiella stödmottagare (fas 1 enligt bilaga 8). I denna inledande fas har fortfarande arbetet med att nå ut till nya målgrupper varit kvar eftersom det är stora och heterogena grupper som stödmyndigheterna inte alltid normalt har kontakt med.

En stor del av informationsinsatserna även under 2010 har bestått i att ge fortlöpande information om möjligheter till dem som redan känner till programmet (fas 2 enligt bilaga 8).

Viss information om antal sökande, beviljade och utbetalda belopp samt om hur det går i programmet publiceras löpande på Jordbruksverkets webbplats (fas 3 enligt bilaga 8).

Regeringskansliet, förvaltningsmyndigheten, stödmyndigheter och Landsbygdsnätverket visar även upp goda exempel. Det är en viktig del av att visa hur programmet går på ett sätt som är lätt att ta till sig och som kan inspirera vidare.

Utöver det arbete som läggs ner på att marknadsföra stöden i programmet så görs även andra insatser för att uppmuntra till företagande och till landsbygdsutveckling. Hit hör till exempel information om matlandet Sverige och om främjande av hästföretagande.

En stor del av informationen går till samma målgrupper och budskapen är ganska lika och förstärker varandra. Det är ibland svårt att särskilja det som tillhör landsbygdsprogrammet men denna rapport innehåller så gott det går endast det som är direkt relaterat till programmet.

6.4.3 Budskapen förstärker varandra

År 2008 lanserade regeringen visionen om att Sverige ska bli Europas nya matland. För att nå visionen har regeringen en handlingsplan med ett antal mål som visionen ska leda till. Ett viktigt instrument för att nå dessa mål är landsbygdsprogrammet med de finansieringsmöjligheter som finns där. Dessutom finns annan svensk finansiering. Satsningen är inriktad på innovation och kompetensökning i livsmedelssektorn samt upplevelsen av maten och matens mervärden som ekologiskt, närproducerat eller småskaligt producerat.

6.4.4 Mål för informationen

Det övergripande målet har fortfarande varit att potentiella stödmottagare ska göras medvetna om att programmet finns och vad det innebär för möjligheter för dem. Informationsinsatserna ska vara ett medel för att nå målen med landsbygdspolitiken.

Inom axel 1 och framför allt inom axel 3 har målet varit att få fler stödmottagare medvetna om vilka möjligheter som finns och att få kännedom om att de kan dra nytta av programmet för sin verksamhet.

Målet för insatserna inom axel 2 som riktar sig till den stora och väl definierade målgruppen lantbrukare har varit att mottagarna ska vara trygga i vad åtgärderna innebär och uppmuntra fler av dem att ansluta sig till stödformerna i det nya programmet. Framför allt att få fler att ansluta sig till mindre utnyttjade stödformer.

Information om Leader har fått annan inriktning eftersom alla leaderområden var bildade och godkända 2010. Under året har arbetet haft fokus på att Leader ska stärka landsbygden genom att till exempel ge konkreta exempel på hur programmet kan användas.

Mål för information till allmänheten är att ge en god information om syftet med programmet och hur det fortskrider samt visa vilka möjligheter som finns på landsbygden.

6.4.5 Hur långt har vi i Sverige kommit i informationsarbetet

Arbetet delas in i tre faser. Delvis går de omlott. Så här långt bedömdes informationsinsatserna ha kommit i slutet av 2010.

Fas 1–Informera om det nya programmet

Fas 1 är en inledande fas för att mottagarna ska göras medvetna om att programmet finns och vad det innebär.

Informationen om vissa stöd befinner sig till viss del fortfarande i denna fas. Här befinner sig även insatser inom de nya utmaningarna och information om programändringarna.

Dessutom är arbetet med att nå nya målgrupper till viss del kvar i fas 1. Det gäller framför allt informationen till utlandsfödda svenskar. Trots att en hel del insatser görs så är de nya målgrupperna stora och heterogena och det förefaller sannolikt att en viss del av informationsarbetet kommer att befinna sig i fas 1 under hela programperioden.

Flera länsstyrelser skriver att viss information fortfarande befinner sig i fas 1. Det gäller främst stöden inom axel 3 men till viss del även specifika åtgärder inom utvald miljö, de nya utmaningarna samt bredbandsåtgärder. Det behövs också fortfarande till nya målgrupper. Här skulle det behövas mer riktade insatser och uppsökande verksamhet vilket det inte finns resurser till. Dessa målgrupper har ofta inte en naturlig kontakt med länsstyrelsen eller till stöd till landsbygden och är därför mycket svårare att nå. Länsstyrelsen i Dalarnas län skriver att särskilda punktinsatser kommer att fortsatt behövas för vissa delar, även för sådant som ligger nära redan väl inarbetade stödformer som till exempel delar av utvald miljö.

Fas 2–Fortlöpande information om möjligheter och regler till dem som känner till programmet

Under fas 2 ges fortlöpande information om möjligheter och regler till dem som känner till programmet. Insatserna till traditionella målgrupper som lantbrukare var i fas 2. Bland turismföretag och inom livsmedelsförädlingen är också programmet relativt känt och insatserna är till största delen inom fas 2. Det gäller även Leader som är igång över hela landet.

Större delen av insatserna som länsstyrelserna och Sametinget ansvarar för befann sig i fas 2 under 2010.

Skogsstyrelsen anser att deras informationsarbete fortfarande befinner sig i både fas 1 och 2.

Fas 3–Informera om resultatet av programmet

I tredje fasen rapporteras resultatet av landsbygdsprogrammet. På förvaltningsmyndighetens webbplats publiceras regelbundet statistik om hur programmet utvecklas samt goda exempel på olika företagssatsningar och projekt. Databasen med landsbygdsprojekt hjälper också till att visa vad som har gjorts och vart pengarna har gått. Under året arbetades databasen om så att den nu är mer tydlig för läsaren. Man når den via Jordbruksverkets och Landsbygdsnätverkets webbplatser

Landsbygdsnätverket ordnade för andra gången en Landsbygds gala med prisutdelning med syfte att visa satsningar på landsbygden som bidrar till målen i det svenska programmet, att visa goda exempel och visa hur pengarna i programmet används. Information om dessa goda exempel har även spridits via media, via filmer och en broschyr samt på Landsbygdsnätverkets webbplats.

Även på andra sätt lyfts resultaten av vad pengarna i programmet har använts till, exempelvis ordnade förvaltningsmyndigheten en träff för projektägare som fått stöd för mat och måltid inom landsbygdsprogrammet och livsmedelsstrategin. Deltagarna utbytte erfarenheter och berättade om resultaten i sina projekt för varandra.

De flesta länsstyrelser säger sig nu åtminstone delvis vara i fas 3 eller på väg in i fas 3. De arbetar med att visa resultatet av programmet, oftast genom att visa goda exempel på vad man uppnått i olika projekt eller med olika investeringar. Det görs på olika sätt, på webbplatser, i tidskrifter, i nyhetsbrev och i pressmeddelanden. Hit hör också att visa hur beslutsläget ser ut och hur mycket pengar som finns kvar att söka för olika åtgärder.

Länsstyrelsen i Västra Götaland påpekar att arbetet i fas 3 är viktigt eftersom det fungerar som marknadsföring för att bibehålla intresset för programmet fram till 2013. Länsstyrelsen i Västmanland skriver att de nu kommit upp i så många beviljade stöd att synergieffekter börjar synas. Det bildas ringar på vattnet och när fler har fått stöd sprids kunskapen vidare likt ringar på vattnet. I Värmlands län har två leaderområden med stöd av länsstyrelsen påbörjat en utvärdering av sin verksamhet genom Centrum för forskning om regional utveckling vid Karlstad Universitet. Resultatet kommer att spridas under 2011.

En del rapporteras via partnerskapen samt vid andra sammankomster om landsbygdsprogrammet. Media lyfter också upp goda exempel men ofta syns inte kopplingen till landsbygdsprogrammet.

6.4.6 Målgrupper

Tidigare analyser av målgrupper som har gjorts fungerar fortfarande bra att arbeta med även om det nu ofta satsas på att rikta insatser ytterligare till mer specifika målgrupper där man inte nått fram så bra. Primära målgrupper är som tidigare potentiella stödmottagare. Hit hör lantbrukare och andra företagare på landsbygden. Lantbrukare är väl informerade om programmet men arbetet fortsätter för att nå andra företagare.

Målgrupperna för landsbygdsprogrammet är dock många och spridda. De nya breddade målgrupperna är betydligt mer heterogena och svårare att nå.

Det finns också en del svårigheter med att till exempel arbeta för ökad integration på landsbygden när de utlandsfödda huvudsakligen bor i tätorter. Det är då inte alltid möjligt att satsa pengar från landsbygdsprogrammet på aktiviteter för att nå dessa.

Ett sätt att nå ut är via Landsbygdsnätverket som idag består av ett hundratal medlemsorganisationer som arbetar med olika inriktning. Dessutom ingår alla Sveriges leadergrupper i nätverket. Med hjälp av Landsbygdsnätverkets nätverkscheckar har medlemmarna via träffar och inspiratörer spridit information om landsbygdsprogrammet till delvis nya målgrupper.

Målgrupper som kräver särskilda informationsinsatser är kvinnor, ungdomar och svenskar med utländsk bakgrund. Under året har förvaltningsmyndigheten satt igång pilotprogram för att locka unga entreprenörer från miljonprogramsområden att flytta till landsbygden. Det ska göras med hjälp av ambassadörer för landsbygdsfrågor. Det har uppmärksammats mycket i media.

I Östergötlands län har man gått via naturbruksskolorna för att nå både svenska ungdomar och invandrarungdomar.

Landsbygdsnätverket har tagit fram utbildningsmaterial om jämställdhet, "Göra jämt". Förvaltningsmyndigheten och Landsbygdsnätverket ordnade en dag då materialet introducerades för länsstyrelsernas handläggare, cirka 10 personer per län deltog. Senare skickades en förfrågan till alla länsstyrelser om huruvida de använt utbildningsmaterialet och på vilket sätt det i så fall kommit att påverka deras dagliga arbete. Fyra av länsstyrelserna svarade att de hade använt materialet, Norrbotten, Västernorrland, Jönköping och Halland.

I Jönköpings län har man lagt stor vikt vid de horisontella målen, framför allt jämställdhet. De har tagit fram en folder för att visa fördelarna med jämställt företagande. De var med i samarbetet med Landsbygdsnätverket med att ta fram en film om hur länsstyrelsen har arbetat med frågan. Filmen används även för att inspirera andra myndigheter och LAG i arbetet med att öka kvinnors andel av stödansökningarna. I t.ex. Gotlands län hade man riktad information till kvinnor under arrangemanget Bond-brudar.

Landsbygdsnätverkets tematiska arbetsgrupp för integration initierade under hösten en debatt på Newsmill om vikten av att utlandsfödda ges chans att upptäcka landsbygdens möjligheter. Debatten kom att generera 19 artiklar och två bloggar. Under publiceringsperiodens två veckor var det hela 115 000 unika besökare.

Landsbygdsnätverkets tematiska arbetsgrupper för integration, jämställdhet och unga på landsbygden har fortsatt arbetet under 2010. Dessutom har ytterligare tematiska arbetsgrupper startat. De arbetar med energi, lokal kapitalförsörjning, fysisk planering och med hur man bättre ska stödja entreprenörer till att förverkliga sina idéer.

Förvaltningsmyndigheten har sedan många år arbetat aktivt med att förenkla texter och med att skriva viss information på så kallad lättläst svenska. Detta för att kunna nå fram till alla individer i varje målgrupp. Även ovana läsare ska kunna ta till sig informationen. Detta gäller såväl tryckt material som texter på webben.

Informationen till andra aktörer är fortfarande viktig även om de inte är stödmottagare. Det gäller exempelvis länsstyrelser, konsulter, andra myndigheter, kommuner och landsting samt intresseorganisationer, branschorganisationer och ideella föreningar. Dessa är viktiga för vidare spridning av information till de primära målgrupperna. Kunskap om landsbygdsprogrammet kan även vara viktig för deras egen verksamhet. Partnerskapet är också en hjälp att nå ut på ett bättre sätt. På samma sätt används Landsbygdsnätverket för att nå ut vidare, sprida metodexempel och för att få ökad samverkan. Landsbygdsnätverket är ett forum för dessa parter att mötas, samverka och utbyta erfarenheter med varandra.

6.4.7 Aktiviteter personlig kommunikation

Personlig information har givits vid många olika tillfällen när stödmyndigheterna har medverkat eller samverkat med andra aktörer vid mässor, seminarier, informationsmöten och utbildningar. Ofta är det andra aktörer som har genomfört denna typ av aktiviteter men stödmyndigheterna har deltagit aktivt på olika sätt.

Förvaltningsmyndigheten

- Förvaltningsmyndigheten var samarbetspartner vid den Landsbygdsriksdag som organisationen Hela Sverige ska leva, Landsbygdsnätverket och Sunne kommun arrangerade i Sunne den 6–7/5. Det var en viktig mötes- och debattplats för de cirka 1 200 landsbygdsbor, politiker och tjänstemän från hela Sverige som deltog. Dessutom var det flera tusen besökare till den allmänna mässdelen vid landsbygdsriksdagen. En del av seminarierna var även öppna för dessa besökare. Förvaltningsmyndigheten ledde och deltog i seminarier samt hade en bemannad monter.
- Förvaltningsmyndigheten var med på den stora fältmässan för lantbrukare, Borgebydagarna 30/6–1/7 2010. Flera teman hörde ihop med landsbygdsprogrammet, t.ex. Sverige – det nya matlandet, bioenergi, vattenfrågor, ekologisk produktion. Det var nästan 15 000 besökare på mässan.
- Förvaltningsmyndigheten har deltagit på den stora lantbruksmässan och World Bioenergy Forum som båda var på Elmia, två olika hästmässor samt flera andra mässor om till exempel mat, turism, och nyföretagande. Vid dessa har möjligheterna inom landsbygdsprogrammet varit ett av budskapen.
- Under festivalen På landet med 17 000 besökare ordnades en konferens om morgondagens landsbygd som förvaltningsmyndigheten och jordbruksministern deltog i. Teman var mat, turism, landsbygdsliv, lantbruk och bioenergi.
- Förvaltningsmyndigheten var som vanligt även med under den så kallade Almedalsveckan i Visby i juli där politiker, intresseorganisationer, företag, media och allmänhet träffas på ett informellt sätt.
- Förvaltningsmyndigheten i samarbete med Landsbygdsnätverket har ordnat utbildningar och så kallade dialogforum för medarbetare på länsstyrelserna, LAG, Skogsstyrelsen och Sametinget. Exempel på tema är hur vi når ut och har en bra dialog i möte med entreprenörer. Dessa utbildningar är ett led i att stärka de tjänstemän som arbetar med landsbygdsprogrammet så att de kan föra ut dess budskap på ett bättre sätt.
- Förvaltningsmyndigheten har även varit med på seminarier, kurser och andra sammanhang som ordnats av andra aktörer, som seminarieledare eller föredragshållare men även som deltagare. Allt för att sprida budskapen om möjligheterna i landsbygdsprogrammet för landsbygdens befolkning och för företagare.
- Förvaltningsmyndigheten ordnade även en informationsdag om årets ansökan för konsulter. Detta för att konsulterna ska kunna ge bättre service till sina kunder, det vill säga de som söker stöd genom landsbygdsprogrammet.
- För att underlätta uppstart och genomförande av Leader ges utbildning i tre steg. Utbildningarna har fortsatt men i mindre antal eftersom de flesta leaderområden är igång. Ny LAG-personal och nya ordföranden samt handläggare på länsstyrelserna har gått utbildningarna som har getts på distans.

Landsbygdsnätverket

- Landsbygdsnätverket har arbetat aktivt för att i samverkan med medlemsorganisationer och Jordbruksverket föra ut budskapen om programmet och försöker tillsammans hitta nya sätt att nå ut till de målgrupper som är svårast att nå. Ett exempel är de nätverksträffar för nätverkets medlemmar och leadergrupperna som ordnades i samband med Landsbygdsgalan i november. Där diskuterades bland annat halvtidsutvärderingen och vad man kan lära av den.
- Landsbygdsnätverket ordnade en större leaderträff under våren för att LAG och andra engagerade inom Leader skulle kunna träffas och utbyta erfarenheter med varandra bland annat om hur landsbygdsprogrammets pengar ska användas på bästa sätt.
- Landsbygdsnätverket ordnade i november en stor nätverksträff med efterföljande Landsbygdsgala som besöktes av 370 personer. Vid galan delades priser ut, så kallade Ull-baggar, till sju kategorier av verksamhet för att visa de satsningar som finns på landsbygden och som bidrar till målen i det svenska landsbygdsprogrammet. Syftet med priserna är att visa goda exempel och hur pengarna i programmet används, skapa uppmärksamhet för programmet samt ge inspiration till andra aktörer.
- Ett stort antal andra träffar har också ordnats, dels av medlemmarna med hjälp av nätverkscheckar men även av Landsbygdsnätverkets kansli.

Andra stödmyndigheter

- Flera länsstyrelser skriver om resursbrist och hur svårt det är att hinna vara ute på möten och träffar, framför allt när det gäller att nå nya målgrupper. Trots ont om tid har de flesta dock varit med på många möten och andra arrangemang som andra aktörer har ordnat. Uppsala län påtalar att informationsträffar oftast blir bäst om det görs som en del av ett annat arrangemang, annars är det oftast de som redan vet det mesta som kommer.
- På samma sätt som tidigare har stödmyndigheterna hållit kurser för olika målgrupper. Flera länsstyrelser har t.ex. nämnt kurser för att göra korrekta ansökningar. Kalmar län har tillsammans med näringslivssekreterare träffat inbjudna företag individuellt för att gå igenom deras utvecklingsidé och ansökan. De tillägger att dessa ansökningar i stort sett är de enda som kommit in kompletta.
- Länsstyrelserna tar också hjälp av partnerskapet och andra nätverk. I Södermanlands län har man tagit hjälp av Sörmlands Fotbollsförbund för att informera fotbollsklubbar på landsbygden om landsbygdsprogrammets möjligheter om man vill utveckla sin bygd.
- Flera länsstyrelser understryker att det är mycket effektivt att utnyttja samarbete med kommunernas näringslivsutvecklare och andra nyckelpersoner. I Kronobergs län ordnas strategiska samtal med organisationer och företag. Landshövdingen bjuder in dem till samtal på residenset för att diskutera frågor som är viktiga för länsinvånarna. Under året var det samtal om bredband, lanthandel samt matlandet och upphandling. Alla ämnen har koppling till landsbygdsprogrammet.
- Örebro län skriver att de största och mest välinriktade informationsinsatserna görs löpande via telefon och vid besök. Dessa insatser är konkreta och leder ofta till ansökningar inom landsbygdsprogrammet.
- Sedan många år tillbaka har länsstyrelserna väl uppbyggda system för information till lantbrukare när det är dags för den årliga stödansökan SAM. De ordnar informationsmöten och olika träffar för att hjälpa dem att göra en elektronisk ansökan. Det satsas mycket på att få alla att söka elektroniskt. Länsstyrelserna har telefonjour och öppet hus vid inlämningen av ansökan bland annat.

Regeringskansliet

- Vid Landsbygdsriksdagen höll Jordbruksdepartementet i flera seminarier samt hade en monter. Jordbruksministern och tjänstemän på Jordbruksdepartementet har även deltagit i många andra möten och sammankomster av olika slag.
- Jordbruksministern bytte under året namn till landsbygdsminister. Vid årsskiftet 2010/2011 bytte även Jordbruksdepartementet namn till Landsbygdsdepartementet för att markera regeringens helhetsgrepp kring jobben på landsbygden. På det här sättet synliggör regeringen alla företag, jobben och möjligheterna på landsbygden. Ministern framhöll dock att lantbrukarna är företagarmotorn på landsbygden, som är beroende av att villkoren på landsbygden blir bättre och att han vill öka konkurrenskraften för jordbruket.

6.4.8 Aktiviteter elektronisk kommunikation

- Förvaltningsmyndigheten använder löpande sociala media för frågor som har med företagande på landsbygden att göra. Under 2010 har både Twitter och Facebook använts. Landsbygdsfrågor lämpar sig väl för dessa kanaler. Även Landsbygdsnätverket använder Twitter. På Youtube finns filmer till hjälp vid ansökan av vissa stöd.
- Webben är förvaltningsmyndighetens huvudkanal. Webbplatsen uppdateras löpande. Via en flik som heter Möjligheter på landsbygden finns en ingång för att inspirera och visa på möjligheter. Den vänder sig främst till landsbygdsföretagare och andra som är engagerade i landsbygden. Den grupp som letar stöd hittar in via fliken Stöd. Under 2010 kompletterades webbplatsen med en särskild ingång för konsumenter. Där finns länkar till sidor om landsbygdsprogram och stöd.
- På Jordbruksverkets webbplats finns omfattande information samlad. Det går att hämta blanketter, anvisningar och broschyrer. På webbplatsen publiceras webbnyheter. Det finns länkar till EU:s webbplats och till regeringskansliets samt till andra stödmyndigheter. Det är också möjligt att prenumerera på elektroniska nyhetsbrev. Även de andra stödmyndigheterna utnyttjar sina webbplatser på samma sätt.
- Länsstyrelserna har under året fått en gemensam struktur för sina webbplatser. Flera länsstyrelser påtalar att de i samband med detta har omarbetat och påtagligt förbättrat sina webbplatser. Sedan tidigare finns en gemensam startsida för alla länsstyrelser.
- Man arbetar också med att visa upp goda exempel i artiklar eller i broschyrer på webbplatsen. Norrbottens och Västerbottens län samarbetar via Gröna Navet, en samordning av utbildning för gröna näringar i de två länen.
- Ett elektroniskt nyhetsbrev om stöd till landsbygden ges ut av förvaltningsmyndigheten varannan vecka. Under 2010 gavs totalt 25 nyhetsbrev ut, i många av dem fanns någon nyhet relaterad till programmet. I slutet av året var det drygt 4 000 prenumeranter i ett helt nyuppdaterat register. Eftersom många av prenumeranterna är konsulter så når informationen betydligt fler än prenumeranterna.
- Flera länsstyrelser har också elektroniska nyhetsbrev. I Jämtlands län har t.ex. projektet Rikare odlingslandskap ett elektroniskt rådgivningsbrev där möjligheterna att söka stöd framför allt inom utvald miljö uppmärksammats.
- Landsbygdsnätverket har en egen webbplats för information till Landsbygdsnätverkets medlemmar samt till press och media. På webbplatsen finns bland annat information om initiativ till samarbetsprojekt mellan leadergrupper i Europa. Landsbygdsnätverket har även satsat på rörlig bild på webbplatsen. Där finns flera filmer som går att ladda hem, exempelvis om nominerade till Landsbygdsgalan, dokumentation från konferenser och utbildningsfilmer.
-

- Landbygdsnätverket ger ut ett elektroniskt nyhetsbrev varje månad till medlemmar och andra prenumeranter. Varje nummer har ett tema med koppling till landsbygdsprogrammet. Nyhetsbrev går även att hämta från webbplatsen liksom information om alla de träffar och andra aktiviteter som pågår inom ramen för Landsbygdsnätverkets verksamhet.

6.4.9 Aktiviteter direktkommunikation

- Förvaltningsmyndigheten har gjort sitt årligt återkommande direktutskick per post av broschyrer och ansökningshandlingar till cirka 85 000 företag. Detta så kallade SAM-utskick skickas ut till alla Sveriges lantbrukare och vissa markägare, till dem som har sökt något arealbaserat stöd eller registrerat sig som nya intressenter. Här finns samlad information om såväl ansökan om gårdsstöd som ansökan för miljöersättningar och regionala stöd. Här finns en översiktsbrochyr där alla stödformer presenteras, även de som handläggs på Skogsstyrelsen och Sametinget. Skogsstyrelsen har även i år betonat nyttan av att kunna utnyttja denna effektiva kanal samtidigt som de också har blivit inspirerade av förvaltningsmyndighetens arbete med att utveckla innehållet mot mer lättläst svenska.
- Direktutskick med post skickades även till dem som tidigare sökt stöd för utrotningshotade husdjursraser.
- De flesta länsstyrelser har informationsbrev eller tidningar som skickas ut några gånger per år, i regel till lantbrukare men i några län till en bredare målgrupp. I Stockholms län har de bytt namn på tidningen och breddat målgruppen till alla företagare på landsbygden samt andra som är engagerade i bygdens utveckling.
- Andra stödmyndigheter har också gjort direktutskick till utvalda grupper, i regel till tidigare kända kunder. I Östergötlands län har t.ex. markägare i eklandskapet fått brev om olika möjligheter.
- Landsbygdsnätverket har varje vecka direktkontakt med medlemsorganisationerna via direktutskick per e-post.

6.4.10 Aktiviteter masskommunikation

- De flesta stödmyndigheterna använder pressmeddelanden och webbnyheter som i sin tur lett till inslag i lokala tidningar, tv och radio. Regeringskansliet har skickat ut några pressmeddelanden relaterade till landsbygdsprogrammet och 30–40 pressmeddelanden med närliggande ämnen som mat och arbetstillfällen på landsbygden. Förvaltningsmyndigheten skickade ut cirka 40 pressmeddelanden med anknytning till landsbygdsprogrammet och närliggande ämnen.
- Skogsstyrelsen har informerat via sin tidning SkogsEko som har en upplaga på 260 000 exemplar. För andra året i rad bifogade de i årets sista nummer en bilaga med tema landsbygdsprogrammet. Innehållet var huvudsakligen intervjuer med skogsägare och andra som berättade varför de sökt stöd och vad de vill åstadkomma. Förhoppningsvis inspirerar och väcker detta intresse hos läsarna. Intervjuerna kompletterades med fakta om stöden hur man söker dem.
- Länsstyrelsen i Skåne gjorde en bilaga som delades ut med Sydsvenska Dagbladet. Syftet var dels att synliggöra landsbygdens värde och landsbygdsprogrammet för medborgare och dels ge ett erkännande till landsbygdens aktörer som genomför verksamheter för att förbättra landsbygden.
- Jordbruksverket har analyserat hur mediebilderna under 2010 ser ut för landsbygdsutveckling kopplat till Jordbruksverket. Analysen bygger på artiklar i ett urval av rikstäckande dagstidningar samt några regionala tidningar. Enligt analysen är fokusområdet Landsbygd det område som det är mest positiva artiklar om jämfört med andra av Jordbruksverkets fokusområden, enligt analysen var det faktiskt inga negativa artiklar om detta under året. I analysen upptar fokusområdet Landsbygd 6 %

av medieutrymmet för Jordbruksverket. Liksom tidigare handlar publiciteten mycket om olika typer av projekt och kampanjer där EU-stöd spelar en framträdande roll. Andelen proaktiv publicitet har minskat något sedan 2009.

- Landbygdsnätverket har gjort en handfull pressutskick under 2010. Information om vilka som nominerats till Ull-bagge-priser och om Landsbygdsgalan där priserna delades ut gav mycket god publicitet i media. Framför allt har det publicerats i lokalpress men det spreds även i flera andra kanaler. Informationen syntes på totalt 139 webbplatser, jämfört med 103 år 2009.

6.4.11 Information till allmänheten

- Främst är det regeringskansliet med Jordbruksdepartementet som informerar allmänheten om landsbygdsprogrammet. De gör det främst på sin webbplats och genom pressmeddelanden. Genom pressmeddelanden och besök ute i landet genereras artiklar i lokala media.
- Även förvaltningsmyndigheten och stödmyndigheterna informerar allmänheten på sina webbplatser. Förvaltningsmyndigheten har till exempel en sida på webben om Övervakningskommitténs arbete. Här finns material från mötena tillgängligt för alla.
- De insatser som nämns i avsnitten om elektronisk kommunikation och om masskommunikation når också allmänheten.

7 Deklaration om överensstämmelse med gemenskapspolitiken i fråga om stödet

7.1 Konkurrensregler och statsstöd

Frågan om tillämpningen av landsbygdsprogrammet överensstämmer med EU:s konkurrensregler och regler för statsstöd blir särskilt tydliga ifråga om stöd som lämnas för verksamheter utanför jordbrukssektorn, dvs. främst stöden inom axel 3 och 4. Enligt landsbygdsprogrammet ska de stöd som hamnar utanför jordbrukssektorn prövas i enlighet med regelverket för försumbart stöd (de minimis). Ett undantag är medel som tillförts landsbygdsprogrammet från den europeiska ekonomiska återhämtningsplanen. Förenlighet med statsstödsreglerna i den här delen gäller enligt särskild anmälan, N30/2010.

När det gäller åtgärd 121 och flera delåtgärder inom axel 2 förekommer i vissa fall ytterligare nationell finansiering i form av s.k. top-up-stöd, som är notifierade hos EU-kommissionen.

Rutiner och instruktioner som säkerställer en korrekt hantering av regelverken för konkurrens och statliga stöd finns tillgängliga för alla stödhandläggare via det IT-baserade handläggarsstödet. Kontroller av att hanteringen är korrekt sker i samband med handläggning inför utbetalning liksom vid den centrala kontroll som förvaltningsmyndigheten utför genom besök s.k. 885-besök hos de myndigheter som handlägger stöden.

7.2 Offentlig upphandling

Offentlig upphandling är för landsbygdsprogrammets del aktuell främst när det gäller kompetensutveckling som berörda myndigheter handlar upp hos olika utbildningsföretag ("Greppa Näringen"). Därutöver är vissa stödmottagare inom framförallt axel 3 och 4 skyldiga att genomföra offentlig upphandling. Den rutin som tidigare har gällt för sådana fall är att stödmyndigheterna har begärt intyg från upphandlande enheter om att de följer upphandlingslagarna. Sedan slutet av 2010 gäller istället att sökanden i ansökan om stöd anger om man är en upphandlande enhet och intygar med underskriften att man kommer att följa reglerna. I ansökan om utbetalning intygar man på nytt att man följer reglerna om offentlig upphandling.

De s.k. LAG-grupperna inom Leader omfattas av LOU – lagen om offentlig upphandling (2007:1091) och ska därmed tillämpa offentlig upphandling. Detta blir aktuellt om LAG själva genomför projekt. Varje LAG har dessutom undertecknat ett avtal där de bl.a. förbinder sig att följa LOU, lagen om offentlig upphandling. För att säkerställa att hanteringen sker på ett tillförlitligt sätt, har Jordbruksverket utarbetat en central vägledning som finns tillgänglig för LAG-grupperna.

7.3 Miljöskydd och miljöförbättringar

De bestämmelser om miljöskydd och miljöförbättringar som framgår av EU:s regelverk är antingen direkt tillämpliga eller har införlivats i svenska miljöförfattningar. Vid stödansökningar som avser insatser som har miljöpåverkan erfordras i tillämpliga fall tillstånd enligt miljöbalken (1998:808). I vissa fall ska också samråd ske med de ansvariga myndigheterna enligt miljöbalken. Vidare måste enligt rådsförordningen 1698/2005 om stöd för landsbygdsutveckling vissa tvärvillkor med koppling till miljön vara uppfyllda för att stöd ska betalas ut.

7.4 Jämställdhet och icke-diskriminering

Ökad jämställdhet mellan kvinnor och män och integration är viktiga utvecklingsfrågor för landsbygden och lantbruket. Såväl ökad jämställdhet som integration är horisontella prioriteringar i den svenska nationella strategin och i landsbygdsprogrammet. Målsättningen är att dessa prioriteringar ska omfatta hela processen, d.v.s. utformnings-, genomförande-,

övervaknings- och utvärderingsfaserna, och vara ett perspektiv som finns med i samtliga delar av programmet. Jämställdhet och integration ska beaktas i de regionala och lokala strategierna för genomförande av landsbygdsprogrammets åtgärder.

Många län konstaterar att fördelningen är skev mellan män och kvinnor, respektive svenskfödda och utlandsfödda när det gäller ansökningar om stöd från programmet.

Olika metoder används för att råda bot på den situationen. De allra flesta län arbetar aktivt med information när det gäller jämställdhet och icke-diskriminering. Även Skogsstyrelsen använder informationsinsatser för att jämna ut skillnader i dessa hänseenden.

Utbildning av handläggare är också vanligt hos länsstyrelserna. Några län ser till att frågorna om jämställdhet och integration uppmärksammas i prioriteringsunderlag inför beslut om stöd. Särskilda checklistor finns utarbetade hos en del länsstyrelser för att jämställdhetsfrågan ska beaktas i varje stödärende. På så sätt menar man att frågorna hålls levande i varje ärende.

Det är också vanligt att länsstyrelserna har beviljat projekt som särskilt främjar jämställdhet eller integration (se även avsnitt 3.3.1).

Under 2010 har Landsbygdsnätverket haft jämställdhet som ett av sina fokusområden. Inom Nätverket har en särskild tematisk arbetsgrupp för jämställdhet arbetat med frågan under 2009 och 2010. Ett antal aktiviteter genomfördes med syfte att lansera utbildningsmaterialet ”Göra Jämt”, som arbetsgruppen låtit ta fram (se även avsnitt 3.4). Materialet vänder sig i första hand till handläggarna på länsstyrelserna. Inom ramen för arbetsgruppens arbete har också tagits fram ett analysinstrument för hur jämställdheten kan mätas inom projektstöden. Med utgångspunkt i uppgifter som samlas in från ansökningar om projektstöd är det bl.a. möjligt att ange könet för projektledaren, könsfördelningen av aktiva deltagare i projektet samt hur stöden i pengar fördelas mellan projekt som leds av kvinnor respektive av män.

I samband med att Förvaltningsmyndigheten gör s.k. FM-besök hos länsstyrelserna och Sametinget tas alltid frågan om jämställdhet upp: vilka insatser görs för att förbättra könsfördelningen i stödansökningarna och vilka problem möter man? Samma frågor ställs när det gäller invandrare.

7.5 Avgränsning mot andra fonder, program och finansiella instrument

Centrala rutiner och instruktioner finns tillgängliga för alla stödhandläggare via det IT-baserade handläggarstödet, för de fall då kontakter behöver tas med andra myndigheter eller avdelningar på Jordbruksverket för att undvika oönskade överlappningar.

Kravet att överlappningar av stödgivning mellan olika fonder och program ska undvikas, får emellertid inte innebära att synergier mellan olika program uteblir. Vid bedömning av insatser bör därför insatsens komplementära kvaliteter och möjlighet att bidra till synergieffekter beaktas, dvs. samspelet mellan åtgärder inom landsbygdsprogrammet och andra EU-program. Det kan t.ex. vara en insats som senare ska följas upp med andra insatser inom ett strukturfondsprogram, som tillsammans ger stora synergieffekter och god måluppfyllelse för flera program. Vid bedömning av insatser bör därför alltid samstämmigheten med andra program uppmärksammas.

7.5.1 Överensstämmelse med den gemensamma jordbrukspolitiken

Åtgärderna för landsbygdsutveckling ska stödja och komplettera den gemensamma jordbrukspolitiken. Vissa områden inom jordbrukspolitiken pelare I och II är gemensamma, eller ömsesidigt beroende av varandra.

Regler för tvärvillkor gäller för både pelare I och II. De närmare föreskrifter som tagits fram på detta område är gemensamma.

Utarbetandet av omstruktureringsprogrammet för sockersektorn har skett i nära samarbete med utarbetandet av föreskrifter och rutiner för landsbygdsprogrammet. Överensstämmelsen mellan dessa områden har därmed säkerställts.

I de framtagna rutinerna för landsbygdsprogrammet har även överlappningsrisker med stöd för ytterligare betalning inom det nationella kuvertet identifierats och metoder för hur riskerna elimineras har tagits fram.

När det gäller stöd till sektorerna för frukt och grönt och biodling finns överlappningsrisker identifierade och rutiner har införts för att eliminera dessa risker.

7.5.2 Avgränsning i förhållande till ERUF, ESF och EFF

I de olika programmen kopplade till regionalfonden (ERUF), Socialfonden (ESF) och fiskerifonden (EFF) finns förhållandevis detaljerade beskrivningar av avgränsningarna mellan de olika fonderna och landsbygdsutvecklingsfonden (EJFLU). I programmen anges dock att det är de nationella, regionala och lokala myndigheternas ansvar att ytterligare utveckla specifika detaljerade rutiner för att uppmuntra synergier och förhindra överlappningar av insatser mellan fonderna.

Eftersom landsbygdsprogrammet som ovan nämnts förutsätter en samordning mellan de olika programmen och myndigheterna, har en arbetsgrupp, kallad fondsamordningsgruppen, med deltagare från alla fyra programfonder bildats på Jordbruksverkets initiativ. Samtliga myndigheters bedömning är att detta dessutom effektiviserar förvaltningen av programmen. Det första mötet hölls i Jordbruksverkets regi den 13 september 2007. Under år 2010 har det varit tre möten. I februari 2010 hölls en gemensam nationell lärandekonferens mellan Landsbygdsprogrammet, Regionalfonden och Socialfonden. En särskild workshop handlade just om dessa tre där intresserade kunde ställa frågor och diskutera projektidéer. På konferensen presenterades även projekt som finansierades av varje fond och program. En informationspunkt handlade specifikt om Leader.

Under året har tagits fram en gemensam broschyr som ska fungera som en hjälp för främst stödhandläggare att styra insatser till rätt fond om avgränsningen mellan fonder. Broschyrens namn är Synergier och avgränsningar mellan fonder perioden 2007-2013. Broschyren finns att hämta på Tillväxtverkets webb-sida och den har även spridits vid den ovan nämnda lärandekonferensen.

Fondsamordningsgruppen ska ta sig an gemensamma frågor enligt programskrivningarna för de olika fonderna. Arbetsuppgifterna berör såväl administrativ hantering som regelverk. Gruppen ska behandla övergripande strategiska frågor när det gäller synergier och överlappningar mellan finansiella instrument och även utarbeta samordnade konkreta rutiner för stödhanteringen.

Ett annat område som gruppen samarbetar om är offentliga finansiärer. Reglerna för vilka organ som kan anses offentliga har tydliggjorts i nuvarande regelverk jämfört med föregående programperiod och gruppen avser att ta upp och diskutera tveksamma fall och eventuellt upprätta någon form av gemensamt register över de organ som faller inom ramen för detta. En viktig fråga på agendan är också statsstödsreglerna.

Ett fondövergripande samarbete bedrivs även på regional nivå. I många län är handläggning av ärenden inom strukturfonderna placerad i anslutning till handläggningen av ärenden inom landsbygdsprogrammet och för dessa län har man oftast inlett ett regelbunden samverkan i ärendehanteringen.

8 Användningen av återkrävda belopp

Beloppen som återkrävs enligt artikel 33 i förordningen (EG) nr 1290/2005, används på nytt för beslut och utbetalningar i programmet. För åtgärderna i axel 1, 3 och 4 återgår beloppen till den behöriga myndigheten (länsstyrelse, Skogsstyrelsen, Jordbruksverket eller Sametinget) där återkravet har inträffat. Samma sak gäller för de delar av åtgärder inom axel 2, där beslutsramar har fördelats ut på behöriga myndigheter. För övriga åtgärder inom axel 2 återgår beloppen till Jordbruksverket för att kunna användas ett kommande år för att finansiera stödutbetalningarna.

Under perioden från och med den 1 januari 2007 till och med den 31 december 2010 har följande återkrav (inbetalningar) verkställts per axel.

Tabell 77, Inbetalda återkrav 2007-2010, euro

Axel	Inbetalt belopp (euro)				
	År 2007	År 2008	År 2009	År 2010	År 2007-2010 ackumulerat
1	0	69 992	568 625	347 873	986 490
2	544 802	2 601 958	2 129 840	2 281 953	7 558 553
3	0	193 409	21 230	439 290	653 929
4	0	0	2 290	67 626	69 916
SUMMA	544 802	2 865 359	2 721 985	3 136 742	9 268 888

Rapporten kan beställas från

Jordbruksverket • 551 82 Jönköping • Tfn 036-15 50 00 (vx) • Fax 036-34 04 14
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se